

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Ο καρτεσιανός δυϊσμός και η αντίρρηση του Gilbert Ryle

ΤΣΑΚΛΑΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2014

Αρ. εγχ.: 12058 9/7/14

ΠΙ ΟΙ ΑΝΤΙ

Ο καρτεσιανός διϋισμός και η αντίρρηση του Gilbert Ryle

«Η επιστήμη έχει κατά κάποιο τρόπο δίκιο σε αυτό, γιατί φυσικά καμία πολλαπλότητα δεν μπορεί να δαμαστεί χωρίς τάξη και οργάνωση. Αντίθετα έχει άδικο, όταν πιστεύει πως υπάρχει μόνο μία μοναδική και ισόβια συνδετική τάξη των πολλών Υπο-Εγώ. Αυτό το λάθος της επιστήμης έχει πολλές δυσάρεστες συνέπειες κι η αξία του έγκειται απλώς και μόνο στο ότι οι διορισμένοι εκπαιδευτικοί απλοποιούν με αυτό τον τρόπο, τη δουλειά τους κι απαλλάσσονται από τη σκέψη και τον πειραματισμό.»¹

Hermann Hesse, *Ο Λύκος Της Στέπας*

¹ Χ.Έσε, *Ο Λύκος της Στέπας*, Αθήνα, Εκδόσεις Κάκτος, 1991, σ.194.

Συμβουλευτική επιτροπή:

1. Καθηγητής Ιωάννης Πρελορέντζος (επιβλέπων καθηγητής).
2. Επίκουρος καθηγητής Αθανάσιος Σακελλαριάδης.
3. Καθηγητής Διονύσιος Δρόσος.

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον Καθηγητή κ. Ιωάννη Πρελορέντζο για τη βοήθεια και τις παρατηρήσεις του, που στάθηκαν ουσιαστικός αρωγός στη συγγραφή της παρούσης εργασίας καθώς και τον επίκουρο Καθηγητή Αθανάσιο Σακελλαριάδη για τις εξίσου ουσιαστικές παρατηρήσεις και διορθώσεις του. Επίσης θέλω να ευχαριστήσω τους Leigh Aspin, Αλέξανδρο Βουλή, Κωνσταντίνο Σερπάνο, Νικόλαο Κατσανάκη, Μαίρη Ιορδανίδου, Δέσποινα Νεζτεκίδου και Κασσιανή Μαρτινάκη τόσο για τις μακροσκελείς συζητήσεις μας περί του «φιλείν» τη σοφία όσο και για την προτροπή, μέσω της στάσης ζωής τους προς έναν φιλοσοφικό τρόπο ζωής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

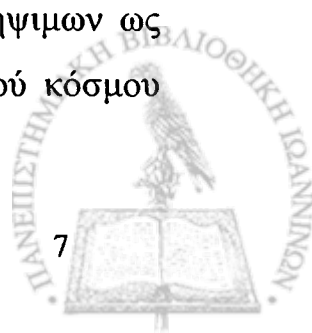
. Εισαγωγή	7
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ	
. Το Ιστορικό Πλαίσιο της Καρτεσιανής Σκέψης.....	10
1. Οι Στοχασμοί Περί Της Πρώτης Φιλοσοφίας.....	13
2. Πρώτος Στοχασμός	18
3. Δεύτερος Στοχασμός	21
4. Τρίτος Στοχασμός	24
5. Τέταρτος Στοχασμός	30
6. Πέμπτος Στοχασμός	34
7. Έκτος Στοχασμός	38
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ	
. Το Φιλοσοφικό Πλαίσιο της Σκέψης του Gilbert Ryle	45
8. Ο Μύθος του Καρτέσιου	46
9. Η προέλευση του Κατηγοριακού Λάθους	52
10. Γνωσιολογία.....	58
11. Η Εκδήλωση της Βούλησης.....	66
12. Η Συναισθηματική Εκδήλωση.....	70
13. Διαθέσεις και Συμβάντα.....	76
14. Η Αυτογνωσία του Υποκειμένου.....	79
15. Αίσθηση και Παρατήρηση.....	86
17. Η Εκδήλωση της Φαντασίας	90
18. Η Εκδήλωση της Διάνοιας	95
19. Η Επιστήμη της Ψυχολογίας	102
. Συμπεράσματα.....	105
. Βιβλιογραφία	108
. Περίληψη στην Αγγλική Γλώσσα	113

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προβληματοθεσία επί του υποκειμένου και της ανάλογης έλλογης ή μη δραστηριότητας του, το συνάλληλο του βιολογικού ανθρωπολογικό και κοινωνικό γίνεσθαι καθώς και η ζητούμενη οροθετησή του βάσει ποικίλων παραμέτρων όπως για παράδειγμα ηθικών, κοινωνικών, επιστημονικών, αποτελεί ένα διαχρονικό ζήτημα, αντικείμενο πραγμάτευσης της φιλοσοφίας και της φιλοσοφίας των επιστημών. Ο υποκειμενισμός προσωποποιείται μέσα από τις ποικίλες μορφές ζωής, γεγονός που αναμφίλεκτα διέπει ως προβληματισμός και ανάλογη στάση, το ανθρώπινο εκτυλισσόμενο στον ιστορικό χρόνο πολιτιστικό και κοινωνικό πρόταγμα και εγχείρημα. Το «ανθρώπινο» υποκείμενο που, ωσάν έννοια και αντικείμενο εξέτασης μιας ιδιάζουσας διαλεκτικής, προβάλλει την αξίωση της αναζήτησης και της εντέλει αυτογνωσίας του εν μέσω ενός αναμφισβήτητα περίπλοκου και ευρύτατου σώματος προκείμενων. Ο άνθρωπος, είναι η μονάδα χάρη στην οποία συντελείται η συναρμογή και εξελικτική διαδρομή των κοινωνικών δομών από τις αρχαϊκές ακόμα κοινωνίες έως μέχρι και την σύγχρονη «αναβάθμιση» της σημασίας του ως φορέας πλέον ατομικής αντίληψης και κύριος παράγοντας διαμόρφωσης του σύγχρονου κοινωνικού εποικοδομήματος αλλά και του φυσικού περιβάλλοντος. Το υποκείμενο θεωρητικά φέρει πλέον περισσότερο από ποτέ τη δυνατότητα αναστοχασμού αλλά και άσκησης επιρροής επί των εκάστοτε τεκταινομένων, όπως αυτά καθέκαστα εξελίσσονται, από την κοινωνική οργάνωση έως τη φυσική κίνηση στον περικείμενο αυτού χώρο.

Άλλοτε ως άξονας μιας οντολογίας μεταφυσικού τύπου και αντικείμενο θρησκευολογικής μελέτης και άλλοτε απλά ως μέρος της φυσικού κόσμου, ο άνθρωπος ως ον, ως πρόσωπο, ως μέτοχος ή μη της δυνατότητας του αυτοβούλως «ενεργείν», ως εναργής κοινωνός ή μη των προσλήψιμων ως θεματοφύλακας ή μη της γνώσης, και ως μέρος ή μη του φυσικού κόσμου

αποτελεί ένα διαλεκτικό ζήτημα και επιπλέον ένα διανοητικό, ηθικό, κοινωνικό και δικαιοϊκό προς πραγμάτωση αίτημα. Η αξίωση αυτογνωσίας συστρέφεται επί μίας ευρείας διαθεματικότητας που περιλαμβάνει την ανθρώπινη δραστηριότητα και τις εκφάνσεις της από την κοινωνική – κοινοτική οργάνωση, την εξατομικευμένη ηθική θεώρηση, τα εκάστοτε συμπεριφορικά πρότυπα, τις ιδεολογικές προτάσεις και αναζητήσεις έως τη λογική επίρρωση πλήθους τεχνολογικών, πολιτικών, οικολογικών, πολιτιστικών επιλογών και των παρεπόμενων αυτών πρακτικών.

Η διαλεκτική αντιπαράθεση ποικίλων θέσεων περί του υποκειμένου αναπτύσσεται μέσω μίας μακράς φιλοσοφικής διεργασίας όπου η φιλοσοφική ιδιόλεκτος, όπως για παράδειγμα η καντιανή κριτική φιλοσοφία και ο καρτεσιανισμός, συχνά τοποθετεί το υποκείμενο στη θέση του φορέα εμπρόθετης νόησης, κρίσης και ορθής φρόνησης. Η κριτική αυτή ικανότητα συνεπάγεται μια διανοητική ικανότητα που αυτόματα καθιστά το υποκείμενο όχι μόνο κοινωνό των λειτουργιών της φύσης αλλά και ικανό δημιουργό εργαλειακών μεθόδων, μερικής ή πλήρους σύλληψης και αποτύπωσης αυτών, όπως για παράδειγμα η επιστήμη της φυσικής και των μαθηματικών. Επίσης το υποκείμενο καθίσταται καθαυτό αρμόδιο περί της νοηματοδότησης, εννοιακός θεμελιωτής όρων και μεθόδων επιστημονικής και ηθικής φύσης καθώς και παράγοντας δημιουργίας και άλλων έλλογων δραστηριοτήτων, όπως η τέχνη και η ανάλογη επίτευξη και ορισμός του αισθητικού κάλλους.

Σε άλλες φιλοσοφικές θεωρήσεις, όπως η μαρξιστική και η αναλυτική φιλοσοφική προσέγγιση, το υποκείμενο «περιορίζεται» λειτουργικά μέσω μίας μακροκοσμικού τύπου αφαίρεσης, όπου η μόνη αληθής ατομική-υποκειμενική εκδήλωση είναι η σωματικότητα. Ως ενδεικτικό παράδειγμα ανάλογων απόψεων σύμφωνα με τις οποίες «η συνείδηση που διαμορφώνουμε ότι είμαστε οι ίδιοι δημιουργοί των πράξεών μας είναι ψευδής και

παραπλανητική»² είναι η θεωρία «της μαριονέτας με τα αόρατα νήματα» του Γάλλου φιλοσόφου Louis Pierre Althusser(1918-1990), ο χαρακτηρισμός της αναφοράς σε ένα μία μη καταδείξιμη μέσω του απτού φυσικού κόσμου πνευματική διάσταση ως α-νοησία (κύκλος της Βιέννης) αλλά και περαιτέρω φιλοσοφικές θέσεις όπως αυτή του Βρετανού φιλοσόφου David Hume(1711-1776) περί μη ύπαρξης του ατομικού εαυτού και οιασδήποτε πνευματικής ουσίας. Η σωματικότητα στις θεωρήσεις αυτές, ως αυστηρά φυσική συνισταμένη, με ήδη καθορισμένη τη σχέση αιτίου και αποτελέσματος, εμπεριέχει την οιαδήποτε φαινομενικά υποκειμενική δράση εντός των πλαισίων ενός φυσικαλιστικά αμιγούς εγχαραγμένου ντετερμινισμού, αναιρώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, την υπερβατικού οντολογικού τύπου αξίωση περί μιας ατομικής διανοητικής - πνευματικής υπόστασης.

² I.Craib, *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία, Από τον Πάρσονς στον Χάμπερμας*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2000,σ. 343

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΑΡΤΕΣΙΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Στα σημαντικότερα έργα της ανθρώπινης σκέψης, περί της προβληματοθεσίας επί του υποκειμένου ως ελλόγου εκδήλωσης, συγκαταλέγεται το πόνημα *Στοχασμοί περί της Πρώτης Φιλοσοφίας* του Γάλλου φιλόσοφου Ρενέ Ντεκάρτ(1596-1650). Οι στοχασμοί αυτοί εμπνέονται από μια νεωτερική και αναθεωρητική διάθεση προσέγγισης του συγγραφέα επί θεμάτων φιλοσοφικής και επιστημονικής φύσης μέσω ασφαλέστερων και επομένως εγκυρότερων διανοητικών μεθόδων, διάφορων της σχολαστικής φιλοσοφίας όπως αυτή εκφαίνεται κατά τη μεσαιωνική περίοδο.

Η νεωτερική ιδιοτυπία του Καρτέσιου έγκειται στο ότι προσπαθεί να προσδώσει, επηρεασμένος από τις επισταμένες παρατηρήσεις και τις αντίστοιχες επιστημονικές προόδους της εποχής του, πραγματιστική, ισχύουσα, αποδείξιμη επιστημονικά και επομένως ακλόνητη εγκυρότητα, μέσω της μαθηματικής μεθοδολογικής οδού, στην ορθή ποσοτική προσέγγιση φυσικών μεγεθών και λειτουργιών. Με άξονα τη βεβαιότητα του μαθηματικού υπολογισμού, επιχειρεί μια περαιτέρω επίρρωση των θρησκευτικών και ανθρωπολογικών τρόπων τινά πεποιθήσεων του. Η μαθηματικού γεωμετρικού τύπου αυτή αναγωγή διασφαλίζει «το συμπέρασμα, το οποίο αναγκαστικά εμπεριέχεται σε κάθε είδος επιστημονικού εγχειρήματος, από τη λογική και τα μαθηματικά έως τη φυσική φιλοσοφία · ο σκοπός του εγχειρήματος αυτού είναι να παράγει τη νέα γνώση».³

³ S.Graukroger, *The Renaissance and 17th Century Rationalism. Descartes Methodology*, Εκδόσεις Routledge, 1993,σ.189

Η εξέλιξη της ευρωπαϊκής φιλοσοφικής σκέψης, ως συνέπεια των σκεπτικών ενστάσεων που εγείρονταν έναντι του κυρίαρχου ρεύματος του αριστοτελισμού, του σχολαστικισμού και των πολλών αμφισβητούμενων παραδοχών τους, επιτυγχάνεται μέσω νεωτερικών προσεγγίσεων όπως η καρτεσιανή οπτική. Ο Καρτέσιος « επιθυμούσε να αντικαταστήσει την παλαιά φυσική φιλοσοφία... με μία μηχανικά θεμελιωμένη σύλληψη της φύσης... επειδή η αριστοτελική φυσική φιλοσοφία ήταν βαθιά ριζωμένη σε μία ευρέως αποδεκτή μεταφυσική της ουσίας και σε μία αισθητηριακά-βασισμένη αντίληψη περί της διάνοιας.»⁴ Οι ενστάσεις του Καρτέσιου αφορούν λοιπόν και την μεθοδολογική οδό του προαναφερθέντος φιλοσοφικού ρεύματος που εδράζεται και εκφράζεται μέσω ανεξάντλητων, συχνά άνευ επαρκούς λογικής θεμελίωσης συλλογισμών και διαλεκτικών αντιπαραθέσεων, «αντιμαχιών» όπως χαρακτηριστικά ο ίδιος ο φιλόσοφος σε επιστολή του προς το θεολόγο και μαθηματικό Μαρίν Μερσέν. Οι γνωσιολογικές αυτές συνθήκες ως εκ των πραγμάτων εγείρουν και δρομολογούν αξιώσεις για νέες ασφαλείς προσεγγίσεις και νέους τύπους γνωσιολογικής αναζήτησης, όπως η καρτεσιανή εκδοχή, η οποία αναπτύσσεται στο σύγγραμμά του *Λόγος περί της μεθόδου*. Η μέθοδος, σύμφωνα με τον Καρτέσιο, έχει ως απώτερο σκοπό ένα καθολικό γνωσιακό εναγκαλισμό της φυσικής κίνησης και έκτασης με άξονα την ασφαλή υπολογιστική οδό της μαθηματικής επιστήμης (*mathesis universalis*).

Ο Καρτέσιος αποδέχεται ως εσφαλμένες τις παραδοχές των χρόνων της εκπαίδευσής του και κατά προέκταση αμφισβητεί ολιστικά ακόμα και τις μέχρι τότε ατομικές του πεποιθήσεις. Ανασυνθέτει εκ νέου και εκθέτει, υπό ένα παντελώς καινοτομικό πρίσμα ολοκληρωτικής αμφισβήτησης τις κατεστημένες αντιλήψεις της σύγχρονης του φιλοσοφίας και προτάσσει μια κριτική διάθεση έναντι των κραταιών διδαχών και πεποιθήσεων της εποχής

⁴ G.Hartfield, *Reason, Nature, and God in Descartes*, στο S.Voss (Επιμ.), *Essays on the Philosophy and Science of Rene Descartes*, Εκδόσεις Oxford University Press, 1993, σ.266

του. Η επίτευξη της επιστημονικής γνώσης του αντικειμενικού κόσμου καθώς και ο ισχυρισμός περί ενός γνωρίζοντος ελλόγου υποκειμένου αποκτά μια νεωτερική δικαιολόγηση και νέες λογικές προκείμενες χάρη στο καρτεσιανό εγχείρημα.

Η επιστήμη (scientia) αποτελεί αναπόδραστα τη μοναδική άρτια συστηματική πρακτική, επί μιας ορθής μεθοδολογικά οδού. Η οδός αυτή δύναται να καταστεί υποκειμενικό κτήμα της ενοποιημένης (σώμα και πνεύμα) ανθρώπινης οντότητας μέσω της πνευματικής της διάστασης. Η καρτεσιανή εστίαση στις λειτουργίες που αποτελούν τη δομή του φυσικού κόσμου συνάδει με τη δυνατότητα της γνώσης ενός «...κόσμου που ελέγχεται από τις επιστήμες και τις τεχνικές και χάρη στη γνωσιολογική μας αυτή δυνατότητας μας «εμφανίζεται ένα σύμπαν αλάθητα ρυθμισμένο από τη θεία Πρόνοια, ένας μηχανισμός ολοένα και περισσότερο γνωστός.»⁵ Η θέση αυτή του Καρτέσιου χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδοθεί ένας πρωτεύων ρόλος στην πνευματική υπόσταση του ανθρώπου, αυτός της δυνατής αληθούς διανοητικής επεξεργασίας των συμβεβηκότων έτσι ώστε ο ρασιοναλισμός να θεμελιωθεί ως μέθοδος της βέβαιης γνώσης.

⁵ Φ.Σατελέ., *Η Φιλοσοφία, Τόμος Α*, Εκδόσεις Γνώση, 2006, σ. 451

⁶ R. Descartes, *Τα πάθη της ψυχής*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική, 1996, σ. 21.

ΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Αναμφίβολα το βάθος της καρτεσιανής συλλογιστικής και δη το έργο του φιλόσοφου *Στοχασμοί περί της πρώτης φιλοσοφίας*, καθιστά τον Καρτέσιο πρωτοπόρο και εξαιρετικά οξυδερκή στοχαστή, αν και φαίνεται από τη συνοδευτική επιστολή του συγγράμματος προς τους κοσμήτορες και διδάκτορες της θεολογικής σχολής της Σορβόνης να συστρατεύεται με συγκεκριμένες θεολογικές επιδιώξεις, η καρτεσιανή φιλοσοφική οπτική είναι καινοτόμος και εστιάζει επί μιας νέας επιστημονικής προοπτικής. Επομένως αναμφίλεκτα «ο Ντεκάρτ αναδεικνύεται σε θεμελιωτή της νεωτερικής φιλοσοφίας της υποκειμενικότητας-αλλά και των Αρχών της φιλοσοφίας»⁶, κληροδοτώντας ζητήματα προς διερεύνηση όχι μόνο σε άμεσους φιλοσοφικούς επιγόνους τους, όπως ο Σπινόζα ο Λάιμπνιτς ή ο Τζον Λοκ, αλλά απασχολώντας με τα ζητήματα που έθεσε μετέπειτα φιλοσοφικές προσεγγίσεις, όπως αυτή της αναλυτικής φιλοσοφίας.

Ο ιδεαλιστικός προσανατολισμός του φιλοσόφου και η επιμονή του στο υποκείμενο, μέτοχο ενός εν είδει θεϊκού συνειδέναι, ατομικό φορέα ικανό προς επίτευξη αληθινής γνώσης, κοινωνό και μετέχοντα μίας εγγενούς νοησιαρχικής διάστασης, αποτελεί τον πυρήνα της καρτεσιανής φιλοσοφικής οπτικής. «Ο φιλόσοφος κάνει λόγο για άμεση σύλληψη οφειλόμενη στο έμφυτο ... οι καρτεσιανές ιδέες είναι αλήθειες που δημιουργήθηκαν απ' τον Θεό, αλήθειες των οποίων η αισθητή φύση μηδενίζεται χωρίς τον απόλυτο νου του οποίου εικόνα είναι ο άνθρωπος.»⁷ Η ιδεαλιστική προσέγγιση του Καρτέσιου επίσης διαφαίνεται και στην ελέγξιμη, διά του οντολογικού του επιχειρήματος, ύπαρξη του Θεού.

⁶ R. Descartes, *Οι αρχές της φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Δρόμων, 2008, σ. 16.

Η «θεολογική» εγκυρότητα φαίνεται να είναι μία από τις επιδιώξεις της καρτεσιανής φιλοσοφίας. Άλλωστε, όπως ο ίδιος ρητά αναφέρει, ο σκοπός της συγγραφής του συγκεκριμένου έργου δεν είναι παρά μία επιδίωξη, που αποσκοπεί στην επίρρωση παλαιότερων συμπερασμάτων (οντολογικό επιχείρημα απόδειξης της ύπαρξης του Θεού) μέσω μίας νεωτερικής μεθόδου. Χαρακτηριστικά ο στοχαστής θέτει ευκρινώς προ του αναγνώστη τις προθέσεις του και αναφέρει ότι «...στο τέλος όλοι οι υπόλοιποι θα πιστέψουν εύκολα σε τόσες μαρτυρίες και ουδείς πλέον στον κόσμο θα τολμά να αμφισβητήσει την ύπαρξη του Θεού ή την πραγματική διάκριση της ψυχής από το σώμα»⁸.

Παρά ταύτα, τοποθετώντας την καρτεσιανή σκέψη στο ιστορικό της πλαίσιο, είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι ο παγκόσμιος πολιτισμός, οι φυσικές επιστήμες και ειδικότερα η φιλοσοφία ως εύτακτη, συστηματική πλέον δραστηριότητα, οφείλει τα μέγιστα στον Γάλλο φιλόσοφο. Στη διάρκεια του βίου του επεδίωξε τη μεγαλύτερη δυνατή ελευθερία έκφρασης και επέδειξε, μέσω της αλληλογραφίας του με σημαίνοντα πρόσωπα της εποχής του, την αφοσίωσή του στο πρότυπο ενός πανανθρώπινου και διϋποκειμενικού-διαπολιτιστικού χαρακτήρα της γνώσης, επιδιώκοντας την ευρύτερη διάχυση της.

Η καρτεσιανή οπτική είναι προσήκουσα τόσο στο θεολογικό πλαίσιο της καθολικής εκκλησίας όσο και στις νέες ανακαλύψεις και θεωρήσεις του 17^{ου} αιώνα περί της φυσικής-κοσμικής κίνησης και τους νόμους που την διέπουν, όπως παραδείγματος χάριν οι τρεις νόμοι της πλανητικής κίνησης του Γιοχάνες Κέπλερ και οι αρχές του Γαλιλαίου για την κίνηση. Η αναμφίβολα καινοτομική καρτεσιανή σκέψη κινητοποιείται από και συνάδει προς «ένα αόριστο και ίσως άπειρο σύμπαν, που οφείλει τη συνοχή του στην ταυτότητα των βασικών του συστατικών και νόμων ...»⁹

⁸Ρ. Ντεκάρτ, *Στοχασμοί περί της πρώτης φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Εκκρεμές, 2003, σ. 39

⁹Α. Κουρέ, *Από τον κλειστό κόσμο στο άπειρο σύμπαν*, Εκδόσεις Ευρύαλος, 1989, σ. 12

Προφανώς οι έντονες θεολογικές διαμάχες, οι θρησκευτικές συγκρούσεις και η αυστηρή κηδεμονία της παπικής εκκλησίας αποτελούν εν μέρει ανασταλτικό παράγοντα στην ελευθερία της έκφρασης, γεγονός που δεν είναι εφικτό να παρακαμφθεί ούτε ακόμα και από έναν καθολικό και διάσημο διανοητή, όπως ο Καρτέσιος. Ιστορικοί της φιλοσοφίας καθώς και μελετητές του καρτεσιανού έργου συνεκτιμούν την συνεχή παρέμβαση ελεγκτικού τύπου των θρησκευτικών αρχών στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου και τον ανάλογο αντίκτυπο και επιρροή του γεγονότος αυτού στη διανοητική κίνηση της εποχής. Ο έστω και φαινομενικά θεολογικός χαρακτήρας των στοχασμών του φιλόσοφου και η στήριξη συγκεκριμένων θεολογικών θέσεων, όπως η λογική απόδειξη της ύπαρξης του Θεού, επ' ουδενί, δεν φαίνεται να εμποδίζουν τη θέληση του Καρτέσιου για μια νέα, πρωτοποριακή μεθοδολογική προσέγγιση και οδό.

Πέραν λοιπόν από τη πρόθεση σύγκλισης του φιλόσοφου και την πιθανή διάθεση συμβιβασμού με το κυρίαρχο δόγμα, εφόσον ο ίδιος γνώριζε ότι οι θέσεις του «θα τύχουν εχθρικής υποδοχής όχι μόνο από τους Προτεστάντες Σχολαστικούς αλλά και από τους Ιησουίτες»¹⁰, δεν είναι δυνατό να παραβλεφθεί η διεισδυτική ανάλυση, ή ευρεία και ριζική αναθεωρητική έκταση του καρτεσιανού σκεπτικού επιχειρήματος. Η διακαής επιθυμία του στοχαστή για την επίτευξη μιας νέας μεθοδολογικής προσεγγίσεως της γνώσης δεν αφορά μόνο τη λογική θεμελίωση του χριστιανικού δόγματος αλλά την ευρύτερη επιστημονική δραστηριότητα.

Δικαίως λοιπόν ο Καρτέσιος θεωρείται ο εισηγητής μιας νεωτερικής φιλοσοφικής οδού που επιδιώκει τη μέγιστη συνάφεια της αισθητηριακής σύλληψης με τα φυσικά τεκταινόμενα. Εμφανώς «ο Ντεκάρτ επιχείρησε να φιλοσοφήσει με ενάργεια και σαφήνεια, δηλαδή χωρίς να επιτρέπει τη χρήση

¹⁰Ρ.Ντεκάρτ, *Οι Αρχές Της Φιλοσοφίας I&II*, Εκδόσεις Εκκρεμές, 2012, σ.12

κανενός όρου στον οποίο δεν αντιστοιχεί μία σαφής έννοια...».¹¹ Προσδίδει με αυτόν τον τρόπο μια νέα προοπτική χρήσης της λειτουργίας της γλώσσας που σαν σκοπό έχει τη μέγιστη ακριβολογική ορθότητα των διατυπώσεων αυτής.

Επίσης, παρόλη την δεδομένη επιρροή της χριστιανικής, μεσαιωνικής σχολαστικής αλλά και της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφικής κληρονομιάς στην καρτεσιανή θεωρία, έστω ως τεθέντων ερωτημάτων και όχι ως απόλυτη αποδοχή θέσεων(όσον αφορά κυρίως τις θέσεις του αριστοτελισμού), η λογική συνοχή του καρτεσιανού εγχειρήματος αποτελεί ένα κομβικό σημείο στην ιστορία της ανθρώπινης πνευματικής αναζήτησης. Είναι η αφετηρία μιας από τις συναρπαστικότερες και γοητευτικότερες, μα ωστόσο φιλόδοξης διαδρομής στην ιστορία της φιλοσοφίας.

Η καρτεσιανή σκέψη χαρακτηρίζεται από μια ολική αμφισβήτηση παντός επιστητού, προσανατολιζόμενη όχι μόνο στην άρση ενός παραπετάσματος ψευδούς γνώσης αλλά και με πίστη στη δυνατότητα για μια προοδευτική κατάκτηση της απόλυτης, ακλόνητης και συνεπώς μιας λογικά υποστηρίξιμης και αποδείξιμης αλήθειας με πρότυπο τις μαθηματικές αλήθειες. «Το ιδεώδες της βεβαιότητας (στην επιστημονική σκέψη) υπεισέρχεται και στην σύλληψη του επιστήμονα Καρτέσιου αλλά με μετατοπισμένη έμφαση: εκφράζεται κυρίως στην περιοχή της αριθμητικής και της γεωμετρίας ως επιστημών που χαρακτηρίζονται από βεβαιότητα και αλήθεια».¹² Η αριθμητική και η γεωμετρία αποτελούν πλέον σύμφωνα με τον Καρτέσιο τον άξονα πάνω στον οποίο η ανθρώπινη διάνοια οφείλει να δομήσει εξελικτικά τη μαθησιακή της αξίωση.

Επίσης επιχειρείται από το φιλόσοφο μια εμπεριστατωμένη και λογική θεμελίωση ενός ακόμη φιλόδοξου εγχειρήματος, αυτού της απόδειξης του διαχωρισμού σώματος και πνεύματος, αποδίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στην

¹¹Ε. Ζύλσόν, *Το Όν και η Ουσία*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2009, σ. 309

¹² Γ.Ρουσόπουλος, *Γνωσιολογία, Φιλοσοφία και επιστήμη υπό το καθεστώς της παράστασης*, Εκδόσεις Gutenberg, 2009,σ.40

ικανότητα της ανεξάρτητης από το σώμα, πνευματικής διεργασίας. Οι αισθήσεις, η διάνοια και το ανθρώπινο σώμα τίθενται εξ αρχής σε μια νέα ολιστική εξέταση και η καρτεσιανή οντική οπτική προσδίδει στα μέρη της ανθρώπινης ύπαρξης νέες λειτουργικές συνισταμένες, διαβλέποντας σε μερικές από αυτές μια τελεολογικού τύπου-ένσκηπη λειτουργικότητα καθώς και την ικανότητα του αληθώς σκέπτεσθαι.

Ο ίδιος ισχυρίζεται ότι, παρά «το γεγονός πως ό,τι βιώνουμε συχνά παρεμποδίζεται από το σώμα, σε καμία περίπτωση δεν προκύπτει ότι η σκέψη παράγεται από αυτό ... δεν τίθεται ακόμα και ο παραμικρός λόγος για τη μη ύπαρξη της σκέψης»¹³ Ο Καρτέσιος επιδιώκει μια λογική θεμελίωση της ανθρώπινης γνωσιολογικής αξίωσης μη θεολογικού αλλά νεωτερικού επιστημονικού τύπου, βασισμένη στην επίτευξη επιστημονικής αλάθητης γνώσης (*cognitio*) αποκλειστικά εδραζόμενη στην ορθή μέθοδο και όχι στη συχνά εσφαλμένη υποκειμενική ερμηνεία. Επίσης στην καρτεσιανή συλλογιστική, η πεποίθηση περί μίας θεϊκής κληροδότησης πνευματικού τύπου αποτελεί καίρια προκείμενη της άποψής του περί του δυσπόστατου της ανθρώπινης φύσης καθώς και της αντιφυσικαλιστικής θέσης του φιλόσοφου περί του ανθρώπινου όντος. Ο καρτεσιανισμός και οι αναμφίβολα ευφυέστατες αναλύσεις του στις φυσικές λειτουργίες, αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο σώμα φιλοσοφικών θέσεων καθώς επίσης και ένα πεδίο γόνιμης διαλεκτικής αντιπαράθεσης ακόμα και τώρα στην αυγή του 21ου αιώνα.

¹³R. Descartes, *Meditations on First Philosophy*, Εκδόσεις Oxford, 2008, σ.147

ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Ο Καρτέσιος αφορμάται αρχικά από ένα σύνολο μεταφυσικού τύπου στοχασμών (*meditatio*) και των ανάλογων νοητικών αναγωγών αυτών επέκεινα της φυσικής πρόσληψης, οι οποίοι άπτονται μιας καθαρά πνευματικής-άϋλης φύσης και λειτουργικότητας. Προοδευτικά επικεντρώνεται στα περί της δυνατότητας επίτευξης αληθούς γνώσης, περί της ύπαρξης του Θεού και επί της συνεπαγόμενης λογικής προφάνειας και αδιάσειστης απόδειξης της δυσπόστατης φύσης του ανθρώπινου όντος με τον ίδιο τρόπο που οι θετικές επιστήμες καταλήγουν σε ασφαλή συμπεράσματα.

Από τον πρώτο στοχασμό ο αναγνώστης υπεισέρχεται σε μια νέα τύπου φιλοσοφική προσέγγιση με έντονο κριτικό πνεύμα αμφισβήτησης, που η καρτεσιανή οξύνοια τού προσδίδει μια νέα αφαιρετικού τύπου δυναμική έναντι των εγγενών αλλά και επίκτητων πλανών που έπονται των ανθρωπίνων βιολογικών λειτουργιών, ακόμα και των παραδόσεων εθιμικού τύπου περί της ύπαρξης, οι οποίες αναμφισβήτητα καταδεικνύονται από τον Καρτέσιο ως ένα σώμα εσφαλμένων παραδοχών της έως τότε ανθρώπινης γνωσιολογικής απόπειρας. Ο φιλόσοφος επιχειρεί λοιπόν μια ευρείας, ολικής ει δυνατόν κλίμακας αφαίρεση επί των προσλήψιμων παραστάσεων που αποτελούν το θεμέλιο της κοινής αντιληπτικότητας των υποκειμένων, εξετάζοντας την ανάλογη ως προς τα συμβεβηκότα, διάταξη του αντικειμενικού κόσμου τη διανοητική και αισθητηριακή σύγκλιση του υποκειμένου με αυτόν, καθώς ακόμα και τη σύλληψη του από τον ίδιο του τον εαυτό.

Αρχικά θεωρεί οιοδήποτε αντιληπτικό δεδομένο ως μια πιθανή αυταπάτη αντιληπτικής φύσης. Η οντολογική αναστροφή προς τη βάση συναρμογής και έδρασης των ανθρώπινων ιδιοτήτων και χαρακτηριστικών υπό το καρτεσιανό πρίσμα, δηλαδή την πνευματική διάσταση του ανθρώπινου όντος, αποτελεί μια πρωτοφανή προσέγγιση και αποτίμηση των δεδομένων που εξετάζοντας more

geometrico διάφορες οντολογικές εκδοχές οδηγεί το φιλόσοφο σταδιακά σε μια οδό εξαγωγής ασφαλών συμπερασμάτων.

Η προσίδια ικανότητα του αμφιβάλλειν αποτελεί λοιπόν για τον Καρτέσιο το σημείο εκκίνησης του γνωσιολογικού του εγχειρήματος, και κατ'επέκταση της κατάδειξης μέσω αποδείξιμων θεωρημάτων τη δυνατότητα ορθής σύλληψης του κόσμου καθώς και της διττής λειτουργίας των αισθήσεων, τόσο ως μέσων πλάνης αλλά και ταυτόχρονα ως «όχημα» επιτεύξεως μιας αληθούς ακλόνητης γνώσης. Ο φιλόσοφος, άλλωστε, καθιστά εξαρχής άμεσα ορατό το σκοπό συγγραφής των στοχασμών. «Έπρεπε επομένως κάποτε στη ζωή μου να τα ανατρέψω όλα εκ βάθρων και να αρχίσω εκ νέου από τα πρώτα θεμέλια, αν επιθυμούσα να εδραιώσω κάτι στέρεο και μόνιμο στο πεδίο των επιστημών.»¹⁴ Αναμφίβολα λοιπόν «τα επιστημονικά θεμέλια της καρτεσιανής μεταφυσικής είναι μία αντανάκλαση της κοινής λογικής στην καθημερινή εμπειρία μας στον φυσικό κόσμο»¹⁵, μια εμπειρική βάση που με άξονα μία ορθή μέθοδο αντίληψη αυτής, θα αποτελέσει την αληθή γνωσιολογική μας παρακαταθήκη. Ο Καρτέσιος, ξεκινώντας αντίστροφα μη βασιζόμενος σε κάποια ακλόνητη παρελθοντική πεποίθηση, μέσω της μεθοδικής αμφιβολίας (*dubitatio*), επιχειρεί μια ολική άρση οιασδήποτε μη βέβαιης πεποιθήσεως. Προτείνει ένα νέο μεθοδολογικό γνώμονα και αφετηρία μέσω της οποίας δικαιολογείται μια συνολική εξέταση παντός βιωμένου προσλήψιμου. «Φαντασιακά» συντεθειμένη ή μή, η εκάστοτε νοητική εντύπωση τίθεται υπό ριζική αμφιβολία.

Εσκεμμένα λοιπόν ο φιλόσοφος συμπλέκει τις λειτουργίες της αισθητηριακής πρόσληψης, των ενδόμυχων ανθρώπινων προσδοκιών, καθώς και των εκάστοτε γνωσιοθεωρητικών συμπερασμάτων και πεποιθήσεων, με αυτές των ψευδών εντυπώσεων των ονείρων, όπου η πλάνη και η βίωση μη

¹⁴ Ρ.Ντεκάρτ, *Στοχασμοί Περί Της Πρώτης Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Εκκρεμές, 2003, σ. 59.

¹⁵ D.Clarke, *Descartes' philosophy of science and the scientific revolution*, στο John Cottingham(επιμ.), *The Cambridge Companion to Descartes*, Εκδόσεις Cambridge University Press, 1992, σ.272

πραγματικών καταστάσεων είναι εμφανής. Επίσης εξαρχής καταδεικνύεται η ακατάλυτη εγγενής αναφορά των ανθρώπων επί «παραστάσεων» προσλήψιμων πάντα προερχομένων αποκλειστικά από το φυσικό κόσμο, έστω και αν σε αυτές αποδίδεται μια «αλλόκοτη» διάταξη, όπως συμβαίνει στη διαδικασία του ονείρου κατά τον φιλόσοφο. Ταυτόχρονα εντοπίζεται η προοδευτική συσσώρευση παραστάσεων ως αποτέλεσμα της λειτουργίας των αισθήσεων, που αποτελούν μέσο διαμεσολάβησης του εκάστοτε ατομικού υποκειμένου προς τον περιβάλλοντα χώρο.

Οι αισθήσεις ενέχουν ψευδείς αλλά και αληθείς εντυπώσεις και αναμφισβήτητα συντελούν μέσω της επεξεργασίας των προσληφθέντων να λάβει χώρα η διαδικασία της λογικής διεργασίας. Σημαντική επίσης είναι η διάκριση από τον φιλόσοφο μεταξύ των μερικών (*particularia*) και καθολικών (*universalia*) πραγμάτων (έκταση της ύλης), διάκριση που συνάδει στην αξιωματική προσέγγισή του φιλοσόφου, και αποτελεί τον άξονα της διαδρομής της σκέψης του περί της δυνατότητας επίτευξης αληθούς γνώσης. Ο ίδιος αναφέρει ότι «γενικά πράγματα όπως μάτια, κεφάλι, χέρια κ.τ.ο. μπορούν είναι φανταστικά, ωστόσο πρέπει να ομολογήσουμε αναγκαία ότι ορισμένα άλλα έστω ακόμα πιο απλά και καθολικά, είναι αληθινά, και ότι από αυτά...πλάθονται όλες οι εικόνες των πραγμάτων που είναι στη σκέψη μας, είτε είναι αληθινές είτε ψεύτικες.»¹⁶ Εξαιρετικής σημασίας λοιπόν είναι η πεποίθηση του φιλόσοφου περί αληθούς γνώσης των μερικών πραγμάτων που υπάγονται στην καθολικότητα γενικών νόμων, στηριζόμενος και αναφερόμενος στη μαθηματική και δη στη γεωμετρική θεωρία και τη δυνατότητα λογικής αποδείξεως μέσω αυτής ακατάλυτων αληθειών.

Διαπιστώνουμε ότι στον πρώτο στοχασμό διαχέονται στην καρτεσιανή σκέψη, με άξονα τη νέα αστρονομία του Γαλιλαίου, του Κέπλερ και του Κοπέρνικου οι νέες επιστημονικές αντιλήψεις του 17^{ου} αιώνα, οι οποίες διαφαίνονται στις προσδοκίες και την επιθυμία του φιλόσοφου για την χρήσης

¹⁶ Ρ.Ντεκάρτ, *Στοχασμοί Περί Της Πρώτης Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Εκκρεμές, 2003, σ.63

μίας έλλογης, ορθής, επαληθεύσιμης υπολογιστικής μεθόδου (Discours de la Méthode) που ως σκοπό έχει την ορθή-αληθή σύλληψη του αντικειμενικού χώρου όπως αυτός συλλαμβάνεται διαμέσου της φυσικής κίνησης και κατ' επέκταση την επίγνωση της ανθρώπινης πνευματικότητας. Επίσης μείζονα ρόλο κατέχουν, ως όργανα παραγωγής αληθούς γνώσης (επιχείρημα που θεμελιώνεται με την αδιάβλητη γνώση των μερικών πραγμάτων διαμέσου μίας ορθής μεθόδου και πρακτικής), και συνακόλουθα υποδεικνύονται από τον Καρτέσιο ως πρότυποι τομείς παραγωγής γνώσης η γεωμετρία και η αριθμητική.

Εκτοπίζει λοιπόν κατ' αυτόν τον τρόπο ο φιλόσοφος, τις αξιώσεις της θεολογίας και τις μεθόδους της σχολαστικής φιλοσοφικής παράδοσης ως «τομέα παραγωγής» και αποκλειστικό φορέα της αληθούς γνώσης, προσδίδοντας στην επιστήμη ένα ακατάβλητο γνωσιολογικό πρωτείο. Επίσης προΐδεάζει με αυτόν τον τρόπο τον μελετητή του έργου του περί της αντίληψής του για τον κόσμο που διέπεται της γεωμετρικής και μαθηματικής ανάλυσης. Ο κόσμος του Καρτέσιου είναι «ένας αυστηρά ομοιόμορφος μαθηματικός κόσμος, ένας γεωμετρικός κόσμος που έγινε πραγματικότητα και για τον οποίο οι καθαρές και ευκρινείς μας ιδέες μας δίνουν μια βέβαιη και πρόδηλη γνώση».¹⁷

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Στον δεύτερο στοχασμό, ο Καρτέσιος συνεχίζει την περαιτέρω του διαδρομή από ένα υποθετικό σημείο όπου το καθετί θεωρείται ψευδές. Σύντομα όμως αναιρεί τη συγκεκριμένη αυτή θέση ως άτοπη, στηρίζοντας την άποψή του στο γεγονός ότι οιαδήποτε σκέψη και πεποίθηση είναι αδύνατη άνευ ενός υποκειμενικού φορέα αυτής. Αναλύοντας περαιτέρω την ανθρώπινη

¹⁷ Α. Κουρέ, *Από Τον Κλειστό Κόσμο Στο Άπειρο Σύμπαν*, Εκδόσεις Ευρύαλος, 1989, σ.99

ύπαρξη, υπεισέρχεται σε ζητήματα άμεσης αντίληψης και παρατήρησης, όπως η δυνατότητα εθελούσιας κίνησης ενός σώματος υποκείμενης σε «συνέχειες» ή μη κίνησης, διάφορες των εν προκειμένω βιολογικού τύπου δράσεων σύμφυτων της σωματικότητας. Θεωρεί το ανθρώπινο σώμα (corpus), ως άν ύλη σε έκταση, αντιληπτικά από, άμεσα υποκείμενο σε γεωμετρικά μετρήσιμα μεγέθη. Διαχωρίζει όμως, παρά ταύτα, τη σωματική υπόσταση από προσκείμενες σε αυτήν λειτουργίες όπως αυτές του «κινείσθαι» (moveri), του «αισθάνεσθαι» (sentio) και φυσικά του «σκέπτεσθαι» (cogito) . Σύμφωνα με το φιλόσοφο, προκειμένου να εκδηλωθούν οι δύο πρώτες ιδιότητες, είναι μεν απαραίτητη και η ανθρώπινη σωματική υπόσταση αλλά αναμφίβολα αποτελούν ενδείξεις της ύπαρξης της ανθρώπινης πνευματικής διάστασης.

Ειδικότερα, παρόλο που οι δυο πρώτες πνευματικού τύπου λειτουργίες προϋποθέτουν τη συμμετοχή και διαμεσολάβηση της σωματικότητας, όσον αφορά το «σκέπτεσθαι» (cogito), ο Καρτέσιος τού προσδίδει μια καθαρά πνευματική υφή. Επίσης στο «φαντάζεσθαι» (Imaginatio) το οποίο επίσης προϋποθέτει την αισθητηριακή πρόσληψη, αποδίδεται μια ιδιάζουσα πνευματικού τύπου ιδιότητα, ως μία μη «εύτακτη» κατάσταση του σκέπτεσθαι. Ο Καρτέσιος ενδεικτικά χρησιμοποιεί το ρήμα «διαπλάθω»-«επινοώ» (effingo), τονίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη διάσταση διαμεσολάβησης που ενέχει η φαντασία ως λειτουργία, επινόηση επί των ήδη προσληφθέντων εκ της αισθητικότητας. Η φαντασία, παρά την «άτακτη» διάθεση που τη διέπει, ως λειτουργία του πνεύματος, δεν είναι δυνατό να υπερβεί τη φυσική πραγματικότητα, εφόσον ο υπαρκτικός της πυρήνας δεν είναι παρά η εκάστοτε «ενατένιση του σχήματος και της εικόνας ενός σωματικού πράγματος»¹⁸. Καταδεικνύεται συνεπώς με αυτό τον τρόπο η αλληλόδραση του αντικειμενικού κόσμου με το «φαντάζεσθαι».

Προχωρώντας στο καίριο επιχείρημά του, ο φιλόσοφος κάνει λόγο για «το σκέπτεσθαι» ως λειτουργία αποκλειστικά πνευματικής φύσης, διαδικασία

¹⁸Ρ.Ντεκάρτ, *Στοχασμοί Περί Της Πρώτης Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Εκκρεμές, 2003, σ. 76.

παντελώς διαχωρισμένη από το ανθρώπινο σώμα και τις λειτουργίες αυτού, αναπόσπαστο μέρος της ανθρώπινης οντότητας εν αντιθέσει με τα μέρη του σώματος και τις λειτουργίες της αίσθησης και της φαντασίας που προϋποθέτουν, ως φαινόμενα, την ύπαρξη του σώματος. Χαρακτηριστικά ο Καρτέσιος αναφέρει: «έτσι αυτό που νόμιζα ότι το έβλεπα με τα μάτια το καταλαβαίνω μόνο με την ικανότητα του «κρίνειν» (judico) η οποία είναι στο πνεύμα μου».¹⁹ Αναδεικνύει με αυτήν του τη διαπίστωση την εξέχουσα σημασία του πνεύματος ως τον κύριο άξονα λειτουργιών και ικανοτήτων, όπως του ορθώς «συλλαμβάνειν» και του «κατανοείν». Συνεπώς σύμφωνα με τον φιλόσοφο η πνευματική υπόσταση υπάρχει και λειτουργεί επέκεινα των αισθήσεων.

Στη λειτουργία του «σκέπτεσθαι» μετουσιώνεται σύμφωνα με τον Καρτέσιο η εκδήλωση της πνευματικότητας του όντος, του οποίου η πνευματική διάσταση ταυτίζεται απόλυτα με το ίδιο του εαυτού. «Εγώ είμαι, εγώ υπάρχω, τούτο είναι βέβαιο»,²⁰ δηλώνει απερίφραστα ο φιλόσοφος, χρησιμοποιώντας πρώτο ενικό πρόσωπο. Καταδεικνύει έτσι και γραμματικά την ύπαρξη μίας ξεχωριστής, αυστηρά ατομικής, πνευματικής υπόστασης διάφορης από οιαδήποτε επίσης εγγενούς φυσικαλιστικής επιρροής και προκείμενης. Η υπόσταση αυτή αναμφίβολα αποτελεί μέρος της ανθρώπινης φύσης αλλά εδράζεται έξωθεν της σωματικότητας. Αξιώνοντας μάλιστα μια ευκρινέστερη συνείδηση και γνώση περί της πνευματικής υπόστασης, ο Καρτέσιος ισχυρίζεται ότι «εφόσον ο άνθρωπος είναι σκεπτόμενο πράγμα και εφόσον η σκέψη είναι κατηγορημα του πνεύματος και όχι του σώματος, έπεται ότι γνωρίζουμε το πνεύμα εναργέστερα από το σώμα».²¹ Με τη συγκεκριμένη τοποθέτηση καθίσταται το ανθρώπινο ον εγγύτερο, ουσιαστικά ταυτόσημο της

¹⁹ Ο.π,σ .86.

²⁰ Ο.π.σ. 74.

²¹ Ο.π.σ. 84

νόησης (intelligo) χάρη στην οποία μετέχει της γνώσης του εαυτού του και του κόσμου.

Σύμφωνα με το φιλόσοφο το «σκέπτεσθαι» και το παράγωγο αυτού «κρίνειν» είναι οι παράμετροι που καταδεικνύουν και εν τέλει πιστοποιούν και επικυρώνουν την άποψη του ως προς την έλλογη (rationalis) διάσταση του ανθρώπινου όντος. Εμβαθύνοντας στα επιχειρήματά του, ο Καρτέσιος διαβλέπει στο σκέπτεσθαι μιαν άλλη εξαιρετικής σημασίας δυνατότητα, αυτή του «κρίνειν» (Judígo), χάρη στην οποία είναι εφικτή η σκεπτική «διύλιση» και ο επόμενος αυτής διαχωρισμός μεταξύ πάσης φύσης μυθοπλασιών και της «ισχύουσας» πραγματικότητας. Εξαιτίας λοιπόν της ικανότητας κρίσης καθίσταται δυνατός ο διαχωρισμός των αισθητικών προσλήψεων σε αληθείς και ψευδείς.

Λειτουργίες όπως η σκέψη, η κρίση και η συνάλληλη αυτών ελεύθερη βούληση συνάδουν προς την αποδοχή ενός σκεπτόμενου υποκειμένου (res cogitans). Η ικανότητα και η θέληση για μία έγκυρη μετρική αναγωγή των προσληφθέντων σε μια εξίσου έγκυρη γεωμετρική μαθηματική τάξη, καθώς και η δυνατότητα της ευτεταγμένης χωροχρονικής πρόσληψης διαφόρων φαινομένων και ποικίλων θέσεων των αντικειμένων (objectum), όπως για παράδειγμα οι συντελούμενες συν τω χρόνω μορφικές αλλαγές, (χαρακτηριστική η περιγραφή της τήξεως του κεριού στην οποία ο φιλόσοφος εκτενώς αναφέρεται), είναι μια ακόμα αποδείξιμη συνισταμένη της πνευματικής μας, πέραν των αισθήσεων, ενατένισης. Ο φιλόσοφος ορίζει την επισταμένη θέαση ως «εποπτεία» (Inspectio) του πνεύματος, «η οποία μπορεί να είναι ατελής και συγκεχυμένη...ή σαφής και διακριτή...αναλόγως του αν παρατηρώ περισσότερο ή λιγότερο εκείνα που ... συνθέτουν»²² τον αντικειμενικό κόσμο, ως μια ποσοτικά μετρήσιμη έκταση της ύλης.

Εξαιρετικά σημαντικής σημασίας για τον φιλόσοφο είναι λοιπόν η δυνατότητα του «επίσταμαι» που ως πυρήνας της διανοητικής μας ικανότητας

²² Ο.π.σ. 81

επί της αντιληπτικής διαδικασίας και απώτερος σκοπός της παρατηρησιακής μας ικανότητας, όχι μόνο συνάγει στην επικύρωση της ύπαρξης μια διακριτής ανθρώπινης πνευματικής υπόστασης αλλά και γνωμονικά λειτουργεί ως μεθοδολογικά έγκυρο εργαλείο κατανόησης (compréhension) της φύσης μέσω της μετρικής προσέγγισης αυτής.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Εξαρχής στον συγκεκριμένο στοχασμό επιχειρείται εκ νέου από το φιλόσοφο η άρση μιας πιθανής αντιληπτικής φύσης αυταπάτης περί του αντικειμενικού χώρου. Άρση η οποία εδράζεται σε μια εσωτερικού διαλογιστικού τύπου ενδοσκόπηση, κάνοντας «χρήση» της διδόμενης από την πνευματική υπόσταση ικανότητας ορθολογιστικής πρακτικής και διαχωρισμού των ιδεών(idea). Ακολουθως, ορμώμενος από το «δεδομένο» και αληθές σημείο αυτό της ικανότητας στοχασμού, που αποτελεί μια αρχική θέση, προσανατολισμένη προς μια κατάσταση όπου εμφιλοχωρείται η δυνατότητα διάκρισης μεταξύ ψευδούς και αληθούς, ο Καρτέσιος διακρίνει την έμφυτη δυνατότητα της σύγκλισης του ανθρώπινου νου (της πνευματικής υπόστασης) με τις μαθηματικές μετρικές «συντάξεις» που δύνανται να απεικονίζουν ορθώς τον φυσικό κόσμο. Η διανοητικού τύπου αυτή ικανότητα «θέτει εντός του νου το πεδίο των πιθανών σχημάτων που μπορεί να υπάρχουν στην πραγματικότητα χωρίς ωστόσο να μας δείχνει εάν τέτοια σχήματα όντως υπάρχουν »²³ στη φύση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της ικανότητας αυτής και ενδεικτικές προκείμενες της πνευματικής ανθρώπινης υπόστασης και της λειτουργικής της φύσης αποτελούν για τον φιλόσοφο η ιδέα του τριγώνου που ενυπάρχει στο νου αλλά δεν συναντάται αυτή κάθε αυτή στη φυσική αντικειμενική διάταξη, καθώς και η σύνδεση των αντικειμενικών μερών με μια αντίστοιχα αριθμών.

²³ G.Hartfield, *Descartes and the Meditations*, Εκδόσεις Routledge, 2003,σ. 79

Η νοητική λοιπόν σύγκλιση με την υλική έκταση, είναι δυνατή μεθοδολογικά και μπορεί να είναι μετρικά έγκυρη. Η εγκυρότητα αυτή διατυπώνεται μέσω των αξιωμάτων των μαθηματικών, που δεν αποτελούν μονό πρότυπο ορθής επιστασίας επί της φύσης, αλλά και ορθό τρόπο απεικόνισης των σχέσεων και της διάταξης του φυσικού κόσμου. Η μαθηματική τάξη του κόσμου ενέχει τη θεία αιτιότητα (causa) η οποία είναι διακριτή μέσω της διάταξης των πραγμάτων. Τα δεδομένα αυτό σύμφωνα με τον φιλόσοφο όχι μόνο παρέχουν μια εμπεριστατωμένη απόδειξη μιας λογικής προφάνειας περί της ύπαρξης του Θεού, αλλά είναι το κομβικό σημείο από το οποίο αναδύεται η ανθρώπινη αυτοσυνειδησία και ικανότητα αναστοχασμού επί των συμβεβηκότων. Πεποίθηση που εκτός του ότι αποτελεί μια προκείμενη υποστήριξης του οντολογικού επιχειρήματος του Καρτέσιου για την ύπαρξη του Θεού, αποτελεί επίσης και μια επιπλέον συνθήκη κατάφασης περί της πνευματικής υπόστασης του υποκειμένου.

Το ζήτημα της ύπαρξης του Θεού, ως συνιστώσα της ανθρώπινης πνευματικότητας, είναι απαρέγκλιτα αλληλένδετο με την θεωρία του φιλόσοφου για το δυσπόστατο του ανθρώπινου όντος. Ουσιαστικά ο διαχωρισμός της ανθρώπινης υπόστασης σε σωματική και πνευματική είναι το επιχείρημα που υποστηρίζει λογικά το καρτεσιανό οντολογικό εγχείρημα περί της οντολογικής επέκτασης πέραν της ύλης. Μια υπαρκτική δυνατότητα, στην οποία ο φιλόσοφος προσδίδει θεμελιώδη χαρακτήρα εν είδει βιολογικής εγγάραξης, θείας όμως αιτιότητας και προέλευσης. Χάρη στο Θείον αίτιον είναι εφικτή η αισθητηριακή πρόσληψη, καθώς και η πνευματική, εσωτερικής φύσης, ανάπλαση των αντικειμενικών απεικασμάτων και η αναγωγή τους σε ιδέες. Η αναγωγή μερών της υλικής εκτάσεως σε νοητικές ιδέες αναμφίβολα αποτελεί για τον φιλόσοφο εκδήλωση της πνευματικής διάστασης του ανθρώπινου όντος. Παρόμοια «η έννοια του Θεού...ανακύπτει μέσα στις συνθήκες τις ριζικής αμφιβολίας, που θέλει να είναι ριζική και απόλυτη, και

μάλιστα ανακύπτει ως σαφής και διακεκριμένη ιδέα του ανθρώπινου νου, υπόκειται δηλαδή στα γενικά κριτήρια της κοσμικής βεβαιότητας».²⁴

Οι σκέψεις (*cogitationes*) του αναμφίβολα σκεπτόμενου, για τον Καρτέσιο, υποκειμένου, είναι έννοια κομβικής σημασίας. Ως εκδηλώσεις του πνεύματος οι σκέψεις αποτελούν μέσο «χαρτογράφησης» του φυσικού κόσμου, αιτία επαγωγικών και αναγωγικών στοχασμών -αναστοχασμών, αλλά και σημείο αυτοαναφοράς του ατομικού εγώ χάρη στη δυνατότητα ενδοσκόπησης, ως μια δυνατότητα σύλληψης και συνείδησης του εαυτού του. Η εντύπωση της εκάστοτε αντικειμενικής απόρροιας στο υποκείμενο ως αισθητηριακή πρόσληψη δεν επαρκεί επ' ουδενί, σύμφωνα με τον Καρτέσιο, για το σχηματισμό ιδεών. Εξάλλου όπως προείπαμε, εντοπίζει μια ανεξάρτητη της σωματικότητας πνευματική ουσία όπου *a priori* λαμβάνει χώρα η διανοητική επεξεργασία, ανεξάρτητη και πέραν της οιασδήποτε αντικειμενικής προσληψιμότητας.

Η πρόσληψη των αντικειμένων, η λεκτική αναφορικότητα επ' αυτών και η αντιστοιχία τους σε ποικίλες συναισθηματικές διαδράσεις-εκδηλώσεις, ωθεί τον φιλόσοφο σε μια περαιτέρω διερεύνηση και τον συνακόλουθο διαχωρισμό των σκέψεων σε ιδέες, βουλήσεις ή συναισθήματα και κρίσεις. Έννοιες οι οποίες είναι ενδεικτικές μίας ευκρινώς πνευματικής φύσης λειτουργίας που διέπει τον ανθρώπινο στοχασμό και συνεπώς είναι μερικώς επαρκείς στο να καταδεικνύουν τις ψευδείς ή αληθείς προκείμενες των αντικειμενικών αισθητηριακών προσλήψεων.

Βαρύνουσα σημασία προκειμένου να αντιληφθούμε τη λογική τεκμηρίωση της έννοιας του φυσικού φωτός κατέχει η έννοια της «κρίσης» (*Judigo*). Στη δυνατότητα αυτή ο Καρτέσιος αποδίδει την εν ενεργεία ανθρώπινη πνευματικότητα. Μια μείζων παράμετρος που «οριστικά» συνηγορεί υπέρ της εν μέρει αληθούς κατανόησης του κόσμου, και η οποία ουσιαστικά αποτελεί την αιτία χάρη στην οποία είναι η δυνατή η ύπαρξη του

²⁴ Π.Κονδύλης, *Η κριτική της μεταφυσικής στη νεότερη σκέψη*, Εκδόσεις Γνώση, 1983, σ. 233

νοήμονος, αυτοπροσδιοριζόμενου, αυτεξούσιου (*liberum arbitrium*) σκεπτόμενου εγώ (*res cogitans*).

Η «κρίση» είναι η ικανότητα χάρη στην οποία είναι δυνατή η διάκριση των παραστάσεων σε αληθείς ή ψευδείς και είναι επίσης δυνατή η αναλυτικότερη νοητική επεξεργασία των επείσακτων ιδεών, οι οποίες είναι ως επί το πλείστον αναξιόπιστες. Ο Καρτέσιος, παρά την εμφανή συνθετική φύση τους, ανάγει την προέλευση των ιδεών σε έναν πνευματικό «χώρο» αποκλειστικά ιδεαλιστικής, πρωταρχικής, αρχετυπικής φύσεως και αλήθειας, μιας αλήθεια πνευματικής φύσης η οποία είναι διάφορη της υλικής διάστασης του κόσμου.

Η κοσμική λοιπόν σύλληψη του Καρτέσιου βασίζεται στο δίπολο πνευματικότητας και σωματικότητας που στο απώτατο «είναι» της η κάθε μία εκφράζεται από το Θεό και την αδρανή ύλη. Στον αντίποδα του διαχωρισμού αυτού η κοινή εκδήλωση, ένωση αυτών είναι, α) ο προσλήψιμος για το υποκείμενο χώρος και β) η ίδια η σύνθεση της σωματικότητας του υποκειμένου καθώς και η σφαίρας των ιδεών της οποίας είναι κοινωνός και φορέας. Ο Καρτέσιος αναφέρει σχετικά :«συλλαμβάνω εύκολα ότι μπορούν να σχηματισθούν από την ανάμειξη και την σύνθεση των άλλων ιδεών που έχω για τα σωματικά πράγματα και για το Θεό».²⁵ Τονίζει κατά αυτόν τον τρόπο την εμφανή διττότητα των υποστάσεων.

Εξίσου σημαντική είναι και η διάκριση των ιδεών (όπως είδαμε από τον ψεύδη χαρακτήρα που προσδίδει ο φιλόσοφος στις επείσακτες ιδέες καθώς και από το γεγονός ότι αποδέχεται τις εμβόλιμες ιδέες, οι οποίες δεν είναι παρά «εντυπώσεις» του αντικειμενικού χώρου και επιδράσεις της φυσικής κινήσεως στο υποκείμενο, σε έμφυτες (*innata*), επείσακτες (*adventitious*) και πεποιημένες (*facta*). Χαρακτηριστικά ο Καρτέσιος επισημαίνει την πολύπλευρη διάσταση των ιδεών και αναφέρει ότι «άλλες φαίνονται γεννημένες μαζί μου, άλλες να είναι ξένες και να έρχονται από έξω και άλλες να έχουν φτιαχτεί και

²⁵ Ο.π, σ. 107

επινοηθεί από μένα τον ίδιο».²⁶ Επιπλέον, ως μέρος της «κινήσεως» των ιδεών, οι αντικειμενικές ελέγξιμες αλήθειες (ως μαθηματικά μεγέθη και σχέσεις), οι οποίες είναι εφικτές μέσω της ορθής μεθόδου, δεν είναι παρά μέρος μιας αμφίδρομης διαδρομής που εμπεριέχει τόσο τον εύτακτο κόσμο, προϊόν της θείας δημιουργίας, όσο και τη δυνατότητα του ανθρώπου (στην οποία συνηγορεί και συμβάλλει και η ύπαρξη των υλικών πραγμάτων) να ερμηνεύσει και επομένως να μετάσχει «γνωσιολογικά» της φυσικής κίνησης μέσω της νόησης της αληθούς πραγματικότητας. «Στην καρτεσιανή ορολογία...η αντικειμενική πραγματικότητα μιας ιδέας πρέπει τελικά να προκαλείται από μια εν είδει «τυπική πραγματικότητα» (formal reality) και προφανώς δεν μπορεί να είναι η αντικειμενική πραγματικότητα μιας άλλης ιδέας».²⁷ Με αυτό τον τρόπο ο ανθρώπινος νους μέσω του υλικού κόσμου αντιλαμβάνεται ευκρινώς την πνευματική του υπόσταση.

Η έννοια του φυσικού φωτός (lumen naturale), χάρη στην οποία είναι δυνατή αυτή η επεξεργασία των ιδεών, η αναγωγή σε μια αληθή πραγματικότητα και η εν κατακλείδι επίτευξη αληθούς γνώσης, συνυπάρχει ταυτόχρονα και στα δύο σκέλη του καρτεσιανού σκεπτικού εγχειρήματος τόσο επί της έννοιας του πεπερασμένου όσο και επί του απείρου. Το φυσικό φως συλλαμβάνεται από τον Καρτέσιο, ως το εμπεριεχόμενο θείο αίτιο στο ανθρώπινο ον, ως η αιτία της αντίληψης του εκτατού (extension) χώρου αλλά και της σύλληψης του απείρου (infininitio) και της «εντύπωσης» έκαστων στον ανθρώπινο νου πέρα από τη σωματική διαμεσολάβηση. Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι «... το μήκος, το πλάτος και το βάθος όπως και η δυνατότητα σύλληψης όλων των ειδών σχημάτων και κινήσεων δεν μπορεί να προσληφθούν λόγω της ποσότητας της ύλης»²⁸

²⁶ Ο.π., σ. 108

²⁷ G.Dicker, *Descartes, An Analytical and Historical Introduction*, Εκδόσεις Oxford University Press, 1993, σ.104

²⁸ R.Descarts, *The Philosophical Writings of Descartes, Volume III The correspondance*, Εκδόσεις Cambridge University Press, 1991, σ. 199

Ιδίως για το «άπειρο», ο φιλόσοφος διερωτάται πώς είναι δυνατή η σύλληψη και η αναφορικότητα σε μια τέτοια, πέραν κάθε προσλήψεως ιδέα, η οποία ωστόσο ενυπάρχει στον ανθρώπινο νου. Οι σχηματοποιήσεις διάφορων μεγεθών και ακολουθιών του φυσικού κόσμου και η δυνατότητα της μετρικής τους κατάληψης, εμφανώς προσομοιάζουν έστω και μερικώς, σύμφωνα με τον Καρτέσιο, τη θεία διάνοια στο εκάστοτε υποκείμενο. Επομένως, εκ της φυσικής πραγματικότητας και τη δυνατότητα σύλληψης και επεξεργασίας αυτής ως-μαθηματικού μεγέθους, καταδεικνύεται εν πολλοίς όχι μόνο η ύπαρξη της πνευματικής υπόστασης ως μέρους της ανθρώπινης οντολογικής εκδήλωσης, αλλά συνακόλουθα αποδεικνύεται σύμφωνα με το φιλόσοφο η λειτουργική αυτοτέλεια και η θεία καταγωγή της ανθρώπινης πνευματικότητας.

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Ο Καρτέσιος προσδίδει στην ανθρώπινη πνευματικότητα, απεικονίζοντάς την, μια «αδιαστασία», μία υπόσταση χωρίς καμία απολύτως έκταση. Κάνει λόγο για «δύο ευκρινώς και διακριτώς ιδέες που ενυπάρχουν εντός μας, του νού και της ύλης, που αποτελούν ένα οντολογικό δυϊσμό δύο ετερογενών υποστάσεων».²⁹ Η πνευματική υπόσταση είναι αντίθετης φύσης, μα ωστόσο, παρακείμενη προς την υλική έκταση του ανθρωπίνου όντος (σωματικότητα). «Ένα πράγμα σκεπτόμενο, μη εκτατό σε μήκος, πλάτος και βάθος και απαλλαγμένο από οτιδήποτε σωματικό»³⁰ είναι η αντίληψη του φιλόσοφου για την ανθρώπινη πνευματικότητα. Η εναργής αντίληψη καθώς και το αυτεξούσιο που άρρηκτα συνδέεται με τη βούληση(voluntas) και την κρίση(judicium) συνθέτουν, σύμφωνα με την ερμηνεία του φιλόσοφου, έναν

²⁹ G.Rodis-Lewis, *Descartes and the Unity of the Human Being*, στο John Cottingham(επιμ.), *Descartes*, Εκδόσεις Oxford University Press, 1998, σ.202

³⁰ Ρ.Ντεκάρτ, *Στοχασμοί Περί Της Πρώτης Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Εκκρεμές, 2003, σ.128

άυλο πνευματικό μηχανισμό. Στη βούληση αποδίδεται μάλιστα ένας εξέχων ρόλος από τον Καρτέσιο, είναι αυτή η δυνατότητα του πνεύματος και όχι του «σκέπτεσθαι» που «ενεργεί ως προς την επιβεβαίωση ή την απόρριψη...Η αντίληψη των σχέσεων και των συνδέσεων μεταξύ των ιδεών παραμένει μία διεργασία της διάνοιας, όπως όταν αντιλαμβάνεται τις ιδιότητες που απορρέουν από την ουσία του τριγώνου. Μόνο όμως όταν η βούληση επιβεβαιώνει τις σχέσεις και τις συνδέσεις όντως έχουμε μία κρίση.»³¹ Ο πνευματικός αυτός μηχανισμός επομένως δεν είναι απλώς μετέχων αισθητηριακών προσλήψεων και ενόρασης(intuition), αλλά επίσης αυτενεργώ, δυνάμενος ελεγκτικά με δυνατότητα συγκατάβασης ή μη επί της υπολογιστικής επεξεργασίας επί των μεγεθών των φυσικών πραγμάτων.

Μέσω αυτών των ιδιοτήτων δίδεται μια κατεύθυνση προς την διάκριση αληθούς(verus) και ψευδούς (falsus) γνώσης και την ανάλογης αυτής ορθής επίγνωσης επί των συμβεβηκότων, της οποίας είναι δυνατόν το υποκείμενο να καταστεί κοινωνός και θεματοφύλακας. Επίσης, παρατηρούμε την αναγωγή του φιλόσοφου σε μια ακόμα κατηγοριοποίηση των καταστάσεων του σκέπτεσθαι όπως αυτή της γνώσης(cognitio) εξαιτίας της οποίας επιτυγχάνεται μια ατομική επίγνωση του νου και της βούλησης. Χάρη στον συγκεκριισμό λοιπόν αυτών των δυο τελευταίων παραμέτρων (αυτών της διάκρισης και της δυνατότητας «παραγωγής» ορθής γνώσης) της ανθρώπινης πνευματικής υπόστασης, είναι δυνατή η λειτουργία και η αντίληψη της «κρίσης», τόσο ως έννοιας όσο και ως ανάλογης λειτουργίας μέσω της οποίας μπορεί να αποκτηθεί μια «καθαρή» και αληθής επί των πραγμάτων γνώση.

Οι λειτουργίες αποκλειστικά πνευματικής φύσης είναι η αιτία χάρη στην οποία καθίσταται δυνατό να αντιληφθούμε πώς λαμβάνουν χώρα εντός μας οι ανάλογες διεργασίες. Επίσης μπορούμε να τις καλλιεργήσουμε σε όλο και υψηλότερο βαθμό, διασφαλίζοντας την διυποκειμενική ορθή γνώση πέραν του μέσου όρου της ανθρώπινης ατομικότητας, δηλαδή της εκάστοτε

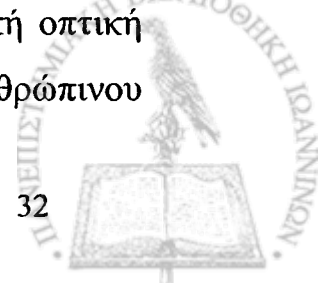
³¹ G.Hartfield, *Descartes and the Meditations*, Εκδόσεις Routledge, 2003,σ.188

υποκειμενικής πρόσληψης και υπολογισμού και των πιθανών σφαλμάτων αυτών. Η καρτεσιανή αντίληψη μας παραπέμπει τόσο σε μια μεταφυσικής προέλευσης «προβολή» του θείου νου εντός του ανθρώπινου όντος όσο και σε μια πρώιμη επιστημολογικά ορθή προσέγγιση των γνωσιολογικών μεθόδων μέσω της μαθηματικής οδού.

Διαβλέπει αναμφίλογα ο φιλόσοφος στις δυο αυτές προκείμενες (κρίση και αληθής γνώση) μια δομική συνοχή, χάρις στην οποία ο ανθρώπινος νους είναι εφικτό να εντρυφήσει στις αλήθειες του φυσικού κόσμου. Συμπεράσματα που εξάγονται και από την ιδέα της απειρότητας (*infinities*), που περιβάλλει το υποκείμενο και για τον φιλόσοφο όπως προείπαμε, η συγκεκριμένη ανεξήγητη ιδεαλιστικού τύπου αυτή αναφορικότητα συνάδει προς το συμπέρασμα επί μίας θείας «κληρονομικότητας» στο ανθρώπινο είδος. Η ορθή φιλοσοφική οδός απορρέει και «ασφαλώς» συνάδει προς την αυτοτελή και ελεύθερη φύση της νόησης (*intellectio*), όπως αυτή αναδεικνύεται μέσα από την χωρίς όριο νοητική, «εργαλειακού» τύπου δυνατότητα κατανόησης έστω και πεπερασμένων χωρικά τμημάτων του φυσικού συνόλου.

Η εναργής (*evidens*) αντίληψη, είναι ο παράγοντας που συντελεί καθοριστικά στην επίτευξη της γνώσης καθώς και το αυτεξούσιο που άρρηκτα συνδέεται με τη βούληση και την κρίση. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο επίσης εδράζονται σε ένα άυλο πνευματικό μηχανισμό, όχι μόνο αισθητηριακής αλλά ουσιαστικά πνευματικής ενόρασης που δύναται επεξεργασίας και επισκόπησης επί των φυσικών πραγμάτων. Καθιστώντας κατ'αυτόν τον τρόπο το υποκείμενο όχι απλό κοινωνό αλλά και ικανό φορέα του ορθώς «γνωρίζειν» τον φυσικό κόσμο.

Τις λειτουργίες αυτές μπορούμε να τις καλλιεργήσουμε και να τις βελτιώσουμε καθώς και τα ορθά συμπεράσματα αυτών να τα συναρμόσουμε θεωρητικά ως σώμα αληθούς γνώσης πέραν της ατομικής αντίληψης και της έκαστης πιθανής λανθάνουσας πρόσληψης. Η καρτεσιανή φιλοσοφική οπτική κάνει λόγο ξανά για θεία προέλευση του νοητικής υπόστασης του ανθρώπινου

όντος και τη σύλληψη αυτής μέσω των γνωσιολογικών μεθόδων του πειράματος και της παρατήρησης, ως προεκτάσεις(δυνατότητες πνευματικού τύπου) της εν λόγω προέλευσης.

Εν κατακλείδι η ορθή μέθοδος είναι δυνατή και καταδειξίμη ως κατάσταση της γνώσης, όχι μόνο από την ιδέα της απειρότητας εντός ενός πεπερασμένου όντος, αλλά και από την εν δυνάμει ιδιότητα και ικανότητα του ανθρώπινου είδους για μια αυτοτελή, αυτοδιάθετη και συνάλληλη επί του ορθού και αληθούς «χρήση» της νόησης. Μία ικανότητα που αναδεικνύεται μέσα από την δυνατότητα της διάκρισης μεταξύ αλήθειας και ψεύδους επί των ακολουθιών των φυσικών φαινομένων.

Η έννοια της «ορθοφροσύνης» λοιπόν, όπως αυτή ορίζεται από τον Καρτέσιο στο σύγγραμμά του *Λόγος περί της Μεθόδου*, είναι ο πυρήνας της νοητικής ανθρώπινης δυνατότητας, δηλαδή «η ικανότητα να κρίνει κανένας καλά και να ξεχωρίζει την αλήθεια από το ψέμα, η οποία είναι καθαυτό ότι ονομάζουν ορθοφροσύνη ή λογικό».³² Η ορθοφροσύνη είναι εφικτή ως κατάσταση της δυνατότητας ελεύθερης επιλογής. Η ελεύθερη επιλογή, επομένως και η ελεύθερη βούληση εμπραγματώνονται μέσω της πνευματικής συνδρομής, που για τον Καρτέσιο ενέχει εμφανώς της κατάδειξης του εμπρόθετου χαρακτήρα αυτής, της ατομικής δηλαδή αποβλεπτικότητας αλλά και τη γνώση της αμφισημίας του ψευδούς και του αληθούς. Η αμφισημία της γνώσης είναι ιδιαίτερα σημαντική για το φιλόσοφο διότι δεν πιστοποιεί μόνο τη δυνατότητα του αληθώς «γνωρίζειν» αλλά και του αντιθέτου. Εξαιτίας λοιπόν της ορθοφροσύνης και της επόμενης αυτής δυνατότητα επίτευξης αληθούς γνώσεως είναι δυνατός ο εντοπισμός των διάφορων σφαλμάτων στα οποία μπορεί να υποπέσει η νόηση.

³² R.Descartes, *Λόγος Περί της Μεθόδου*, Εκδόσεις Παπαζήση, 1976,σ.5

ΠΕΜΠΤΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Από την αρχή του πέμπτου στοχασμού ο Καρτέσιος επανέρχεται και επικεντρώνει την προσοχή του σε πρότερα συμπεράσματα. Αναδεικνύει ως ζήτημα προς ανάλυση την εκ νέου διάκριση μεταξύ αληθούς και ψευδούς αλλά και τη μετρική φύση, (ποσοτικά προσεγγίσιμη μέσω των μαθηματικών) των υλικών πραγμάτων. Υλικά πράγματα τα οποία μπορούμε να γνωρίσουμε σαφώς και διακριτώς, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Καρτέσιος, μέσα από την επισταμένη παρατήρηση. Ο φιλόσοφος επίσης αναφέρεται στις δεδομένες μαθηματικές αλήθειες(όπως για παράδειγμα ή ιδέα του τριγώνου) οι οποίες ενυπάρχουν εντός μας ως έμφυτες ιδέες.

Επίσης στον παρόντα στοχασμό επιχειρείται η θεμελίωση από τον στοχαστή της μεταφυσικής «καταγωγής» των καθαρών μαθηματικών (αριθμητικής, άλγεβρας και γεωμετρίας) ως εργαλείο αληθούς και αδιάβλητης γνώσης των διαφόρων φυσικών μεγεθών και των όχι μόνο μη ενδεχομενικών, αλλά νομοτελειακών κανονικοτήτων που διέπουν το φυσικό κόσμο. Οι επιστημονικές δραστηριότητες ποικίλλουν αλλά χάρη σε αυτές είναι δυνατό να εννοήσουμε καταστάσεις του αντικειμενικού κόσμου, από τη διαιρετότητα των υλικών πραγμάτων έως την ορθή αντίληψη των συμπαντικών νόμων, κατ' αυτόν τον τρόπο ο φιλόσοφος καθιστά το φυσικό κόσμο ένα πεδίο προσκείμενο και παρακείμενο της ανθρώπινης ορθής εποπτείας.

Η ανθρώπινη εποπτεία επομένως μετατοπίζεται από τον Καρτέσιο ως δυνατότητα πέραν της αισθητικότητας. Ομοίως ο φιλόσοφος μεταθέτει τα μαθηματικά και γεωμετρικά μεγέθη πέραν των προσλήψεων του υλικού-φυσικού κόσμου, προσδίδοντας σε αυτά έναν αποκλειστικά πνευματικό χαρακτήρα. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι « οι ιδέες των γεωμετρικών σχημάτων δεν κατάγονται από την αισθητηριακή αντίληψη, όπως όλοι πιστεύουν. Ποτέ δεν

έχουμε δει πραγματικά μια ευθεία γραμμή και τα σχέδια των τριγώνων ».³³ Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Καρτέσιος μας παραπέμπει σε έναν απριорισμό που αποσκοπεί σε μια αναγωγή και σύνδεση με έναν κόσμο καθαρής νόησης προϋπάρχοντα της ύλης και κείμενο πέραν αυτής.

Συνεχίζοντας τη διερεύνηση της σχέσης νου και φυσικού κόσμου κάνει λόγο για την εφικτή αντιστοιχία και σύνδεση οιασδήποτε αντιληπτικού δεδομένου με τη μαθηματική μετρική πρακτική. Μια ελέγξιμη μαθηματική σχέση που οδηγεί το φιλόσοφο στη δικαιολόγηση του συμπεράσματος ότι «τα υλικά σώματα, είναι τμήματα του χώρου περιορισμένα τμήματα της γενικής εκτατότητας ή ανάπτυξης ...η έννοια του γεωμετρικού σώματος ταυτίζεται με την έννοια ενός περιορισμένου γεωμετρικού μεγέθους».³⁴ Ο Καρτέσιος επιτυγχάνει με το συγκεκριισμό πνεύματος (ως εποπτεία) και ύλης (ως γεωμετρικού μεγέθους) την ένταξη και υπαγωγή οιασδήποτε προσλήψιμου υπό της μαθηματικής επεξεργασίας και ανάλυσης. Για τον Καρτέσιο «το πραγματικό εμφανίζεται έτσι ως μορφή, ως κίνηση, ως συναρτησιακή τέλεση, ως πρόβλημα που παραδুকνείται στο πλαίσιο μιας εικονιστικής δομής.»³⁵

Συνδυάζοντας τα μαθηματικά ως σταθερή προκείμενη και αληθές όργανο επί της ορθής αντίληψης της πραγματικότητας με την ιδέα της ύπαρξης του Θεού, εγκύπτει σε μια οντολογική αξίωση όπου αμφότερες οι νοήσεις αποκλείεται να προέρχονται εκ του μηδενός (*nihil ex nihilo*). Υιοθετώντας σε αυτό το σημείο μια βασική θέση της σχολαστικής φιλοσοφικής παράδοσης, ο φιλόσοφος επιχειρεί μια οντολογικού τύπου σύνδεση μεταξύ της θεϊκής ύπαρξης και της μαθηματικής αλήθειας. «Η ιδέα ενός τέλει οντος δεν βρίσκεται μέσα μου λιγότερο από την ιδέα οποιουδήποτε σχήματος ή αριθμού και κατανοώ τόσο σαφώς όσο και διακριτώς ότι ανήκει στη φύση του να υπάρχει πάντα» ισχυρίζεται ο Καρτέσιος.

³³ R.Descartes, *Meditations on First Philosophy*, Εκδόσεις Oxford, 2008, σ. 196

³⁴ W. Windelband, H. Heimsoeth, *Εγχειρίδιο Ιστορίας Της Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις MIET, 2003, σ. 179

³⁵ R.Descartes, *Κανόνες για τον κατευθυνισμό της γνωστικής δύναμης*, Εκδόσεις Κράτερος, σ.29

Συνεπώς ο φιλόσοφος θεμελιώνει επαρκώς και λογικώς την ύπαρξη αληθειών και τη δυνατότητα ενσυνείδητης μετοχής σε αυτές. Το παράδειγμα του τριγώνου, οι σταθερές και ισχύουσες ιδιότητές του σε παγκόσμιο και διαπολιτιστικό επίπεδο, είναι το επιχείρημα που χρησιμοποιεί για να υποστηρίξει τη μαθηματική λογικότητα ως απτή ένδειξη μιας διαχεόμενης θεϊκής αλήθειας. Επίσης διαβλέπει μια τελεολογική προοπτική της αληθούς γνώσης, συνδέοντάς την απαρέγκλιτα με τη γνωσιολογική σαφήνεια και τη δυνατότητα υποκειμενικής μετοχής σε αυτήν μέσω της ορθής μεθόδου. Για τον φιλόσοφο «η βεβαιότητα του πνεύματος, η αξίωση δηλαδή ότι η γνώση του ανταποκρίνεται προς την πραγματικότητα, δεν εκπηγάει από μία μίμηση των πραγμάτων, αλλά από την ίδια την διάταξη των εννοιών και των γνώσεων σε ορισμένες σειρές.»³⁶

Η γνωσιολογική αυτή σαφήνεια επιτυγχάνεται βασιζόμενη στην ικανότητα συνειδησιακής καταγραφής και ανάκλησης διαφόρων υπολογισμών. Αναλυτικότερα, πρόκειται για την άποψη του φιλόσοφου για τις ανθρώπινες αναμνήσεις. Η ανάκληση των αναμνήσεων ως ανθρώπινη αποκλειστική πνευματική παράμετρος και δυνατότητα αποτελεί ακόμη ένα αποδεικτικό στοιχείο της καρτεσιανής φιλοσοφικής οπτικής, και ανάλογης κατάφασης ως προς την επίτευξη αληθούς γνώσης. Χάρη λοιπόν στην ανάκληση αναμνήσεων είναι εφικτή μία περαιτέρω δυνατότητα αναστοχασμού και παρατήρησης επί παρελθοντικών συσσωρευμένων κρίσεων.

Το επιχείρημα αυτό είναι γνωστό και ως «καρτεσιανός κύκλος» στο οποίο προσέδωσε μια άλλη οπτική, λόγω των αντιρρήσεων επί αυτού, ο θεολόγος, μαθηματικός, φίλος (μα και κριτικά διακείμενος απέναντι στα συγγράμματα του Καρτέσιου) Αντουάν Αρνό(1612-1694). Η αντίρρηση του Αρνό κυρίως επικεντρώνεται στο εγχείρημα του Καρτέσιου περί της δυνατότητας ολικής αμφισβήτησης επί της πραγματικότητας, ενώ αναπόδραστα έχει ήδη σχηματισθεί- «εντυπωθεί» στο υποκείμενο μια εσωτερική συνάφεια

³⁶ Ο.π,σ. 29

υπό την προηγούμενη επιρροή των τεκταινομένων, η οποία μετουσιώνεται σε έννοιες και δεδομένες πεποιθήσεις, που δεν δύναται να επανεξετασθούν εκ μηδενικής βάσης. Η ολική μνημονική «απαλοιφή», η παντελής αναίρεση ποικίλων εντυπώσεων και η εκ βάθρων επανεξέταση των αδιάλειπτων προσλήψιμων συνεχειών, σύμφωνα με τον Αρνό προφανώς δεν είναι εφικτή. Οπότε έστω και μια υποθετική εκ βάθρων αμφισβήτηση, όπως αυτή που το καρτεσιανό εγχείρημα επικαλείται, αναπόδραστα ενέχει το σκεπτικό κληροδότημα προηγούμενων εμπειριών και την ανάλογη αυτών σκεπτική κατεύθυνση.

Αναστρέφοντας μερικώς ο Καρτέσιος ορισμένους από τους προηγούμενους ισχυρισμούς του, αντιπαρέρχεται των αντιρρήσεων του Αρνό, αποδίδοντας ιδιάζουσα σημασία στη δυνατότητα αναδρομής σε παρελθούσες αντιλήψεις, μετατοπίζοντας τον άξονα του εγχειρήματός του και δηλώνοντας με σαφήνεια ότι «η ουσία του νου δεν είναι η νόηση, αλλά η συνείδηση, η επίγνωση των δικών μας σκέψεων και των αντικειμένων τους». ³⁷ Κατ' αυτόν τον τρόπο όχι μόνο είναι εφικτή η καρτεσιανή δικαιολόγηση και προοδευτική διαδρομή προς την σαφέστερη και εντέλει έγκυρη γνώση της αλήθειας, αλλά και γίνεται εμφανώς αντιληπτή η πνευματική διάσταση (οφθαλμός του νου) του ανθρώπινου όντος μέσω της δυνατότητας ανάκλησης και μιας εκ νέου δευτερογενούς, τριτογενούς κ.ο.κ ελεγκτικού τύπου επισκόπησης επί ποικίλων παρελθουσών προσλήψιμων μέσω της επίγνωσης του εαυτού.

³⁷ A.Kenny, *Η Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Νεφέλη, 1994, σ.163

ΕΚΤΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Στον έκτο στοχασμό, ο οποίος είναι κομβικής σημασίας για τη διύστικη ερμηνευτική προσέγγιση του Καρτέσιου, ο φιλόσοφος καταφάσκει την ύπαρξη των υλικών πραγμάτων. Η κατάφασή του στηρίζεται στη δυνατότητα πρόσληψης αυτών, ως παραστατών αντικειμένων, εξαιτίας του γεωμετρικού, υποκειμενικά απτού χαρακτήρα τους, του δυνατού προσδιορισμού της θέσης τους στο χώρο ως αναγνωρίσιμων και μετρήσιμων μεγεθών, καθώς και της μαθηματικής ανάλυσης που αυτά επιδέχονται.

Επίσης ο φιλόσοφος επιχειρεί να διαχωρίσει τη φαντασία από την καθαρή νόηση αποδίδοντας στη φαντασία ένα υπερβατικό της σωματικότητας χαρακτήρα, μια ψυχική επίταση(*contentio*), όπως ο ίδιος αναφέρει. Επίταση η οποία, αν και συνδιαλέγεται με την καθαρή νόηση, σαφώς υπόκειται κατά κάποιον τρόπο στις λειτουργίες της σωματικότητας, η οποία εξίσου αποτελεί παράγοντα της εκδήλωσης του «αισθάνεσθαι». Χωρίς να αποκόπτει τη φαντασία από τον πνευματικό της πυρήνα, πάραυτα ο Καρτέσιος υποστηρίζει ότι για τη λειτουργία της είναι απαραίτητες οι αντικειμενικές αισθητικές προσλήψεις που την τροφοδοτούν με εικόνες και σχήματα.

Προοδευτικά ο Καρτέσιος καταδεικνύει μια ευρύτερη διαπλοκή των πνευματικών λειτουργιών που αποτελούν το κύριο αντικείμενο λογικής επεξεργασίας του εν λόγω στοχασμού. Ένα οργανικό σύμπλεγμα όπου αισθητικές προσλήψεις, καθαρή νόηση, φαντασία και σωματικότητα στοιχειοθετούν το εξεταζόμενο υποκείμενο ως φορέα αυτοσυνείδησης και αντίληψης της πραγματικότητας. «Η χωρικότητα και η συνειδητότητα (*extension* και *cogitation*) είναι τα έσχατα, αλλά και πρωταρχικά κατηγορήματα (*attributo*) της πραγματικότητας.»³⁸. Η πραγματικότητα που ως κατάσταση, (την οποία το υποκείμενο όμως δεν προσλαμβάνει παθητικά μέσω

³⁸ W.Windelband, H.Heimssoeth, *Εγχειρίδιο Ιστορίας Της Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις MIET, 2003, σ. 177

των αισθήσεων), προϋποθέτει μια διττή μαθηματική αποτύπωση του μεγέθους τόσο έως αντικειμενική εκδήλωση όσο και ως πρόσληψη στη συνείδηση, η οποία αποτελεί τροπικότητα μάθησης και ιδιότητα της πνευματικής υπόστασης.

Η δυνατότητα επίτευξης προοδευτικά «οξύτερης»,ευκρινέστερης άρα και αληθέστερης αντιλήψεως εκ του υποκειμένου, καθώς και η επισταμένη μέσω της μεθόδου χρήση των αισθητηριακών προσλήψεων συνηγορεί στην ύπαρξη των υλικών πραγμάτων. Τα οποία, αν και συχνά αποτελούν μέσο εξαπάτησης, δεν σημαίνει ότι είναι απαραίτητα αιτίες ψευδούς γνώσεως ,αφού έγκειται στο βαθμό συγκέντρωσης του υποκειμένου επί του συμβαίνειν η παραγωγή αληθούς γνώσης και όχι στον ουδέτερο χαρακτήρα των φυσικών πραγμάτων.

Επίσης ο φιλόσοφος συνηγορεί στο συμπέρασμα ύπαρξής τους επισημαίνοντας την ανάλογη διάδραση στη σωματική μας υπόσταση μέσω της εντύπωσης στον εγκέφαλο ή ακόμα και της επιρροής στο ίδιο μας το υλικό σώμα, όπως κάλλιστα θα μπορούσε να συμβεί για παράδειγμα με την πρόκληση σωματικού πόνου μέσω της πρόσκρουσής μας με κάποιο αντικείμενο. Άλλη μια παράμετρος επαλήθευσης του προηγούμενου συμπεράσματος είναι η συνύπαρξη σώματος πνεύματος μέσω της συνεχούς επισκόπησης του σώματος καθώς και η μη δυνατότητα αναίρεσης της ανθρώπινης σωματικότητας (δυνατότητα αποκοπής) η οποία λειτουργεί ως απαραίτητη σχεσιακή αναφορικότητα του πνεύματος με ένα συγκεκριμένο σώμα.

Η αλληλεπίδραση και η συνείδηση της εν προκειμένω συνεκτικότητας του σώματος και της πνευματικής μας διάστασης, είναι τα στοιχεία που συνθέτουν μια ολοκληρωμένη ανθρώπινη υπόσταση. «Είναι τέτοιος ο σύνδεσμος ανάμεσα στην ψυχή μας και το σώμα μας ,ώστε άπαξ και συνδέσουμε μια ορισμένη ενέργεια του σώματος με μία ορισμένη σκέψη να

παρουσιάζεται πάντοτε στο μέλλον μαζί με τη μία και η άλλη». ³⁹ Παρά ταύτα όμως ο Καρτέσιος προσδίδει μια ιεραρχία και αποδίδει έναν πρωτεύοντα ρόλο καθώς και μια εσαεί οντολογική προτεραιότητα στην πνευματική διάσταση, ως τη μοναδική αληθινή εκδήλωση, εντοπίζοντας σε αυτή την ουσία της ύπαρξης του ανθρώπινου όντος. Ενώ ταυτόχρονα αποδέχεται τη σωματικότητα ως απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να υπάρξει μια σαφής και διακριτή πρόσληψη καθώς και να συλληφθεί και ορισθεί (αυτοσυνείδηση) από εμάς τους ίδιους ο ατομικός μας εαυτός.

Χάρη λοιπόν στη δυνατότητα της επιλογής προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση αυτή της ορθής νόησης η οποία αποτελεί ως πνευματική υπόσταση ένα κομιστή-φορέα μιας ιδίας προθετικότητας- και λογικής στρατηγικής, προϊόν της ανάλογης πνευματικής-διανοητικής υποκειμενικής αναστοχαστικότητας της οποίας το υποκείμενο μετέχει, είναι δυνατή η σύλληψη της πνευματικής μας υπόστασης. Ο φιλόσοφος αποδίδει στην πνευματική διάσταση του προσώπου ρόλο κυρίαρχο επί μίας έτερης αντιθετικής βιολογικής «άλογης» (όσον αφορά τη σχέση υποκειμένου και φυσικών τεκταινομένων) υπόστασης, ένα μερικό τμήμα του φυσικού κόσμου.

Ο Καρτέσιος δικαιολογεί τον ισχυρισμό του, προσφεύγοντας στο πεπερασμένο της ανθρώπινης φύσης και στην παρέκκλιση που είναι πιθανό να υποπέσει το πνεύμα, ακόμα κι αν αυτό διέπεται από τον κοσμικό «Θείο» νόμο, δίδοντας το παράδειγμα της λειτουργίας ρολογιών που παρότι σηματοδοτούν διαφορετικές ενδείξεις ωστόσο διέπονται από (και η λειτουργία τους ενέχει) τους ίδιους φυσικούς νόμους.

Επιχειρεί λοιπόν ο φιλόσοφος με αυτόν τον τρόπο την επίρρωση του λογικού του επιχειρήματος παραπέμποντάς μας στις περιπτώσεις δυσλειτουργικών σωμάτων με αναπηρίες και ακρωτηριασμούς, που όμως είναι δυνατό να μετέχουν πλήρους νόησης και ευρείας προσληψιμότητας των υλικών πραγμάτων.

³⁹ R.Descartes, *Τα Πάθη της Ψυχής*, Εκδόσεις Κριτική, 1996, σ.179

Επίσης σε αντίθεση με τη δυνατότητα μετρικής προσέγγισης του ανθρώπινου σώματος βάσει της διακριτής του διαιρετότητας, ο φιλόσοφος καταδεικνύει τη μη δυνατή ανάλογη διαίρεση του ανθρώπινου πνεύματος, του οποίου η σύλληψη δεν είναι δυνατή παρά ως ολότητα. Ως σημείο σύνδεσης (κοινή συναίσθηση) πνεύματος και σώματος ο Καρτέσιος υποδεικνύει έναν αδένα, την επίφυση του ανθρώπινου εγκεφάλου, το κωνάριο(Conarium) το οποίο συνέχει τις δύο υποστάσεις συνδέοντας οργανικά την πνευματική και τη σωματική. Αποδίδει λοιπόν μια προνομιακή λειτουργία στον εγκέφαλο, ως το μοναδικό σημείο σωματικής υφής το οποίο δύναται να επηρεάσει το πνεύμα. «Η ψυχή αισθάνεται εκείνα τα πράγματα που επηρεάζουν το σώμα όχι επειδή είναι μέλος του σώματος, αλλά τα αισθάνεται μόνο στο μέτρο που αυτά εκδηλώνονται στον εγκέφαλο».⁴⁰ Η αλληλεπίδραση και συναίσθηση αυτής που είναι εφικτή λόγω του ότι ο άνθρωπος εγκέφαλος είναι αυτός που προεξάρχει, ως φορέας του κωναρίου, της πνευματικής διανοητικής διεργασίας σε σχέση με τα υπόλοιπα μέρη του σώματος

Στο τέλος του έκτου στοχασμού γίνεται λόγος για τον επηρεασμό του σώματος από το πνεύμα μέσω των «νεύρων», καταδεικνύεται επίσης ο σημαντικός ρόλος διαμεσολάβησης αυτών καθώς και του εγκεφάλου ως άξονα της πνευματικής μας δραστηριότητας. Επίσης ο Καρτέσιος συμπεραίνει ότι οι αισθήσεις(ομοίως και η μνήμη), μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα πλάνης, θέση στην οποία επανειλημμένα αναφέρεται ο φιλόσοφος. Ωστόσο, επισημαίνει ότι είναι εντέλει επαρκείς ως εργαλείο διεργασίας και φορέας πρόνοιας για την ωφέλεια του ανθρώπινου σώματος. Ο ίδιος χαρακτηριστικά αναφέρει για τις αισθήσεις ότι «..δηλώνουν πολύ συχνότερα το αληθές παρά το ψευδές και μπορώ σχεδόν πάντα να χρησιμοποιώ πολλές από αυτές για να εξετάσω τη μνήμη, η οποία συνδέει τα παρόντα με τα προηγούμενα, και τον νου, ο οποίος διερεύνησε ήδη όλες τις αιτίες της πλάνης».⁴¹ Μέσω αυτού του

⁴⁰ A.Kenny, *Descartes, A Study Of His Philosophy*, Εκδόσεις St. Augustine's Press,2009,σ.217

⁴¹ Ρ.Ντεκάρτ, *Στοχασμοί Περί Της Πρώτης Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Εκκρεμές,2003,σ.187

συμπεράσματος καθίσταται δυνατή η λογική επίρρωση όλων των *Στοχασμών περί της Πρώτης Φιλοσοφίας*, αφού είναι δυνατή η αληθής διαπίστωση επί της φύσης χάρη στην αισθητηριακή πρόσληψη, και στη μνημονικού τύπου αναστοχαστικότητα που συγκροτούν την πνευματική διάσταση του ανθρώπινου όντος.

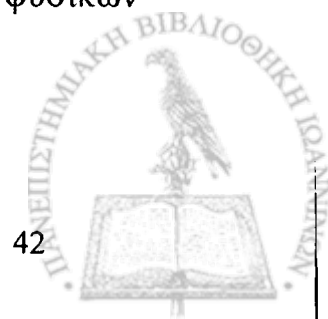
Εν κατακλείδι ο φιλόσοφος συνηγορεί υπέρ ενός λυσιτελούς ισχυρισμού περί της υπεροχής του πνεύματος παρά μιας αμφίσημης ισόρροπης αλληλεπίδρασης. Για τον Καρτέσιο η πνευματική υπόσταση δεν αποτελεί απλώς λειτουργική συνιστάμενη του ανθρώπινου όντος αλλά τον υπαρκτικό πυρήνα αυτού. Επίσης για τον Γάλλο φιλόσοφο, ο πλήρης διαχωρισμός μεταξύ σώματος και πνεύματος είναι πρόδηλος και η ανθρώπινη φύση πλέον προφανής. «Έχω ...μια σαφή και διακριτή ιδέα του εαυτού μου, καθόσον είμαι μονάχα σκεπτόμενο πράγμα, μη έκτατο, και αφ'ετέρου, μια διακριτή ιδέα του σώματος, καθόσον είμαι μονάχα εκτατό πράγμα, μη σκεπτόμενο, είναι βέβαιο ότι είμαι αληθινά διακριτός από το σώμα μου, και μπορώ να υπάρξω δίχως αυτό».⁴² Η αυτοεπιβεβαίωση της σύλληψης και ύπαρξης του υποκειμένου συνεπάγεται και την διανοητική διεργασία και άρα έγκυρη αυτοαναφορά και εξατομίκευση. Ο «Descartes πίστευε ότι η πρόταση σκέπτομαι-cogito είναι η αλήθεια του είναι μου, οι ιδιαίτερες σκέψεις (cogitationes) που το καθιστούν πραγματικό, ποικίλλουν από στιγμή σε στιγμή από την αμυδρή προγεννητική απόλαυση έως τους μεταφυσικούς στοχασμούς.»⁴³

Στη συνέχεια ο φιλόσοφος προχωρά σε έναν διαχωρισμό των νοήσεων αποδίδοντας μια ιδιαίτερη βαρύτητα στις πνευματικού τύπου ικανότητες πάντα ως «ειδικών τρόπων του σκέπτεσθαι» «ήτοι τις ικανότητες του φαντάζεσθαι και του αισθάνεσθαι». ⁴⁴ Επισυνάπτει σε αυτές μια πνευματικής φύσης βάση λειτουργικοτήτων, διαφορετική από την βιολογική-μηχανική αισθητηριακού τύπου διαδικασία χάρις στην οποία είναι εφικτή μεν η πρόσληψη των φυσικών

⁴² Ο.π,σ .69

⁴³ A.Kenny, *Descartes, A Study Of His Philosophy*, Εκδόσεις St. Augustine's Press,2009,σ.55

⁴⁴ Ρ.Ντεκάρτ, *Στοχασμοί Περί Της Πρώτης Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις Εκκρεμές,2003,σ.σ.170

πραγμάτων αλλά δεν είναι δυνατή η θέαση και ο ορισμός του εαυτού από το ίδιο το υποκείμενο · κατάσταση που επιτυγχάνεται μόνο μέσω της πνευματικής αυτοσυνειδησίας.

Παράλληλα δικαιολογείται από τον Καρτέσιο η ανάγκη της ύπαρξης των υλικών σωμάτων ως παράγοντα ανάπλασης των ιδεών, ως μέρος της θείας δημιουργίας της φύσης (έστω και έως αντιθετικού χαρακτήρα ως προς το πνεύμα και τις λειτουργικές του δυνατότητες) αλλά και ως «αντικείμενο των καθαρών μαθηματικών εφόσον τα αντιλαμβάνομαι σαφώς και διακριτώς»⁴⁵. Ο φιλόσοφος επιχειρεί ένα μετριάσμό όσον αφορά το πρωτείο της πνευματικού τύπου νόησης, δεικνύοντας την απαραίτητη υλική διαμεσολάβηση, και αναφέρεται επί μίας πασιφανούς βιοσωματικής επήρειας επί του πνευματικού μέρους της διττής ανθρώπινης φύσης. Η βιολογική αυτή επήρεια συλλαμβάνεται μέσω της κατάδειξης των αλληλένδετων επιρροών σώματος και πνεύματος, συγκεκριμένα όπως αυτές εκτυλίσσονται μέσα από τη λειτουργία των αισθημάτων.

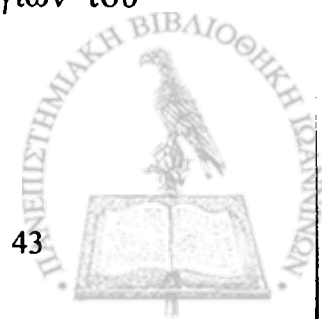
Ο Καρτέσιος αναφέρει σχετικώς ότι «τα αισθήματα της πείνας, της δίψας, του πόνου δεν είναι τίποτα άλλο από ορισμένοι συγκεχυμένοι τρόποι του σκέπτεσθαι, που εκπηγάζουν από την ένωση και την οιονεί συγχώνευση του πνεύματος με το σώμα.»⁴⁶ Διακρίνουμε λοιπόν μια ακόμα αναφορά της καρτεσιανής προσέγγισης και την ανάδειξη του συγκερασμού του πνεύματος με το σώμα και κατ' επέκταση τη σχέση του ανθρώπινου όντος και του φυσικού χώρου, εστιάζοντας ο Καρτέσιος στις επιδράσεις αυτού. Ο φιλόσοφος επίσης αναφέρει ότι «είναι αυτόχρημα βέβαιο ότι το σώμα μου, ή μάλλον ολόκληρος ο εαυτός μου, καθόσον συντίθεται από σώμα και πνεύμα, μπορεί να δεχτεί ποικίλες ωφέλειες ή βλάβες από τα περικείμενα σώματα.»⁴⁷

Κατόπιν ο στοχαστής επανέρχεται στην αρχική του θέση περί του πρόδηλου πρωτεύοντα ρόλου της πνευματικότητας επί των λειτουργιών του

⁴⁵ Ο.π,σ.158

⁴⁶ Ο.π,σ.174

⁴⁷ Ο.π,σ.175

υποκειμένου, διαβλέποντας μερικώς στις ενέργειες αυτού μια δυνατότητα ατομικού τύπου που επιφέρει τη δυνατότητα της εμπρόθετης επιλογής του όντος, όπως αυτή αποδεικνύεται εξετάζοντας το ανθρώπινο «ενεργείν» με άξονα την επιδίωξή του «να αποφεύγουμε όσα προκαλούν αισθήματα πόνου και να επιδιώκουμε όσα προκαλούν αισθήματα ηδονής κ.τ.ο»⁴⁸, την ενσυνείδητη δηλαδή αποφυγή καταστάσεων που προκαλούν τον πόνο και την επιδίωξη του αντιθέτου. Επίσης η δυνατότητα της «ορθοφροσύνης» ως αυτόβουλης εθελούσιας ενέργειας και η ουσιαστική ωφέλειά της, έγκειται σύμφωνα με τον Καρτέσιο, στο γεγονός ότι ο άνθρωπος «αν συγκαλέσει όλες τις αισθήσεις, τη μνήμη και τον νού για ...να εξετάσουν»⁴⁹ το φυσικό κόσμο δύναται να αποφύγει την πλάνη στην οποία συχνά υπόκειται και να καταστεί κοινωνός μίας ορθής γνωσιολογίας.

⁴⁸ Ο.π,σ.177

⁴⁹ Ο.π,σ.188

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΤΟΥ GILBERT RYLE

Από την εποχή της καντιανής φιλοσοφικής αναθεώρησης, ορμώμενης από τη χιουμιανή αντίληψη περί του υποκειμένου καθώς και την προσπάθεια κάθαρσης της φιλοσοφίας από τις γνωσιολογικές αξιώσεις και αναζητήσεις μεταφυσικού-υπερφυσικού τύπου, παρατηρούμε μία όλο και πιο έντονη αξίωση για την απαγκίστρωση της φιλοσοφίας από διάφορες προσεγγίσεις της μεταφυσικής. Ως ζητούμενο της φιλοσοφικής αναζήτησης προκύπτει η ανάγκη για μια νέα φιλοσοφική προσέγγιση, η οποία πρέπει συνεχώς να εξετάζει και να συνηγορεί υπέρ της αυστηρής διασάφησης των φιλοσοφικών λεχθέντων μέσω της κριτικής της γλωσσικής λειτουργίας.

Σύμφωνα με επιφανείς φιλόσοφους όπως οι Gottlob Frege, Bertrand Russell, Ludwig Wittgenstein, Rudolf Carnap, Morritz Schlick κ.α., οι οποίοι πρεσβεύουν την «γλωσσική» στροφή της φιλοσοφίας, σύμφωνα με την οποία «σταδιακά γίνεται ευκρινές ότι ένα μεγάλο μέρος της φιλοσοφίας μπορεί να αναχθεί σε κάτι που μπορεί να ονομασθεί «συντακτικό»...όλα τα φιλοσοφικά προβλήματα είναι ουσιαστικά προβλήματα γραμματικής σύνταξης και όταν τα λάθη στη σύνταξη αποφευχθούν τότε ένα φιλοσοφικό πρόβλημα κατά αυτό τον τρόπο είτε λύνεται είτε καταδεικνύεται ως μη επιλύσιμο.»⁵⁰ Συνεπώς η εισχώρηση της μεταφυσικής γνωσιολογικής αξίωσης στη φιλοσοφία (αλλά και εν πολλοίς το οιοδήποτε φιλοσοφικό πρόβλημα) είναι προϊόν εννοιολογικής συγχύσεως και γλωσσικής δυσλειτουργίας. Για αυτό πρέπει να βασίζεται η οποιαδήποτε επιστημονική αλήθεια (συμπεριλαμβανομένης και της

⁵⁰ B.Russell, *History Of Western Philosophy*, Εκδόσεις Routledge, 2004, σ. 738

φιλοσοφίας ως επιστημονικής δραστηριότητας), ως συμπέρασμα αλλά και ως αναπτυσσόμενη δραστηριότητα, σε μια αυστηρά εννοιολογικά καθορισμένη γλώσσα η οποία πρέπει να διέπεται από μια «απόλυτα» αντίστοιχη αναφορικότητα ως προς τις αντικειμενικές, φυσικές συνισταμένες τις οποίες θεωρούμε ως «κόσμο».

Ο βρετανός φιλόσοφος Gilbert Ryle (1900-1976), συνεπής ως προς την αναλυτική αγγλοσαξονική φιλοσοφική προσέγγιση, εμβαθύνει στη σχέση της σωματικότητας, της πνευματικότητας και της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Για τον φιλόσοφο η προαναφερθείσα, υποτιθέμενη κατ' αυτόν πνευματικότητα (σύμφωνα με αυτόν εσφαλμένη ως εντύπωση αλλά και ως ακρίτως υιοθετημένο δόγμα από το σύνολο σχεδόν της ανθρωπότητας) δεν μπορεί παρά να εκλαμβάνεται ψευδώς ως τέτοια, ενώ πρόκειται για ένα σώμα λειτουργιών αισθητών υλικών βιολογικών προκειμένων. Το κομβικό σημείο της κριτικής κατά του πνευματοκρατικού δόγματος αποτελεί το βιβλίο του *The Concept of Mind* (*Η έννοια του νου*), όπου αναλύει και επιχειρεί να καταρρίψει οριστικά τα επιχειρήματα του καρτεσιανού δυϊσμού, δηλαδή τον διαχωρισμό και τη ριζική διακριτότητα σώματος και ψυχής.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΝΤΕΚΑΡΤ

Ο Ryle εξ αρχής «επιτίθεται» με δριμύτητα στον καρτεσιανό μύθο (Descartes' myth), όπως χαρακτηριστικά αποκαλεί την καρτεσιανή σύλληψη περί του υποκειμένου. Μάλιστα τονίζει ότι οι απόψεις του Καρτέσιου απολαμβάνουν ευρείας αποδοχής και κατά κάποιο τρόπο αποτελούν θέσφατα διαπολιτισμικής μάλιστα ακτινοβολίας. Η αναγκαιότητα κατάρριψης του καρτεσιανισμού είναι έκδηλη και ο κεντρικός άξονας των συγγραμμάτων του φιλόσοφου εμφανέστατα συνηγορεί υπέρ μιας νέας οπτικής επί του ορισμού

του υποκειμένου, όχι ως φορέα πνευματικής αυτοδιάθεσης, ατομικής δυνητικής επεξεργασίας και διαμόρφωσης αντιλήψεων επί των τεκταινομένων, αλλά πλέον ως αποκλειστικά μέρος της εκδήλωσης της φυσικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με το φιλόσοφο ο «θρύλος» (legend) του πνεύματος θα πρέπει να απορριφθεί, όχι απλώς επειδή μας μεταφέρει ψυχολογικούς μύθους, αλλά επειδή οι μύθοι αυτοί δεν είναι ορθού τύπου ώστε να δικαιολογήσουν τα γεγονότα τα οποία εφευρέθηκαν να εξηγήσουν». ⁵¹ Η ανάγκη ορθής οριοθέτησης και επανατοποθέτησης του υποκειμένου στο φυσικό κόσμο είναι θέμα εξαιρετικά σημαντικό για τον Ryle προκειμένου να καταρριφθούν ποικίλες λανθασμένες θέσεις περί αυτού και να επιτευχθεί η μέγιστη νοηματική ακρίβεια των φιλοσοφικών, επιστημονικών, λεχθέντων.

Σε αντίθεση λοιπόν με το Γάλλο φιλόσοφο, ο Ryle όχι μόνο απαλείφει την υποτιθέμενη ένωση και την ανάλογη αυτής αλληλεπίδραση μεταξύ πνευματικής και σωματικής υπόστασης στην περίπτωση του ανθρώπου, αλλά θεωρεί την πρώτη ουσιαστικά μια ψευδή εντύπωση που δεν αποτελεί παρά συνέπεια των λειτουργιών της δεύτερης. Ο Ryle, στην αρχή του συγγράμματός του *The Concept of Mind*, περιγράφει εν συντομία τις δυϊστικές αξιώσεις (dualism) του καρτεσιανού δόγματος, τονίζοντας ιδιαίτερα το άτοπο του ισχυρισμού περί «αποκοπής» του νου από τον φυσικό κόσμο και περί δυνατότητας ύπαρξης πνευματικής, ατομικά μοναδικής υπόστασης, έδρας της αντίληψης και του στοχασμού. Η υπόσταση αυτή και το ανάλογό της σύνολο πνευματικών διεργασιών, αποτελούν σύμφωνα με τον Καρτέσιο μια ξεχωριστή οντολογική ενότητα και ορίζουν τη διαφορετικότητα των υποκειμένων. Η δομή της πνευματικής υπόστασης επίσης, σύμφωνα με το Γάλλο φιλόσοφο, δεν υπόκειται σε καμία γνωστή σε εμάς νομοτέλεια, κάτι το οποίο δεν ισχύει στο χώρο των υλικών πραγμάτων.

Ο Ryle κάνει λοιπόν λόγο για έναν αυθαίρετο διαχωρισμό-διπλασιασμό της έμβιας δραστηριότητας (double life theory) (καρτεσιανής

⁵¹ G. Ryle, *Collected Essays Volume 1929-1968, volume II*, Εκδόσεις Routledge, 2009, σ.15.

εμπνεύσεως), σε εξωτερική (σωματική) και εσωτερική (πνευματική), βασισμένο στην πεποίθηση περί του διαχωρισμού πνεύματος και σώματος. Εύλογα αναρωτιέται λοιπόν σε τι συνίσταται η πνευματική υπόσταση, εφόσον η διάφορη αυτής σωματική έχει ως συστατικό της την ύλη. Ποικίλες απορίες εγείρονται σταδιακά όσο η κριτική του Ryle υπεισέρχεται στην καρτεσιανή οπτική. Οι ενστάσεις αυτές αφορούν κυρίως τη δυνατότητα αναδρομής, που ο Καρτέσιος συχνά επικαλείται, σε μια αποκλειστικά ατομική «έδρα», βάση δεδομένων, πνευματικού τύπου (episodes), όπου τίθεται η «αισθητηριακή» συλλογή των εκάστοτε προσλήψιμων και όπου λαμβάνει χώρα η επεξεργασία τους χωρίς ουδεμία διαμεσολάβηση της σωματικότητας. «Η αντίληψη ότι τα μάτια μας, τα αυτιά και οι μύτες μας είναι ξένοι ανταποκριτές που θα στέλνουν μηνύματα, τα οποία εξεταζόμενα, αποδεικνύονται συχνά και ίσως να είναι πάντα κατασκευάσματα, αποτελεί μια εξαιρετικά αποδεκτή παραδοχή».⁵² Η παραδοχή αυτή ευθύνεται σύμφωνα με τον φιλόσοφο για την επίπλαστη αποστασιοποίηση μεταξύ κόσμου και υποκειμένου, και αποτελεί τον προπομπό της αντιληπτικής πλάνης περί της ύπαρξης του πνεύματος και του διαχωρισμού υποκειμένου από τον όμορο αυτού φυσικό περίγυρο.

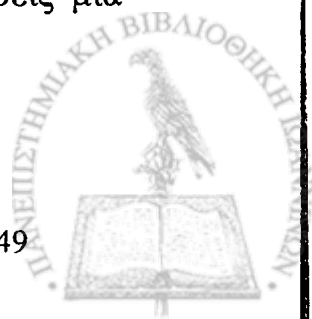
Επιπλέον ο Ryle, αρχίζοντας σταδιακά να επιχειρεί την αποδόμηση και στην ανατροπή των καρτεσιανών επιχειρημάτων. Αρχικά καταδεικνύει τη λεκτική, γραμματική και λογική αναντιστοιχία της υποκειμενικής πνευματικής βάσης και των παρεπόμενων λειτουργιών της, που ο Καρτέσιος ταυτίζει με την πνευματική, εσωτερικού ατομικού τύπου υποκειμενική διανοητική διαδικασία. Ρήματα όπως ελπίζω, πιστεύω, τείνω, γνωρίζω κ.λ.π νοηματοδοτούνται μόνο μέσω μιας απαραίτητης και αναπόδραστης κοινά αντιληπτής, μεταξύ των υποκειμένων, γλωσσικής αναφορικότητας επί ενός υλικού συγκείμενου λειτουργισμού, που σαν αποτέλεσμα έχει σύμφωνα με το Ryle την ονοματοθεσία των αναμφίλεκτα κοινών αντιλημάτων ως μερών και δραστηριοτήτων της φύσης. Με αυτό τον τρόπο ο φιλόσοφος επιχειρεί να

⁵² G.Ryle, *Dilemmas*, Εκδόσεις Cambridge University Press, 2002, σ.99

αναδείξει το «άτοπο» της καρτεσιανής αντίθεσης, σώματος και πνεύματος, τη βιολογική δομή της γλωσσικής λειτουργίας καθώς και το πώς επιτυγχάνεται η επικοινωνία του εκάστοτε υποκειμένου με τα έτερα υποκείμενα. Η λειτουργία αυτή καθίσταται εφικτή μόνο μέσω της διαμεσολάβησης της ύλης χάρη στην οποία διαμορφώνεται μια κοινή βάση αντιληπτικών δεδομένων, καθώς και την ανάλογη γλωσσική εμβάπτιση(ονοματοθεσία) αυτών.

Η χρήση ρημάτων, ουσιαστικών και επιθέτων υποδεικνύει, σύμφωνα με τον Ryle, μια γλωσσική αναφορικότητα που αντικατοπτρίζει μία λογική γεωγραφία (logical geography), μία γνωσιολογική προσπάθεια δηλαδή που λαμβάνει χώρα έστω και χωρίς απόλυτη ακρίβεια, αποκλειστικά και πάντα συγκλίνουσα με τα φυσικά συμβάντα και τις εκδηλώσεις των φυσικών πραγμάτων, αφού μόνο αυτά επιδέχονται αισθητηριακής μαρτυρίας και επομένως αποτελούν και το μοναδικό πεδίο εγκυρότητας. Ο Ryle ισχυρίζεται ότι από τη σωματικότητα μέχρι τις προερχόμενες από αυτήν συμπεριφορικές τάσεις, οι οποίες δεν είναι παρά τροπικότητες αυτής,(ως αιτίες και αποτελέσματα της υλικής αλληλόδρασης) ο φυσικός περίγυρος είναι ουσιαστικά ο καθοριστικός παράγων που διαμορφώνει την ανθρώπινη κίνηση και όχι κάποια απόκρυφη και αλλότρια από το φυσικό περιβάλλον πνευματικού τύπου εκδήλωση, όπως για παράδειγμα η προσδιοριζόμενη ως κεκαλυμμένη, απόκρυφη και ιδιωτική, ροή της συνείδησης (occult stream of consciousness). Ο φιλόσοφος περιγράφει το καρτεσιανό δόγμα ως «δόγμα του φαντάσματος στη μηχανή» (ghost in the machine), θέλοντας με αυτόν τον τρόπο να τονίσει, όπως και με τον όρο «μύθος», τους ψευδείς σύμφωνα με αυτόν ισχυρισμούς του Καρτέσιου στον οποίο αποδίδει ένα σημαντικό κατηγοριακό λάθος (category mistake). Θεωρεί ο φιλόσοφος πως ο Καρτέσιος πιστεύει ότι οι δύο υποστάσεις διέπονται από λειτουργικές νομοτελειακές ακολουθίες και εσφαλμένα αποδίδει και στις δύο αντίθετες υποστάσεις μια κοινή λειτουργική μηχανιστική βάση (para-mechanical hypothesis).

Διαβλέπει λοιπόν ο Ryle στην καρτεσιανή προσέγγιση μια λογική πλάνη. Η καρτεσιανή θεώρηση κάνει λόγο για μία απολύτως διακριτή διττότητα δυο εντελώς διαφορετικών υποστάσεων, αυτών της ύλης και του πνεύματος, οι οποίες συνδέονται εννοιολογικά με τον αυθαίρετο κατά τον Ryle όρο, «ανθρώπινο ον». Σύμφωνα με αυτόν η πνευματική λειτουργία εντέλει δεν είναι παρά μια αισθητηριακού τύπου εντύπωση και αναπαράσταση μέσω των αισθητήριων οργάνων μας του «λειτουργείν» του περικείμενου φυσικού χώρου.

Χαρακτηριστικό επίσης είναι το παράδειγμα του φιλόσοφου (περί της συγχύσεως που προκαλεί η χρήση της γλώσσας) το οποίο αναφέρεται στην κτιριακή διάταξη των διαφόρων κολεγίων και άλλων εγκαταστάσεων του πανεπιστημίου της Οξφόρδης που, σε συνδυασμό με τον τη λειτουργικότητα του θεσμού και τον τρόπο οργάνωσης αυτού, ο όρος «Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης» αποτελεί μια καταδείξιμη σε όλους, αλλά ταυτόχρονα εσφαλμένη έννοια λόγω της οντολογικής της υποστασιοποίησης και αυτονόμησης. Ο όρος κατά αυτόν δεν είναι δυνατόν να εμφανίζει μια ξεχωριστή, απόκρυφη πνευματικού τύπου «οντότητα» επονομαζόμενης ως «Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης», η οποία δύναται να εδράζεται πέραν των προσλήψιμων φυσικών πραγμάτων, όπως για παράδειγμα τα κτίρια και τα τεκταινόμενα εντός αυτών (διδασκαλία), τα οποία και παρατίθενται στο υποκείμενο μέσω των αισθήσεων και αληθώς στοιχειοθετούν την έννοια του πανεπιστημίου. Η ανάλογη εννοιολογικού τύπου παραπομπή σε ένα σύνολο λειτουργιών και αισθητηριακών δεδομένων καθώς και η συνακόλουθη λεκτική οροθέτηση αυτών είναι η μοναδική παράμετρος που ορθά νοηματοδοτεί το σημαινόμενο. Η καρτεσιανή λοιπόν φιλοσοφική ιδιοτυπία, όπως αυτή αποτυπώνεται στους στοχασμούς περί της διαιρετότητας της ανθρώπινης φύσης, είναι ολοκληρωτικά λανθασμένα για τον Ryle ως ένα γλωσσικό ολίσθημα εξαιτίας του οποίου νομίζουμε ότι «τα μυαλά είναι πράγματα, αλλά πράγματα διαφορετικού είδους από τα σώματα...παρόμοια όπως ο ξένος επισκέπτης

ανέμενε το πανεπιστήμιο να είναι ένα επιπλέον οικοδόμημα.»⁵³ Ο Ryle επίσης αναφέρει ότι «οι επεξηγήσεις επί των κατηγοριακών λαθών ενέχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό που πρέπει να σημειωθεί. Τα λάθη γίνονται από ανθρώπους που δεν ξέρουν πώς να χειριστούν έννοιες όπως το Πανεπιστήμιο, διαίρεση και ομαδικό πνεύμα. Οι συγχύσεις τους προέρχονται από την αδυναμία της ορθής χρήσης των στοιχείων...του λεξιλογίου»,⁵⁴ συνεπώς πρόκειται περί μίας εννοιολογικής συγχύσεως που άπτεται στην γλωσσική λειτουργία, η οποία προσδίδει στον όρο πανεπιστήμιο μια μεταφυσική σημασία πέραν των υλικών παραμέτρων .

Επίσης προσάπτεται από το φιλόσοφο στους εκάστοτε ακόλουθους της καρτεσιανής άποψης, μία αδυναμία εστίασης της προσοχής τους στη σύνδεση των συχνά δυσδιάκριτων υλικών παραμέτρων και των ανάλογων διαδραστικών συμβάντων που έπονται της φυσικής λειτουργίας. Συνακόλουθα η αδυναμία αυτή επιφέρει μια αναμενόμενη γνωσιοθεωρητική δυσλειτουργία. Εξαιτίας τούτου γεγονός, βιολογικές λειτουργίες ανάγονται σε νοητικού τύπου λειτουργίες, και με αυτόν τον τρόπο παραβλέπεται η εγγενής υλική σύσταση του ανθρώπινου όντος, που αυτόματα το καθιστά μέρος μιας ντετερμινιστικού τύπου ακατάλυτης σύνδεσης και αλληλεπίδρασης (αιτίας –αποτελέσματος) με τον φυσικό αυτού περίγυρο.

⁵³ G.Ryle, *The Concept of Mind*, Εκδόσεις The University of Chicago Press, 2000, σ. 19

⁵⁴ G.Ryle, *The Concept of Mind*, Εκδόσεις The University of Chicago Press, 2000, σ. 17

Η Προέλευση του Κατηγοριακού Λάθους

Επιχειρώντας μια βαθύτερη ανάλυση της σχέσης μεταξύ της αισθητηριακής εντύπωσης και της παρατήρησης, ο Ryle διακρίνει τη διττή γραμματική ερμηνεία του πρώτου ενικού προσώπου. Από τη μία, ο δρών (agent) ερμηνεύεται ως ένας παθητικός δέκτης, που μετέχει χάρη στα αισθητήρια όργανα σε μια θέαση της φύσης, ενώ υπάρχει και μία άλλη σημασία που ενέχει τη δυνατότητα του προσώπου επί μίας εμπρόθετης και «εναργούς» (ως δυνατότητα του πνεύματος επέκεινα των αισθητηριακών ερεθισμάτων), σύλληψης και περαιτέρω διανοητικής διεργασίας του φυσικού συγκείμενου. Διαδικασία που περιγράφεται και αποδίδεται από τον Καρτέσιο ως εκδήλωση της πνευματικής υπόστασης.

Με την κριτική του στα παραπάνω ο Ryle μάς υπενθυμίζει επίσης την αναγκαία σχέση αντικειμένου-υποκειμένου, καθιστώντας με αυτό τον τρόπο την αντικειμενική πρόσληψη ως μήτρα οιασδήποτε αισθητηριακής σύλληψης. Συνεπώς, η διαδικασία που αντιλαμβανόμαστε και ορίζουμε ως πνευματική διεργασία δεν είναι παρά μια ακολουθία αντικειμενικών εντυπώσεων. Σύμφωνα με το Βρετανό φιλόσοφο, ο Καρτέσιος υπέπεσε στο κατηγοριακό λάθος που προαναφέραμε, προσπαθώντας να επιτύχει τη δικαιολόγηση της ενάργειας, ως ιδιότητα της πνευματικής λειτουργίας σε αντίθεση με την ισχύουσα για το Ryle θεώρηση, που κάνει λόγο για μία δεκτικότητα του υποκειμένου, ως παθητικού τύπου και μόνο παρατηρητή των αντικειμένων. Οι αισθήσεις άλλωστε εδράζονται μόνο στο αντικειμενικό πεδίο, χάρη στην ύπαρξη των οποίων είναι εφικτή η πρόσληψη. Οι αντικειμενικές απόρροιες, σχηματικές εκροές (visual imagery) και αισθητηριακά δεδομένα είναι κοινά για όλους τους παρατηρητές, χωρίς να αποκλείονται επιμέρους διαφορετικότητες οι οποίες είναι δυνατές μόνο και μόνο εξαιτίας των ποικίλων διατάξεων της ύλης. Κατά αδήριτο τρόπο λοιπόν σύμφωνα με τον Ryle οι

αισθήσεις είναι παράγωγο της σωματικότητας και των λειτουργιών αυτής. Επίσης δεν είναι δυνατόν να υπάρξει μια δεύτερη παράλληλη πνευματική εποπτεία-παρατήρηση επί της αίσθησης. «Έχοντας λοιπόν μια αίσθηση δεν σημαίνει ανάλογη εξάσκηση μιας πνευματικού τύπου ποιότητας και χαρακτήρα».⁵⁵

Η ροή της συνείδησης, ως γνωσιολογικός φορέας αποτύπωσης «ακολουθιών» του φυσικού περιγυρου, δεν είναι παρά μια σειρά καταγεγραμμένων αισθητηριακών δεδομένων και όχι μια αφαιρετική νοητική διεργασία ιδιωτικού τύπου. Η αναφορά και η κοινή αναγνώριση αντικειμένων δεν ταυτοποιεί σε καμία περίπτωση την υποκειμενική πνευματικού τύπου γνώση και είναι δυνατές αποκλειστικά χάρη στις αισθήσεις που οι άνθρωποι έχουν και δεν αποτελεί κανενός είδους ένδειξη κάποιου είδους άυλης πνευματικού τύπου διάνοιας.

Επίσης η ύπαρξη αυτής της δυνατότητας της αισθητηριακής πρόσληψης είναι αυτή ακριβώς η λειτουργία που μας δημιουργεί την ψευδαίσθηση του ιδιωτικού βιώματος και μας ωθεί στην εξίσου ψευδή αντίληψη της ύπαρξης του ατομικού εαυτού. Οι αισθήσεις, εκτός των χωρικοχρονικών τους διαφορών καθώς και της διάρκειας που καταλαμβάνει η μαρτυρία ενός επεισοδίου, είναι κοινές για όλους τους ανθρώπους και αναμφισβήτητα ανεξαιρέτως υπόκεινται στη σχέση σωματικότητας και φυσικού κόσμου. Είναι γεγονός ότι σε αυτή τη σχέση που όλοι υφιστάμεθα, η επιλεκτική νοητική διεργασία και η ανάλογη ατομική υπόσταση που ο Καρτέσιος υποστηρίζει αναπόδραστα σύμφωνα με το Ryle δεν είναι δυνατή.

Λειτουργίες όπως η μνήμη, όπου η δυνατή αναδρομή, αναγωγή και αναδρομή σε παρελθόντα δρώμενα, για τον φιλόσοφο δεν είναι παρά μια επανειλημμένη αναπροσαρμογή επί των παρελθόντων χρονικά απανταχού προσλήψιμων και τις ανάλογες εντυπώσεις αυτών, όπως αυτές κωδικοποιούνται - εγγράφονται δια μέσω των αισθητήριων οργάνων. «Κατά

⁵⁵ Ο.π,σ.204

προσέγγιση το να ξέρουμε πως μια μελωδία εκτυλίσσεται σημαίνει να είμαστε κάτοχοι μιας ακουστικής ακολουθίας ...για το τι ακούγεται και για το τι πρόκειται να ακουστεί».⁵⁶ Η αναδρομή αυτή είναι μεν είναι εφικτή αλλά χάρη σε βιολογικές παραμέτρους.

Η φαινομενική και μόνο, σύμφωνα με τον Ryle, αναθεωρητική-αναστοχαστική μας δυνατότητα δεν είναι παρά μια εσφαλμένη αντίληψη. Μια ακόμα φυσική διεργασία επόμενη της σωματικότητας για την οποία δεν απαιτείται καμία εσωτερική, πέραν του σώματος, πνευματική διάσταση του υποκειμένου. Άλλωστε υπό των γνωστών προσχηματισθέντων προσλήψιμων δεδομένων, όπως για παράδειγμα ένα οικείο σε εμάς μουσικό κομμάτι και την απόδοση αυτού, είναι εμφανές ότι καμία πνευματική σκεπτική παραλλαγή δεν κινητοποιείται εκ του υποκειμένου, αφού στο άκουσμα του, δηλαδή στην αισθητική του πρόσληψη και στην ακόλουθη μνημονική αναπαραγωγή, δεν εμφιλοχωρεί ουδεμία προσδοκία και απορία επί της εξέλιξης της ήδη καταχωρημένης ακολουθίας. Χάρης στις εμπειρικά καταχωρημένες προσλήψεις και τις ανάλογες αυτών, τάσεις προσδοκίας (*expectation propensities*), οι παρελθούσες προσλήψεις καθίστανται αυτόματα αναγνωρίσιμες.

Αξιοσημείωτη επίσης είναι η αναφορά του Ryle στην «αντίπαλη» φιλοσοφική προσέγγιση της φαινομενολογίας και του ανάλογου πλαισίου ιδεών που αυτή επικαλείται. Η φαινομενολογία ως φιλοσοφικό ρεύμα επέρχεται στο ιστορικό προσκήνιο των ιδεών ως μια ακόμα αναθεωρητική προσέγγιση του υποκειμενισμού. Φιλοσοφική προσέγγιση με την οποία συνέκλιναν εξέχοντες φιλόσοφοι του 20^{ου} αιώνα, όπως ο θεμελιωτής του εν λόγω φιλοσοφικού ρεύματος, Edmund Husserl, μελετητές των θέσεων του Husserl όπως οι Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre και αρκετοί άλλοι.

Μέσα από το έργο του κυρίου εκφραστή της φαινομενολογίας Edmund Husserl(1859-1938) *Καρτεσιανοί στοχασμοί* (σύγγραμμα αφορμώμενο από την καρτεσιανή φιλοσοφικής κληρονομιά και σκέψη, ενδεικτική άλλωστε η

⁵⁶ Ο.π,σ.288

αναφορά στο σύγγραμμα του Καρτέσιου καθώς και ο χαρακτηρισμός της Φαινομενολογίας από τον ίδιο τον Edmund Husserl ως Νεοκαρτεσιανισμός), ο Γερμανός φιλόσοφος εκφέρει την άποψη περί της δυνατότητας πρόσληψης αλλά και στοχασμού επί των φυσικών πραγμάτων αποκλειστικά και μόνο διαμέσου του εκάστοτε ατομικού υποκειμένου, το οποίο ενέχει την ικανότητα κρίσης και αναστοχασμού ώστε ενσυνείδητα να καθίσταται κοινωνός των φαινομένων, που αποτελούν τη μοναδική αληθή προκείμενη ως νοητικού τύπου κατεργασία της φυσικής κίνησης. Σύμφωνα με τον Husserl «βιώνοντας, αποκτώντας εμπειρίες, σκεπτόμενος, αξιολογώντας και ενεργώντας, δεν μπορώ να εισδύσω μέσα σε κανένα άλλο κόσμο παρά σε εκείνον που λαμβάνει νόημα και ισχύ μέσα σε εμένα και από εμένα τον ίδιο.»⁵⁷

Η φαινομενολογία συνηγορεί στο συμπέρασμα ότι «κάθε ενάργεια αποτελεί σύλληψη ενός υπάρχοντος αυτού του ιδίου ή ενός ούτως-υπάρχοντος υπό την τροπικότητα «αυτό-το-ίδιο»... με πλήρη βεβαιότητα του είναι του, η οποία αποκλείει κάθε αμφιβολία»⁵⁸. Η άποψη υποδεικνύεται από τον Ryle ως το εσφαλμένο σημείο της συγκεκριμένης θεωρίας, αφού κατά την άποψή του, δεν υπάρχει ευτεταγμένη πρόσληψη που συνεπάγεται τη συντεταγμένη, διανοητικά επεξεργάσιμη ακολουθία του «φαινομένου» και επομένως την ορθή αντίληψη επί ενός «αυτού του ιδίου». Το υποκείμενο καθίσταται κοινωνός της αντιληπτικής διαδικασίας αποκλειστικά και μόνο διαμέσου της τυχαίας πρόσληψης των αντικειμένων του φυσικού κόσμου. Η οιαδήποτε λεκτική, φαινομενικά νοητικής φύσης, συνδιαλλαγή του με τα έτερα υποκείμενα λαμβάνει χώρα λόγω της μετοχής του σε μια κοινή αναφορικότητα που εδράζεται στην εξάσκηση και τη λειτουργία της γλώσσας, καθώς και σε μια κοινή θέαση του φυσικού περιγύρου όχι όμως σειριακά καθορισμένης. Ο Ryle υποστηρίζει ότι «...ο πυρήνας του υποκειμένου είναι για τον Husserl και τον Καρτέσιο κάτι του οποίου η πραγματικότητα είναι φιλοσοφικά

⁵⁷ E.Husserl, *Καρτεσιανοί Στοχασμοί*, Εκδόσεις Ροές, 2002, σ.38

⁵⁸ Ο.π,σ.30

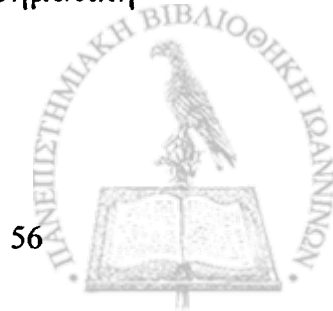
αδιαμφισβήτητη και άνευ προϋποθέσεων, ενώ οποιοδήποτε από τα αντικείμενα πάνω στα οποία ενδεχομένως από καιρό σε καιρό κατευθύνεται δεν μπορεί να έχουν άλλη πραγματικότητα από αυτή με την οποία προικοδοτούνται από το υποκείμενο(εαυτός),όντας αυτό που το υποκείμενο ονειρεύεται, λέει ή πιστεύει.»⁵⁹ Επομένως έννοιες όπως «υποκειμενική άποψη» και «κρίση» δεν έχουν θέση στην οπτική του Ryle, όπου «αν όχι όλες, οι περισσότερες απόψεις οι οποίες επιδέχονται κριτικής επεξεργασίας φαίνεται να υπάγονται σε μια γενικότερη παραδοχή, την παραδοχή ότι οτιδήποτε είναι γνωστό «καθίσταται γνωστό» είτε από την αναφορικότητα των προτάσεων ή, στην περίπτωση των τελικών συμπερασμάτων, από ένα είδος μη επαγωγικής αντιπαράστασης». ⁶⁰ Η αντιπαράσταση αυτή εσφαλμένα «καλείται» ως πνευματική διάσταση, συνείδηση, επισκόπηση, εφόσον η γλωσσική εκφορά είναι αναφορικά συνδεδεμένη μόνο με τη φυσική πραγματικότητα και όχι με μία υποκειμενική πνευματική έδρα.

Την κριτική του τοποθέτηση ο Ryle την θεμελιώνει στην πρόοδο των γεωμετρικών και μαθηματικών θεωρήσεων και στην εξέλιξή τους. Οι θεωρήσεις αυτές υπό τη συνεχή εξέλιξη τους είναι πλέον διαφορετικές από τις ανάλογες θεωρίες στις οποίες αντίστοιχα εδράζονταν οι απόψεις του Καρτέσιου, όπως για συνέβη παράδειγμα στην επιστήμη της φυσικής αλλά και σε άλλα επιστημονικά πεδία. Οι εκάστοτε γνωσιολογικές θεωρίες παρά την (έστω σε θεωρητικό επίπεδο) αξιωματική τους θεμελίωση και την αποδοχή τους σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, σταδιακά αποδεικνύονται αναληθείς(Ευκλείδεια γεωμετρία, Νευτώνεια φυσική). Ο Ryle ανάλογα παραθέτει στοιχεία επί της αναξιοπιστίας διάφορων θεωριών στο διηνεκές του χρόνου.

Συνοψίζοντας, ο φιλόσοφος μάς υπενθυμίζει συγκεκριμένα την καταγωγή καθώς και την ακατάλυτη σύνδεση, παρά τη διαφορετική νοηματική

⁵⁹ G.Ryle, *Critical Essays collected papers, volume I*, Εκδόσεις Routledge, 2009, σ. 179

⁶⁰ G.Ryle, *The Concept of Mind*, Εκδόσεις The University of Chicago Press, 2000, σ.239

τους αναφορά και εν μέρει χρήση, των εκάστοτε λεχθέντων και των αισθήσεων. Σύνδεση που γίνεται αντιληπτή από τη γλωσσική «εμβάπτιση» λειτουργιών, όπως το συναίσθημα και η απόδοση αυτού με βιολογικού τύπου όρους όπως βλέπω, ακούω κ.α. Δεν είναι λοιπόν παρά λειτουργίες επόμενες της ανθρώπινης σωματικότητας και μάλιστα της επαφής των αισθητήριων οργάνων με τον φυσικό κόσμο -αφή, ακοή και ούτω καθεξής- χωρίς καμία διαμεσολάβηση οιασδήποτε πνευματικού τύπου υποκειμενικής εκλογίκευσης.

Ο Ryle καταλήγει σε μια κλασική θέση της αναλυτικής φιλοσοφίας, ήδη γνωστή από τους Russell, Wittgenstein, Carnap και άλλους, κάνοντας λόγο για γλωσσική ανεπάρκεια πλήρους λογικής απόδοσης του αντικειμενικού κόσμου μέσω των ποικίλων γλωσσικών όρων και γραμματικών συναρμογών (προτάσεων). Δυσλειτουργία που αποτελεί τον εκ προοιμίου παράγοντα περιπλοκής, παρανόησης και εξώθησης των αισθήσεων και των λειτουργιών τους σε μια υποτιθέμενη πνευματικής φύσης ικανότητα σύλληψης και επεξεργασίας αυτών. Έχοντας έτσι ως συνέπεια, την αναγωγή της λειτουργικότητας φυσικών διεργασιών σε μια μεταφυσική συνιστώσα πέραν του φυσικού κόσμου και της σωματικότητας, επομένως «..όπως αδρομερώς διατυπώνεται στην προγραμματική διακήρυξη του κύκλου της Βιέννης ...προτάσεις που δεν δύνανται να επαληθευτούν ή να διαψευστούν μέσω της εμπειρίας δεν έχουν γνωσιοθεωρητική βαρύτητα, και συνεπώς δεν ανήκουν στην επιστήμη.»⁶¹

⁶¹ Γ.Ρουσόπουλος, *Γνωσιολογία, Φιλοσοφία και επιστήμη υπό το καθεστώς της παράστασης*, Εκδόσεις Gutenberg, 2009, σ.227

ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΑ(Knowing that knowing how)

Συνεχίζοντας ο Ryle ισχυρίζεται πως ό,τι εννοούμε ως ανθρώπινη πνευματικότητα δεν είναι παρά ασκούμενες ποιότητες του νου (exercising qualities of mind) και ότι «δεν αναφερόμαστε σε απόκρυφα επεισόδια των οποίων οι εμφανείς πράξεις και εκφράσεις είναι αποτελέσματα, αναφερόμαστε σε αυτές τις εμφανείς εκδηλώσεις αυτές καθαυτές».⁶² Η πνευματική φύση της λειτουργίας που συλλαμβάνουμε ως διάνοια, δεικνύεται διαμέσου συγκεκριμένων επιθετικών προσδιορισμών, όπως έξυπνος, ανόητος, μεθοδικός, εφευρετικός, απρόσεκτος. Οι προσδιορισμοί αυτοί, είναι ενδεικτικοί της καταστάσεως και των υποτιθέμενων, για το φιλόσοφο, πνευματικών επιδόσεων των εκάστοτε υποκειμένων.

Οι επιδόσεις αυτές ποικίλλουν ανάλογα με το βαθμό εξοικείωσης με μια ήδη κεφαλαιοποιημένη και συγκροτημένη θεωρητική γνώση. Η θεωρητικοποίηση (theorizing) λειτουργεί ως σημείο αναφοράς, ως μια προβολή της αληθούς γνώσης, όπως για παράδειγμα διάφορες κανονικότητες της φύσης, (που αυθαίρετα εκλαμβάνονται ως νόμοι αυτής), τις οποίες το υποκείμενο είναι δυνατόν να αντιληφθεί χάρη στις προσίδιες αισθητηριακές διεργασίες. Οι διεργασίες αυτές, σύμφωνα με τον Ryle ενέχουν ατομικής έδρασης οφειλόμενη όμως στην υποκειμενική σωματική έκταση(agent), η οποία καταδεικνύεται και γλωσσικά από φράσεις του τύπου «το έχω στο μυαλό μου», προτάσεις οι οποίες εμφανώς παραπέμπουν σε ένα συγκεκριμένο σώμα.

Οι εκφράσεις αυτές, συν τοις άλλοις, για τον Ryle, αποδεικνύουν αναμφίλεκτα την απαραίτητη αναφορά και την καθοριστική διαμεσολάβηση της σωματικότητας (mind with the place), όπως επίσης και τη γλωσσική μας ανεπάρκεια εξαιτίας της οποίας δεν δύναται να επιτευχθεί η διασαφήνιση του

⁶² Ο.π, σ.25

ανθρώπινου γνωσιοθεωρητικού συγκείμενου. Η απόδοση λοιπόν πνευματικού τύπου επιθετικών προσδιορισμών και χαρακτηρισμών, όπως για παράδειγμα «έξυπνος» ή «ανόητος» εκ του υποκειμένου, εν προκειμένω δεν ευσταθούν, καθώς μια δεύτερη επιπέδου αφαίρεση, όπως η διανόηση επί των διανοημάτων και η ανάλογη πρακτική της εφαρμογή είναι σύμφωνα με τον φιλόσοφο αδύνατη. «Γνωρίζοντας το «πώς», λοιπόν είναι σαν μία αντανάκλαση ή μία συνήθεια. Η εξάσκηση επί αυτού είναι οι παρατηρήσεις των κανονικότητων, των εφαρμογών και των κριτηρίων, αλλά όλα αυτά δεν αποτελούν ταυτόχρονη λειτουργία θεωρητικά αναγνωρίσιμων λεχθέντων και την συνεπαγόμενη πρακτική εφαρμογή αυτών.»⁶³

Επομένως «περιγράφοντας μια επίδοση ως ευφυή αυτό δεν συνεπάγεται τη διπλή λειτουργία της ταυτόχρονης θεώρησης και εκτέλεσης της πράξης που χαρακτηρίσθηκε ως ευφυής»⁶⁴. Η οιαδήποτε ατομική «λογική» διεργασία δεν είναι παρά ένας αντικατοπτρισμός (reflection), μια προσαρμογή πρακτικού τύπου η οποία ανάγεται σε διδόμενες εκ των φυσικών πραγμάτων αρχές και λειτουργικότητες (efficient practice precedes the theory). Η θεμελίωση, όπως αυτή πρώτα επιχειρήθηκε από τον Αριστοτέλη, ενός συνόλου κανόνων, μιας δηλαδή ασφαλούς μεθοδολογικής οδού επί της ορθής εξαγωγής συμπερασμάτων (rules of correct reasoning), δεν προηγείται των ποικίλων πρακτικών εφαρμογών, ούτε αποσυνδέεται από αυτές. Επομένως οι ποικίλοι επιθετικοί προσδιορισμοί επί των υποκειμένων σε συνάρτηση με τις ενέργειές τους, δεν αφορούν ουσιαστικά τις επιδόσεις μιας ατομικής, περιχαρακωμένης από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα, διάνοιας, αλλά μια βιολογικού τύπου ικανότητα προσαρμογής του υποκειμένου ως σωματικής οντότητας επί αυτής.

« Αυτό που θεωρούμε ως διάνοια, ως έξυπνη αντανάκλαση είναι τρόπος του «ενεργείν», μεταξύ άλλων είναι η θεώρηση του τι είναι συναφές, τι είναι άγνοια, τι είναι ακατάλληλο. Πρέπει τότε να πούμε ότι η αντανάκλαση, ως

⁶³ Ο.π,σ.46

⁶⁴ Ο.π,σ.30

ενέργεια που διεξάγεται από το υποκείμενο για να είναι έξυπνη πρέπει να προϋποθέτει τη γνώση του ενεργείν.»⁶⁵ Πρόκειται λοιπόν περί μίας προοδευτικής αναγωγής που μας οδηγεί σε μια αυστηρά φυσικαλιστική αντίληψη για το υποκείμενο και τις υποτιθέμενες διανοητικές του τροπικότητες, οι οποίες έπονται της εξοικείωσης διαφόρων εκ προοιμίου φυσικά δοθέντων τρόπων του ενεργείν.

Η ικανότητα προσαρμογής και εφαρμογής διαφόρων ενεργειών μας προς την επίτευξη μιας σύγκλισης, συμφωνίας, συλλαμβάνοντας και αναπαράγοντας ποικίλες φυσικές κανονικότητες, είναι η έκφανση της λειτουργίας που λανθασμένα ορίζουμε ως προϊόν-ιδιότητα της ανθρώπινης πνευματικής ικανότητας. Δυνατότητες της ανθρώπινης διάνοιας, όπως η λογική συνέπεια του ενεργείν, η στρατηγική, η αποτίμηση ο σχεδιασμός(planning), για τον Ryle ουσιαστικά δεν υφίστανται. Η πνευματικής φύσης δυνατότητες καθίστανται ανέφικτες, εφόσον η εφαρμογή τέτοιου τύπου λειτουργιών προϋποθέτει την ενδοσκοπικού διανοητικού τύπου εποπτεία ταυτόχρονα με την «εκτέλεση» τους από το εκάστοτε υποκείμενο, πράγμα αδύνατο για τον Ryle.

Αναλυτικότερα ο φιλόσοφος εντοπίζει την ψευδαίσθηση της ατομικής νοητικής έδρασης (in my head) και της γραμματικής αναφοράς του πρώτου ενικού προσώπου σε μια γλωσσικού τύπου ασάφεια και στην αδυναμία γραμματικής και αντιληπτικής προσέγγισης, η οποία συνεπάγεται από τη μη ορθή διευθέτηση και αποτύπωση της εγγύτητας των εξωτερικών και εσωτερικών προσλήψεων, όπως αυτά εντυπώνονται στον ανθρώπινο εγκέφαλο μέσω αισθήσεων, όπως για παράδειγμα η αφή και η όραση. Η τάση του νου να επαναφέρει εντυπώσεις που έχουν προηγηθεί, ως απομονωμένες «μεταφορές» (metaphors) οι οποίες δεν είναι παρά συνέχειες της φυσικής κίνησης, και η διαφορετική λειτουργικότητα των αισθήσεων, προκαλούν την

⁶⁵ Ο.π,σ.31.

ψευδαίσθηση περί μιας προσωπικής λογικής διεργασίας και την ανάλογη αυτής ικανότητα της φαντασιακής σύνθεσης (internal phantasm).

Πιο συγκεκριμένα, οι αισθήσεις της όρασης και της ακοής είναι η αιτία του φαινομένου αυτού. Η μεταφορά και η ανάκληση, εν είδει ήχων και εικόνων, ποικίλων αντιλημμάτων της υποκειμενικής θέασης και η κατεργασία αυτών σε χρονικά διαστήματα διάφορα της προσλήψεως, συνάδουν προς την ύπαρξη μίας ατομικής πνευματικής υπόστασης. Ο ίδιος ο Ryle όμως τονίζει ότι « η έκφραση «στο μυαλό μου» πιστεύεται ότι είναι μια κατάλληλη εκφραστικού τύπου μεταφορά σε πρώτη φάση για τις έντονα φαντασιακές φωνές του εαυτού μας ...είναι ένα ενδιαφέρον λεκτικό αναφορικό σημείο που οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το «πνευματικό» ως συνώνυμο του φανταστικού». ⁶⁶ Με αυτόν τον τρόπο οι εγγάρακτες βιολογικά προσλήψεις και η ανάκλησή τους θεωρούνται μια λειτουργία μη σωματικού τύπου.

Η δυνατότητα μιας περιορισμένης εξοικείωσης και αναπροσαρμογής πάνω σε ήδη δοθέντα δεδομένα από τις φυσικές λειτουργίες έως τους θεσπισμένους κανόνες των παιχνιδιών, αποτελεί τη διαδικασία που εννοούμε ως ικανότητα απόκτησης γνώσης. Πρακτική η οποία σταδιακά ενθυλακώνεται ως δεύτερη φύση (second nature) και η δια βίου εξάσκησή της αποτελεί τη γνωσιολογική μας παρακαταθήκη. Ως μια ψευδώς αυτόνομη φύση (της οποίας η εσαεί αναπροσαρμογή επί των διδόμενων προσληφθέντων αποκαλείται διανοητική επεξεργασία) διαφέρει ριζικά από την υποτιθέμενη από τη λειτουργία που ορίζουμε ως έλλογη διανοητική ικανότητα (intelligent capacities).

Ειδικότερα ο Ryle κάνει λόγο για μια έξη (habit). Επιδίδει λοιπόν μια σαφή τάση σε αυτό που συλλαμβάνουμε ως διανοητική ικανότητα, την οποία θεωρεί μια αντίδραση, έναν αντικατοπτρισμό, μια δυνατότητα αφαίρεσης έναντι διαφορετικών γενικεύσεων και τάσεων, (προφανώς ως αντίληψη ενός πεπερασμένου τμήματος του χώρου) στις οποίες μετέχουν αισθητηριακά τα

⁶⁶ Ο.π,σ.39

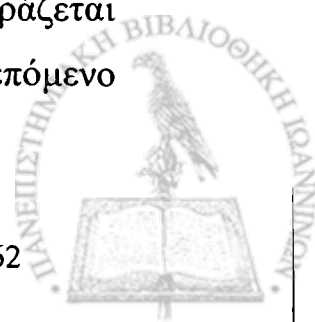

εκάστοτε υποκείμενα. Η δυνατότητα βαθμού επιτυχίας επί της εξάσκησης είναι επόμενο να ποικίλλει. Όμως η υπαγωγή του υποκειμένου στα φυσικά δρώμενα τα οποία αποτελούν τη μοναδική μήτρα- δεξαμενή των υποτιθέμενων γνωσιολογικών μας κτήσεων και δεξιοτήτων (skills) είναι δεδομένη. Οι δεξιότητες δεν είναι παρά μια συν τω χρόνω εξάσκηση πάνω σε προσλήψιμες λειτουργίες. «Η εξάσκησή της είναι παρατηρήσεις κανόνων και κανονικοτήτων ή εφαρμογές κριτηρίων, αλλά σε καμία περίπτωση δεν είναι εγχειρήματα θεωρητικής εκτιμήσεως αξιωμάτων και της ανάλογης πρακτικής εφαρμογής αυτών».⁶⁷ Στο υποκείμενο δεν έγκειται παρά η ανάλογη αναπροσαρμογή και δεν επισυνάπτεται ουδεμία δυνατότητα κριτικής ανάλυσης των προσληφθέντων, εφόσον δεν πρόκειται παρά για μία δεδομένη διαδικασία.

Διασαφηνίζοντας περαιτέρω, ο φιλόσοφος ισχυρίζεται ότι η λογική επιχειρηματολογία, η διαλεκτική κριτική ή αντιπαράθεση, αυτό που θεωρούμε ως επιτυχή ολοκληρωμένη αντίληψη, η πρόσληψη και η καταγραφή της εξέλιξης των φαινομένων, δεν είναι το αποτέλεσμα κάποιου πνευματικού «χαρίσματος» αλλά αποτέλεσμα συνεχόμενων κατάλληλων τροποποιήσεων (appropriate modifications) του ανθρώπινου νου, ως υλικής συνισταμένης, επί των αντιληψιμάτων. Μια διαδικασία εξαιτίας της οποίας το υποκείμενο εσφαλμένως προσδίδει στον κόσμο μια λογική δομή και αυθαιρέτως υποστασιοποιείται πνευματικά.

Ο Ryle αναφέρεται επίσης στις καταστάσεις του «κατανοείν» (understanding) και του «παρανοείν» (misunderstanding), λέγοντας ότι πρόκειται περί μιας διαδικασίας εξοικείωσης με ένα σύνολο δεδομένων. Ως απόδειξη των απόψεών του, χαρακτηριστικό παράδειγμα και σημείο αναφοράς ο Ryle χρησιμοποιεί ξανά τους κανόνες των παιχνιδιών. Μετέχοντας το υποκείμενο σε ένα κοινωνικό (ως βιολογική πολλαπλότητα η οποία εκφράζεται μέσω των σωματικής υπόστασης των εκάστοτε υποκειμένων) και το επόμενο

⁶⁷ Ο.π,σ.46

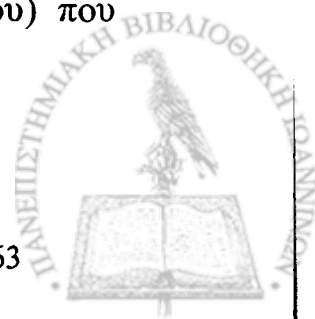

αυτού βιολογικό πλέγμα διακειμένων σχέσεων, όπως η γλωσσική εξάσκηση, παράλληλα αποτελεί αποδέκτη ποικίλων συμπεριφορικών προτύπων. Από τις συγκεκριμένες βιολογικές συνισταμένες το υποκείμενο αφομοιώνει τις μεθόδους πάνω στις οποίες, όχι απλώς σύγκειται, αλλά ολοκληρωτικά επί των οποίων συστρέφεται και κυριολεκτικώς ταυτίζεται κατά τον Ryle, η λειτουργία που θεωρούμε ως την πνευματική μας υπόσταση.

Η γνωσιολογική μας ικανότητα δεν είναι παρά μια ανάλογη επί των προσληφθέντων και των λειτουργιών τους εξοικείωση. Το «κατανοείν» σημαίνει γνωρίζω πώς κάτι λειτουργεί. « Η διαδικασία του κατανοείν είναι μια ψυχολογικού τύπου «ραβδοσκόπηση» η οποία κινητοποιείται από αναλογίες που προέρχονται από την απευθείας παρατήρηση του ραβδοσκόπου των συσχετισμών μεταξύ της δικής του εσωτερικής και των εξωτερικών μορφών ζωής».⁶⁸ Πρόκειται λοιπόν για τη γνώση μιας ακολουθίας (following) προσληφθέντων και μια παρεπόμενη εξάσκηση επί αυτών, διαδικασία την οποία ονομάζουμε «γνώση»(knowledge).

Ανάλογα, η μη κατανόηση, η παρανόηση(misunderstanding) προϋποθέτει απαραίτητως τη μερική γνώση διαφόρων διαδικασιών και αντικειμένων εκ του υποκειμένου. Χωρίς όμως τη συμμετοχή αυτού στη βάση των αντικειμενικών δεδομένων και την έστω ανεπιτυχή εξάσκηση επ' αυτής ακόμα και η μη κατανόηση δεν θα ήταν ποτέ δυνατή. Επομένως η αξίωση του «σολιψισμού» περί ατομικού εαυτού ως φορέα αποκλειστικών σκεπτικών ακολουθιών είναι για τον Ryle ανεδαφική. Η ικανότητα αντίληψης ως εκ τούτου, αναπόδραστα εδράζεται στην κοινή αναγνωρισιμότητα και παρατηρησιμότητα, τη γλωσσική ονοματοθεσία, και την ανάλογη αναφορικότητα επί των βιολογικών φυσικών δρώμενων εκ των υποκειμένων. Γεγονός που αντιστοιχεί και στην απαραίτητη συνδρομή σε μια κοινή γλωσσική ορολογία(και όχι σε μια πιθανή ατομική θέαση του όλου) που

⁶⁸ Ο.π,σ.53

νοηματοδοτεί τον φυσικό περίγυρο και είναι κοινή για το εκάστοτε υποκείμενο.

Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ως αφετηρία της ψευδούς διακριτής πνευματικότητας, την αισθητηριακή «εν-τύπωση» προσλήψιμων εκδηλώσεων του εξωτερικού κόσμου, όπως οι ήχοι και οι εικόνες. Εντυπώσεις οι οποίες, μέσω της σωματικότητας και κάποιων εγγενών αυτής ιδιοτήτων (δυνατότητα σχηματισμού μεταφορών), από τον Καρτέσιο εκλαμβάνονται ως προϋπάρχοντα των αισθήσεων κληροδοτήματα «πνευματικής φύσης», δυνατότητες που επίσης λανθασμένα δημιουργούν την εικόνα μιας ανθρώπινης πνευματικής διάστασης. Επίσης χαρακτηρίζει τη διανοητική δεξιότητα, όπως αυτή εκδηλώνεται σε όλη την ποικιλία της ανθρώπινης δραστηριότητας, από τη συγγραφή ενός κειμένου έως την «κανονιστική» ρύθμιση ενός ομαδικού αθλήματος, ως μια έξη, συνήθεια που προοδευτικά μετατρέπεται σε εγγενή αλλά και αφανή φύση του υποκειμένου μην πιστοποιώντας όμως κάποια διακριτή νοητική επεξεργασία.

Εύστοχα ο φιλόσοφος παραθέτει ως παράδειγμα το βάδισμα στη βρεφική αλλά και στη μετέπειτα ηλικία, κινητική διαδικασία ενδεικτική του ισχυρισμού του Ryle περί δεύτερης φύσης. Κατάσταση και διαδικασία που όχι μόνο αμβλύνει τη δυνατότητα ενός συνεχούς πνευματικού αναστοχασμού, αλλά και καταδεικνύει με αυτόν τον τρόπο την καταλυτική διαμεσολάβηση και συμβολή του ανθρώπινου σώματος από τις απλές έως και τις πιο πολύπλοκες λειτουργίες του ανθρώπινου υποκειμένου χωρίς την εσαεί νοητική επανεξέταση. Η σωματικότητα για τον Ryle είναι ο πασιφανής αποκλειστικός φορέας των εκάστοτε υποκειμενικών λειτουργιών.

Ο Ryle επομένως επιχειρεί να συνδέσει τη γνωσιακή διαδικασία, από τον κανόνα του παιχνιδιού μέχρι και την παραγωγή επιστημονικής γνώσης, με μια ψυχολογικού τύπου εμβάθυνση των ανθρώπινων ενεργειών όπως αυτές αναπτύσσονται στον ιστορικό χρόνο. Προσδίδει μέσω αυτής της αφαίρεσης ο φιλόσοφος μια κοινή συνισταμένη στο ανθρώπινου «ενεργείν» και μια

δυνατότητα ανιχνευσιμότητας και επαλήθευσης κάποιων, φαινομενικά πάντα ατομικών και «απόκρυφων» κινήτρων του εκάστοτε υποκειμένου. Θεωρεί λοιπόν ότι τόσο το ιστορικό υποκείμενο χ όσο και το παροντικό υποκείμενο ψ κινητοποιούνται βάσει συγκεκριμένων βιολογικών λειτουργιών και ανάλογων συγκεκριμένων γνωσιοθεωρητικών δομών, που όχι μόνο δεν συνάδουν προς μία αυτόνομη πνευματική, νοησιαρχική, υποκειμενική εθελούσια πρακτική, όπως η θεωρία του Καρτέσιου υποστηρίζει, αλλά και είναι अपαρέγκλιτα συνυφασμένες με το ανθρώπινο σώμα. Οι διάφοροι λειτουργικοί «αντικατοπτρισμοί» του ανθρώπινου σώματος λανθασμένα εκλαμβάνονται ως ατομική μοναδική πνευματική υπόσταση, απόλυτα διάφορη της σωματικής υπόστασης του υποκειμένου. Ο Ryle χαρακτηριστικά αναφέρει ως παράδειγμα ότι « ο μύθος της συνείδησης δεν παρά ένα κομμάτι μιας παρά-οπτικής λειτουργίας. »⁶⁹

Η δικαιολόγηση της θεωρίας του Ryle έγκειται στην «επίδραση» των όχι βέβαια πάγιων και νομοτελειακά διεπόμενων λειτουργιών της φύσης, όσον αφορά την εκδήλωσή τους στο χρόνο, αλλά στην κατάδειξη της αδήριτης σύνδεσης της όποιας φυσικής λειτουργίας, έστω και πεπερασμένης κανονικότητας, με την ανθρώπινη σωματικότητα. Άλλωστε η άποψη αυτή αποτελεί το κύριο επιχείρημα του συγγράμματός του. Η φυσική δράση ως ένα σύνολο λειτουργιών όχι μόνο επηρεάζει καταλυτικά τον ανθρώπινο εγκέφαλο ως μέρος του υλικού κόσμου, αλλά οριστικά τον καθιστά αποκλειστικά και μόνο ένα πεδίο υλιστικών διαδράσεων.

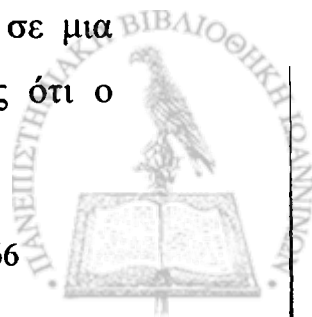
⁶⁹Ο.π,σ. 159

Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΗΣ (Will)

Ο φιλόσοφος ανατέμνει την έννοια της «βούλησης» και προσπαθεί να εξετάσει εις βάθος την πραγματική της φύση καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι όχι μόνο δεν αποτελεί αποδεικτικό παράγοντα της πνευματικής διάστασης, αλλά πρόκειται περί μίας ακόμα πλάνης του καρτεσιανού, και όχι μόνο, «δόγματος». Ο Ryle αναφέρεται καταρχάς στην θεωρητική, τριμερή διαίρεση του νου ή της ψυχής στους τομείς της διάνοιας(thought), του συναισθήματος(feeling) και της βούλησης(will). Επικεντρώνει ο φιλόσοφος την κριτική του στη βούληση ως έννοια και ως λειτουργία. Η λειτουργία αυτή σύμφωνα με τον Καρτέσιο αφορμάται και λαμβάνει χώρα πρωτογενώς στον υποτιθέμενο πνευματικό χώρο, πεδίο(stage) του υποκειμένου, και δευτερογενώς επιδρά στη σωματική του υπόσταση επιδίδοντας σε αυτήν πνευματικής προέλευσης επιταγές.

Σημαντικό γεγονός που άπτεται της αντίρρησης του Ryle αποτελεί το ότι η διεργασία που ονομάζουμε «βούληση», γίνεται αντιληπτή μόνο με την παρατήρηση της κίνησης της σωματικής έκτασης στο χώρο εν αντιθέσει με τη «αόρατη» διανοητική διαδικασία που υποθετικά προηγείται αυτής. Ο φιλόσοφος επίσης κάνει λόγο για την αδυνατότητα περιγραφής, γλωσσικής κατάδειξης και ποσοτικής προσέγγισης της βουλευτικής προθετικότητας(volition) εκ του υποκειμένου, όπως επίσης και την αδυνατότητα μιας δεύτερης ταυτόχρονης διανοητικής επεξεργασίας επί των ενεργειών του. Χαρακτηριστική επίσης είναι η αναφορά του στους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους, Πλάτωνα και Αριστοτέλη, οι οποίοι, σύμφωνα με τον Ryle, παρά τη λογική τους διεισδυτικότητα επί ποικίλων φιλοσοφικών ζητημάτων, την αναντίρρητη οξύνοια και την περιγραφική δεινότητα επί των τεκταινόμενων που αναμφίλεκτα τους διέκρινε, ουδέποτε επιχείρησαν να προβούν σε μια περιγραφή της βούλησης ως πνευματικής διαδικασίας. «Το γεγονός ότι ο

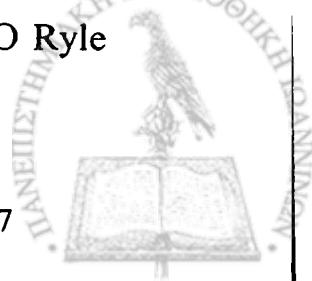
Πλάτων και ο Αριστοτέλης δεν αναφέρθηκαν ποτέ σε αυτή στις πηγές τους για τη συμπεριφορά δεν οφείλεται σε κάποια παράλογη αμέλεια ...αλλά στην ιστορική συγκυρία της μη εξοικείωσης τους με μία ειδική υπόθεση η αποδοχή της οποίας δεν βασίζεται στην ανακάλυψη αλλά σε δεδομένα όπως οι πνευματικού τύπου ωθήσεις.»⁷⁰

Μια ακόμα αντίρρηση σχετικά με την πνευματική φύση του «βούλεσθαι» αποτελεί το γεγονός ότι αυτό που εκλαμβάνουμε ως βούληση δεν εκδηλώνεται παρά μόνο μέσω της σωματικότητας και κοινά απτών από το εκάστοτε υποκείμενο βιολογικού τύπου εκδηλώσεων, όπως για παράδειγμα η οιαδήποτε μυϊκή σύσπαση αλλά και πάσης φύσης συμπεριφορικές εκδηλώσεις, από τη συμμετοχή μας στη διαλεκτική έως την εξάσκηση και πρακτική διαφορών εφαρμογών. Οι συνιστάμενες αυτές για τον Ryle οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η υπόθεση για μία διττή και δη πνευματική υπόσταση δεν ευσταθεί.

Η βούληση ως διαδικασία και εκδήλωση δεν είναι παρά μια ντετερμινιστικού τύπου ακολουθία επιρροών του περιβάλλοντος χώρου επί των αισθήσεων. Ο επιχειρούμενος ηθικός «χρωματισμός» της λειτουργίας αυτής σύμφωνα με τον Ryle, δεν είναι παρά μία άστοχη απόπειρα γλωσσικής εμβάπτισης διαφορών κατηγορημάτων (predicates), λειτουργιών βιολογικού τύπου βάσει ενός συμπεριφορικού μέσου όρου ο οποίος αποτελεί έναν σχετικό άξονα αναφοράς της κοινωνικής κίνησης. Οι λειτουργίες αυτές αποτελούν μια εκ των προτέρων μήτρα, των εκάστοτε συμπεριφορικών εκδηλώσεων του υποκειμένου.

Ό,τι εκλαμβάνουμε ως βούληση δεν είναι παρά μια υλικού τύπου, προοδευτικά εξελισσόμενη διαδικασία εμπεριεχόμενη στη βιολογική λειτουργικότητα και κίνηση. Σε αυτό το σημείο όμως υπεισέρχεται το ερώτημα περί της αιτίας που προκαλεί τη σωματική κίνηση, καθώς και αν όντως υφίσταται η δυνατότητα διάκρισης μιας εθελούσιας η μη ενέργειας. Ο Ryle

⁷⁰Ο.π.,σ.65

ισχυρίζεται ότι σε κάποιο βαθμό, οι ενέργειές μας όντως μπορούν να χαρακτηρισθούν ως εθελούσιες ή μη, συγκρινόμενες πάντα με ένα συγκεκριμένο πλαίσιο προσδοκιών, συγκλίνουσες ουσιαστικά με ένα τελικό προσδοκώμενο σκοπό (credita**bles**). «Με τη φράση «προσπάθεια της θέλησης» εννοείται μια συγκεκριμένη άσκηση της αντοχής επί ενός σκοπού, που συμβαίνει όταν τα εμπόδια είναι αξιοσημείωτα μεγάλα, ή το αντίστροφο δέλεαρ αξιοσημείωτα ισχυρό.»⁷¹

Το προσδοκώμενο αυτό πλαίσιο καθορίζεται μέσα από ένα σύνολο πάντα κοινά προσλήψιμων κανόνων και συμπεριφορικών εκφάνσεων. Ένα σύνολο δράσεων που εξασφαλίζει την επιτυχή πρακτική του υποκειμένου ως μερικής εκτάσεως απόπειρα σύγκλισης με αλληλουχίες ήδη προσληφθεισών ενεργειών. Άλλωστε «ό,τι μας ικανοποιεί δεν είναι η (ανέφικτη) γνώση της αλήθειας ή του ψεύδους ενός συγκεκριμένου συγκεκρικαλυμμένου πεδίου αιτίας και αποτελέσματος αλλά η (εφικτή) γνώση της αλήθειας ή του ψεύδους μιας σύνθετης και εν μέρει γενικής υποθετικής πρότασης»⁷².

Ανάλογα λοιπόν η ισχυρή ή αδύναμη θέληση είναι ένας μετρικός συνυπολογισμός, αυθαίρετος, ουσιαστικά συνειρμικός, ο οποίος ενέχει ψυχολογικές παραμέτρους και αποτελεί μέτρο σύγκρισης με αξιολογική βάση την επιτυχή ή μη σύγκλιση-ταύτιση με τα προσδοκώμενα και πάντα διδόμενα εκ των προτέρων δεδομένα. «Μια προσπάθεια ως εκδήλωση της θελήσεως σημαίνει μια μερική εξάσκηση επί ενός επιδιωκόμενου σκοπού που λαμβάνει χώρα όταν τα εμπόδια είναι αξιοσημείωτα μεγάλα ή οι αντίρροπες δυνάμεις αξιοσημείωτα ισχυρές».⁷³

Η εξάσκηση ως σύγκλιση, ακόμα και ως αφαίρεση (ή φαινομενικά ηθελημένη μη σύγκλιση) των ενεργειών μας με ανάλογα συμπεριφορικά πρότυπα-δεδομένα, εμπερικλείεται αναμφισβήτητα και προέρχονται αποκλειστικά εκ του φυσικού συγκείμενου. Η βούληση, ως έννοια αλλά και

⁷¹Ο.π, σ.73

⁷²Ο.π, σ.71

⁷³Ο.π, σ.73

ως ενέργημα, αναδύεται μέσα από την πρόσδεσή μας σε διάφορες εκφάνσεις του ανθρώπινου βίου που ανάλογα της έκβασής τους χαρακτηρίζονται ως ανεπιτυχείς ή επιτυχείς. Μια « ιδιαίτερη άσκηση της επιμονής της πρόθεσης» στην οποία ο φιλόσοφος δεν αποδίδει παρά μια χροιά εμμονής, επιχείρημα που εξάγεται από τις τάσεις υπέρβασης που συνεπάγονται των ανθρώπινων προσπαθειών επί των ανάλογων αντιξοοτήτων που ενδεχομένως αυτές συναντούν.

Επομένως αυτό που εικάζουμε ως ανθρώπινη βούληση δεν έχει σε ουδεμία περίπτωση την παραμικρή δυνητική αυτονομία. Η βούληση διέπεται από μια αυστηρά βασισμένη στο φυσικό κόσμο καθολικότητα με παρά πολύ μικρά περιθώρια υποκειμενικών κινήσεων τα οποία είναι όμως πάντα συναρτώμενα με τις εκάστοτε ποικίλες φυσικές προκείμενες. Είναι το λειτουργικό πλαίσιο στο οποίο ερείδεται το υποκειμενικό πρακτέο και ουσιαστικά είναι αυτό που αποκλείει την δυνατότητα ελεύθερης βούλησης. Εντέλει η μηχανιστική δομή είναι ο συνεκτικός ιστός και η απαρέγκλιτη παράμετρος όλων των ενεργειών μας, προϋπόθεση που αναιρεί τη δυνατότητα οιασδήποτε βουλευτικού τύπου ελευθερίας. Δεικτικά επιχειρείται από το φιλόσοφο ένας συγκερασμός, έστω και δυσανάλογου μεγέθους, της μηχανιστικής αντίληψης με μια απειροελάχιστη δυνατότητα σχεδιασμού (planning) του υποκειμένου. Η οποία όμως δεν θα ήταν εφικτή χωρίς τους φυσικούς νόμους στους οποίους προσδίδει μια νομοτελειακή υφή όπως αυτή διαφαίνεται και στις ανάλογες μηχανικές κατασκευές των ανθρώπων.

Παρατηρώντας την ανθρώπινη κίνηση ,αυτόματα λοιπόν εγείρεται και το ερώτημα περί ελευθερίας της βούλησης. Ως ελευθερία της βούλησης ορίζεται από τους υποστηρικτές του καρτεσιανού δόγματος, η εμπρόθετη άσκηση της βούλησης ως προϊόν πνευματικού αναστοχασμού. Διαβλέπουν οι υποστηρικτές της πνευματικής υπόστασης στην ελευθερία της βούλησης μια δυνατότητα όχι ως μια σειρά δράσεων σύγκλισης επί του προσδόκιμου, αλλά ως ένα πεδίο ενεργειών υποκείμενο στην εκάστοτε ατομική διανοητική

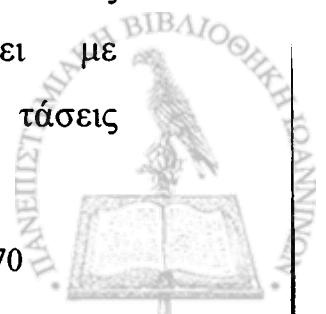
επεξεργασία και ατομικό τρόπο του «ενεργείν».

Η σύγκλιση επί του προσδόκιμου, η οποία ως σύνολο δραστηριοτήτων, αν και χαρακτηρίζεται από μια αδιαμφισβήτητη ευρύτητα ενεργειών, διέπεται από ένα σύνολο κοινών παραμέτρων διαμόρφωσης αυτής, όπως για παράδειγμα οι κανόνες ενός παιχνιδιού. Η ποικιλία ενεργειών του υποκειμένου όντως σύμφωνα με το Ryle όπως προαναφέρθηκε, ενέχει κάποια ελευθερία επιλογών όμως αυστηρά εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου.

Ένα πλαίσιο του οποίου όμως η φαινομενικά μηχανιστική φύση-νομοτέλεια, όπως αυτή εκλαμβάνεται από την ανθρώπινη αντίληψη, δεν είναι παρά μερική και ουδεμία σχέση έχει με την ευρύτερη φυσική λειτουργικότητα. Επίσης η επιρροή των προσλήψιμων φαινομένων, η οποία είναι αναπόδραστα περιορισμένης έκτασης και αναπόσπαστα σύμφυτη με την πεπερασμένη ανθρώπινη αισθητηριακή ικανότητα, είναι η αιτία αυτή που ουσιαστικά διαμορφώνει το αντιληπτικό μας γνωσιολογικό «τοπίο» και κινητοποιεί την ανθρώπινη δραστηριότητα αναιρώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, οιαδήποτε αξίωση υποκειμενικού τύπου εξάσκησης της βούλησης.

Η ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ (Emotion)

Ο Ryle ευκρινώς εντοπίζει και άμεσα καταδεικνύει ακόμα μια πηγή της λανθασμένης αντίληψής μας περί αυτού που εννοούμε ως ανθρώπινη πνευματικότητα, όπως αυτή συλλαμβάνεται και εκφράζεται από την κοινή λογική μέσω των συναισθηματικών εκδηλώσεων. Ένα υποτιθέμενο πεδίο πνευματικού τύπου εκδηλώσεων, τις οποίες αποκαλούμε «αίσθημα»(feeling) και «συναίσθημα»(emotion). Ο Ryle επακριβώς αποκαλεί τις συναισθηματικές εκδηλώσεις συμβάντα(occurrences) και περιγράφει με περαιτέρω όρους τις επιρροές αυτές της σωματικότητας όπως τάσεις

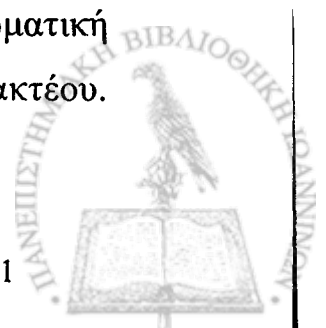

(inclinations), διαθέσεις (moods), διαταραχές (agitations) προκειμένου να αναλύσει βαθύτερα το φαινόμενο. Στη γλωσσική λειτουργία και αυτή τη φορά αποδίδεται από τον στοχαστή η κατάδειξη του σωματικού χαρακτήρα και η βιολογική προέλευση των συναισθημάτων. Οι καταλυτικές σωματικές προκείμενες καθιστούν ορατή την ανθρώπινη τάση για χρονική επιμήκυνση και απόδοση ενός αυτόνομου ρόλου σε διάφορες διαταραχές, διαταραχές που αποτελούν απόρροια της βιολογικής μας γενετικής εγχάραξης και είναι η αιτία της εκδήλωσης των «συναισθημάτων».

Επίσης εξαιρετικής σημασίας ένδειξη επί της «υλικής» καταγωγής των συναισθηματικών εκδηλώσεων, είναι η λεκτική σύνδεση αλλά και η κοινή ονομασία τόσο συναισθηματικών όσο και ποικίλων σωματικών καταστάσεων. Η λεκτική αυτή σύνδεση που αποτελεί, σύμφωνα με τον Ryle, σημαντικό ενδεικτικό στοιχείο της άμεσης επίδρασης και απορροής των συναισθημάτων από τη σωματική λειτουργία. Είτε ως γονιδιακού τύπου κληροδότημα είτε ως φυσικαλιστικού τύπου εγκόλπωση του σώματος σε τάσεις, διαθέσεις και διαταραχές, τα συναισθήματα δεν αποτελούν παρά επιρροές του φυσικού συγκείμενου στην εκάστοτε υποκειμενική σωματικότητα.

Ο φιλόσοφος είναι απόλυτα σαφής: «λέξεις όπως αγάπη, θέλω, επιθυμία...οροθετούν μερικές φορές απλές κλίσεις και άλλες φορές διαταραχές οι οποίες είναι επακόλουθες των «κλίσεων» και της ανάμειξής τους στη διάρκεια της εξάσκησης αυτών».⁷⁴ Η λεκτική κατάδειξη της σωματικής καταγωγής του συναισθήματος, η οποία αποδεικνύεται τόσο με τη διαλεκτική «συνειδητή» επεξεργασία όσο και με την απουσία της συνειδητής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα την απορρόφηση μας σε μια ευχάριστη ασχολία. Επιβεβαιώνεται επομένως με αυτόν τον τρόπο η τάση μας προς μια ενεργειακή μεταβολή. Η μεταβολή αυτή εμπερικλείει το χωροχρονικό συγχρονισμό μας με καταστάσεις που απορρέουν από τη σωματική αναγκαιότητα και την συνακόλουθη ανάλογη κλίση επί του φυσικού πρακτέου.

⁷⁴ Ο.π, σ.98

Σύμφωνα με τον Ryle τα συναισθήματα ως δραστηριότητα και ως εκδήλωση δεν είναι ανιχνεύσιμα παρά μόνο λόγω της βιολογικής τους εκδήλωσης, ως διεργασίες παρεπόμενες των λειτουργιών της ανθρώπινης σωματικότητας. Όσον αφορά λοιπόν τα συναισθήματα ο Ryle κάνει λόγο για την ανάγκη μιας ορθής διάρθρωσης και απόδοσης της αντίληψής μας μέσω της παρατήρησης των λειτουργιών του εαυτού μας από εμάς τους ίδιους. Προσδίδει ο φιλόσοφος λοιπόν στο συναίσθημα μια χρονική περίοδο «κύησης» και αναπόδραστα το απαραίτητο σωματικό και βιολογικό υπόστρωμα που άνευ αυτού τίποτα παρόμοιο δεν θα υφίστατο.

Εξ αρχής αποδίδει βαρύνουσα σημασία στον εννοιολογικό συσχετισμό και την ταύτιση γλωσσικών όρων που αφορούν εξίσου τόσο τις υποτιθέμενες πνευματικές εκδηλώσεις, όσο και διάφορες σωματικές καταστάσεις, δεικνύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη λογική σύγχυση που συσκοτίζει τα της ανθρώπινης συναισθηματικής εκδήλωσης. «Είναι ένα σημαντικό γλωσσικό γεγονός ότι αυτά τα ονόματα για συγκεκριμένα συναισθήματα, όπως «κνησμός»(itch) «αδιαθεσία»(qualm) και σουβλιά(rang)⁷⁵ χρησιμοποιούνται επίσης ως ονόματα των συγκεκριμένων σωματικών αισθήσεων».⁷⁶ Μια αλληλένδετη, αλυσιδωτή αντανακλαστικού τύπου διαδικασία προερχόμενη εκ της φυσικής ομήγυρης αποτελεί την κατάσταση που αντιλαμβανόμαστε ως συναισθηματική εκδήλωση.

Οι συναισθηματικές εκδηλώσεις προϋποθέτουν τη μαρτυρία και την πρόσληψη μιας ανάλογης συμπεριφορικής εκδήλωσης, καθώς και της απαραίτητης γλωσσικής αναφορικότητας σε συγκεκριμένες έννοιες προκειμένου να περιγραφούν και να καταστούν κατανοητές από το υποκείμενο. Επιμερίζοντας τους αόριστους όρους «συναίσθημα» και «αίσθημα», ο φιλόσοφος υποδεικνύει μια νέα μεθοδολογική προσέγγιση του

⁷⁵ Στην Αγγλική γλώσσα οι λέξεις itch(κνησμός), qualm(αδιαθεσία) και rang(σουβλιά) είναι ενδεικτικές της διττής αναφορικότητας τους. Έχουν και τις κάτωθι σημασίες, αντίστοιχες του συναισθηματικού πεδίου, itch(επιθυμία, πόθος) qualm(τύψη, δισταγμός) rang(ξαφνική λύπη, ξαφνική αγωνία)

⁷⁶ G.Ryle, *The Concept of Mind*, Εκδόσεις The University of Chicago Press, 2000, σ.84

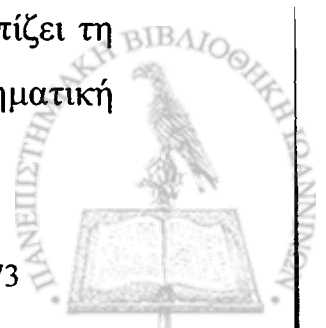

φαινομένου και κάνει λόγο για κλίσεις (inclinations) σύμφυτες της σωματικότητας που σταδιακά οδηγούν σε μια αναφορά, μια «πλήρωση» της υπαγωγής του υποκειμένου σε μία συγκεκριμένη πλέον τάση (specific tendency). Η τάση αυτή καθίσταται δυνατό να περιγραφεί, χάρη στην προϋποτιθέμενη γενική υποθετική πρόταση (general hypothetical proposition), ενώ οριοθετείται από τη βιολογική μας υπαρκτική βάση και την ανάλογη συμπεριφορική μας εκδήλωση.

Η υπαγωγή στη σωματικότητα, η οποία «καταλύει» τη θεωρία του ατομικού κινήτρου (motive) της πνευματικής υπόστασης και μας παραπέμπει σε μια ποικιλία τάσεων που διαμορφώνεται υπό της φυσικής κίνησης και των διάφορων μέσω της σωματικότητας αποδεκτών αυτής, οι οποίοι αναλόγως κινητοποιούνται από διάφορα γεγονότα των οποίων καθίστανται κοινωνοί. Μέσα από το φυσικαλιστικά οριοθετημένο πλαίσιο επεξηγούνται για τον Ryle και οριστικά εμπερικλείονται σε αυτό οι ποικίλες πεπερασμένες υποκειμενικές αντιδράσεις. «Το να ισχυριστούμε ότι ένα ορισμένο κίνητρο είναι γνώρισμα στο χαρακτήρα κάποιου είναι σα να ισχυριζόμαστε ότι αυτός τείνει στο να κάνει συγκεκριμένα είδη πραγμάτων, συγκεκριμένα είδη σχεδίων...και ανάλογα...σε συγκεκριμένες περιστάσεις να αισθάνεται συγκεκριμένα είδη συναισθημάτων».⁷⁷ Άλλωστε εξαιτίας αυτής της κοινής υπαγωγής και των αντιδράσεων υπό εξωτερικών προκείμενων είναι δυνατή τόσο η γραμματική αναφορά όσο και η ίδια η ύπαρξη του φαινομένου της συναισθηματικής διεργασίας και εκδήλωσης, ένα φαινόμενο το οποίο δεν οφείλεται σε καμία πνευματικής φύσης λειτουργία και παρακαταθήκη.

Η χρονική έκταση της κλίσης, τάσης που ονομάζουμε και αντιλαμβανόμαστε ως συναισθηματική εκδήλωση περιλαμβάνει μια κλίμακα αυξομειώσεων. Το σημείο όξυνσης των τάσεων αυτών είναι η χρονική περίοδος που ονομάζουμε «συναισθηματική διαταραχή». Ο Ryle εντοπίζει τη διαφορά μεταξύ τάσεων και διαταραχών λέγοντας ότι η συναισθηματική

⁷⁷ Ο.π,σ. 92

διαταραχή προϋποθέτει την τάση. Πρόκειται περί δυο διαφορετικών λειτουργιών εξελισσόμενων επί της ίδιας όμως κλίμακας της οποίας η αυξομείωση σηματοδοτεί διαφορετικής φύσης συμβάντα. Η κλίμακα εκδηλώσεων είναι αποκλειστικά προσκείμενη σε εξωτερικές φυσικές συνθήκες οι οποίες είναι και αυτές που επηρεάζουν την αυξομείωσή της. «Σίγουρα ένα άτομο δεν πρέπει να περιγράφεται ως βρισκόμενο σε μια συγκεκριμένη διάθεση, άνευ ενός επαρκούς αριθμού από ενδεδειγμένα επεισόδια να συμβαίνουν πραγματικά».⁷⁸ Επεισόδια τα οποία είναι εξακολουθητικού τύπου με την ανάλογη χρονικής διάρκειας και περιοδικότητας επιρροή επί του υποκειμένου και συνήθως εκλαμβάνονται ως υποκειμενικού πνευματικού τύπου ποιότητες, όπως τα στοιχεία της ατομικής προσωπικότητας και του χαρακτήρα. Η σωματική ακολουθία επί των τάσεων και η εκδήλωση των διαταραχών δεν αποτελεί κανενός είδους προθετικότητα για τον φιλόσοφο και δεν πρόκειται παρά για εξάσκηση αντανakλαστικού τύπου επί του συγκεκριμένου (liability conditions).

Επίσης η γενίκευση των τάσεων και η απόδοσή τους στο εκάστοτε υποκείμενο λεκτικά εκφέρεται με τον όρο «διαθέσεις» (moods). Όρος που μέσω της γλωσσικής στοιχειοθέτησης και γραμματικής σύνταξης είναι υποδηλωτικός της γενικής τάσης του υποκειμένου απέναντι σε συγκεκριμένες εκφάνσεις του συγκεκριμένου, αποκλείοντας έναν προεξάρχοντα ρόλο του υποκειμενικού πνεύματος όσον αφορά τη συναισθηματική εκδήλωση. Εκτός όμως των γενικεύσεων και οι μικρότερης χρονικής διάρκειας διαταραχές (agitations) γίνονται αιτία αναφορών του υποκειμένου. Λειτουργώντας όπως ακριβώς με τη σύλληψη της εκάστοτε σωματικής θέσης, τη διάγνωση αυτής (diagnosis) και την περιγραφή διαφόρων δυσλειτουργιών, το υποκείμενο ακολούθως προβαίνει στην αναφορικότητα και νοηματοδότηση διαφόρων έντονων επιρροών του περιβάλλοντος ως συναισθηματική εκδήλωση.

Σύστοιχες επίσης ως προς τις συναισθηματικές εκδηλώσεις, ηθικής

⁷⁸ Ο.π,σ. 97

μάλιστα χροιάς, θεωρούνται οι καταστάσεις της απόλαυσης (pleasure) και της επιθυμίας (desire). Όμως, παρόλη τη δεδομένη αντιστοιχία συναισθηματικής εκδήλωσης, για παράδειγμα της απόλαυσης, και της ακολουθίας ενεργειών (φαινομενικά εμπρόθετων) επιδίωξης αυτής, ο Ryle emphaticά τονίζει ότι ο διαμερισμός και ο ποικίλος λεκτικός και εννοιακός προσδιορισμός του συναισθήματος της απόλαυσης με όρους όπως αρέσκεια(like) τέρψη(delight), έκσταση(rapture), αγαλλίαση (exultation) χαρά (joy) κ.ο.κ είναι ενδεικτικά του γεγονότος ότι δεν πρόκειται παρά για διαταραχές που περιλαμβάνονται και υπόκεινται στις διαθέσεις (moods). Συνεπώς δεν τίθεται θέμα περί ατομικής καταγωγής της συναισθηματικής εκδήλωσης. Μέσω επίσης της αδυνατότητας διπλής επίγνωσης, χρονικά ταυτόσημης του «ενεργείν» και του «απολαμβάνειν», ο Ryle καταδεικνύει το αυτόματο(automatic) της ανάδυσης των κινήτρων(motives). « Μιλώντας για τα κίνητρα μιλάμε για διαθέσεις ενός συγκεκριμένου είδους, ένα είδος διαφορετικού από τις ικανότητες.»⁷⁹

Τα κίνητρα λοιπόν δεν αποτελούν παρά προκείμενες εξάσκησης, οι οποίες εκλαμβάνονται ως ικανότητα(competence) επί των απαιτήσεων που η πρακτική δραστηριότητα ενέχει. Μεταξύ των φυσικών προκείμενων της επίδρασής αυτών και του πώς εκτυλίσσονται οι ανθρώπινες ενέργειες υπάρχει μια ελάσσων, χρονική διαφορά. Λόγω του απειροελάχιστου χρονικού διαστήματος διαμεσολάβησης αναιρείται ο οιοσδήποτε στρατηγικός σχεδιασμός και η εμπρόθετη επιλογή ενός συγκεκριμένου κινήτρου εκ του υποκειμένου. Στην ερώτηση ποιά είναι η αιτία(cause) των δράσεών μας(actions), ο φιλόσοφος ρητά απαντά «Είμαστε απόλυτα εξοικειωμένοι με τα είδη των εκδηλώσεων που παρακινούν ή δίνουν αφορμή στους ανθρώπους να κάνουν πράγματα. Εάν δεν ήμασταν, δεν θα μπορούσε να υπάρχει κοινωνική συνοχή και οι συνήθειες σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων δεν θα υπήρχαν».⁸⁰ Είμαστε λοιπόν μέρος μιας φυσικής ντετερμινιστικά

⁷⁹ Ο.π, σ.112

⁸⁰ Ο.π, σ.114

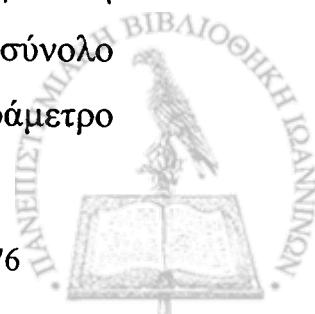

καθορισμένης ακολουθίας ενεργειών. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα του φιλόσοφου, όπου ως ευγένεια κατονομάζει τη συμπεριφορική εκδήλωση που συναρτώμενη με τον φυσικό περίγυρο, ανταποκρίνεται στη ζητούμενη ακολουθία της εφαρμογής επί του πρακτέου, όπως αυτό χωρικοχρονικά παράκειται του υποκειμένου. Όπως συμβαίνει για παράδειγμα, όταν κάποιος δίνει σε κάποιον ένα αντικείμενο τη στιγμή που αυτός το ζητά.

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΝΤΑ (Dispositions and Occurrences)

Ο Ryle εντάσσοντας τις υποθετικές πνευματικές εκδηλώσεις σε μια υποκείμενη της σωματικότητας βιολογική ακολουθία, καταδεικνύει την περιοδικότητα διαφόρων επίκτητων συνηθειών που εκλαμβάνονται ως κανονιστικοί νόμοι, καθώς και τη λανθασμένη γραμματική δηλωτική «αναφορικότητα» (dispositional statement) και αναγωγή περιορισμένης χρονικής διάρκειας συμβάντων σε αέναα ισχύοντες νόμους. Η γραμματική χρήση και ορολογική εμβάπτιση εμπειρικών δεδομένων, δεν στηρίζεται παρά μόνο στην κοινή των υποκειμένων παρατήρηση επί του φυσικού κόσμου. Με τα ανωτέρω δηλώνεται μια επαγωγική διαδικασία η οποία προέρχεται και αντλεί την εσφαλμένη της αληθοφάνεια από τις αισθήσεις και τις αντικειμενικές προσλήψεις τους και χάρις σε αυτές είναι δυνατές υποκειμενικές «αφαιρέσεις» όπως η περιγραφή συνεχειών, η σύνταξη προτάσεων, η δημιουργία όρων και η εξαγωγή των οιονδήποτε συμπερασμάτων.

Επομένως εξαιτίας των πρακτικών αυτών είναι δυνατή η ανθρώπινη μάθηση, η φωνητική εκφορά και η γλωσσική έκφραση ως ένα σύνολο διαρθρωμένων γραμματικών συστημάτων και όρων. Σημαντική παράμετρο

επίσης αποτελεί ο φυσικός περίγυρος ο οποίος διαμορφώνει τον γλωσσικό πλουραλισμό και τις προσωπικές μας δεξιότητες. Αθροιστικά λειτουργώντας το σύνολο των παραπάνω παραμέτρων, έστω και αν «ορισμένες συμπεριφορικές κανονικότητες είναι προσκολλήσεις σε αποφάσεις ή τρόπους επιβαλλόμενους από το ίδιο το υποκείμενο, μερικές είναι προσκολλήσεις σε κώδικες ή θρησκείες υποβαλλόμενες σε αυτό από άλλους»⁸¹, έχει ως αποτέλεσμα την καλλιέργεια συμπεριφορικών ακολουθιών διαδραστικού χαρακτήρα, που καθορίζουν τις επιλογές του υποκειμένου από τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου του έως την επιλογή εργασίας και τις καθημερινές του συνήθειες.

Ο φιλόσοφος επισημαίνει ότι οι λεκτικοί όροι, η χρήση τους και η επικοινωνιακή τους εφαρμογή ενέχουν ενδεικτικές συμπεριφορικές μεθόδους, οι οποίες θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως ικανότητες(*skills*) εν αντιθέσει με τις διάφορες τάσεις(*inclinations*), και συνήθειες(*habits*) που τις χαρακτηρίζει ως πηγές (*sources*) αποστερώντας τις από την ελάχιστη αξίωση μεθοδολογικής νοησιαρχικού τύπου διάταξης. Τοποθετεί τις έννοιες «πιστεύω» και «γνώση» στο ίδιο πεδίο και επισυνάπτει και στις δυο μια σωματική προέλευση. Ο φιλόσοφος επικαλείται επ' αυτού και την αριστοτελική πεποίθηση, αναφέροντας ότι ο έλληνας φιλόσοφος είχε «συνειδητοποιήσει ότι συμβάντα όπως η γνώση, η πίστη και η απέχθεια θα έπρεπε να αναφέρονται όχι ως εμπρόθετες ενέργειες αλλά ως έξεις (*hexeis*)».⁸² Οι έξεις είναι αδιαμφισβήτητα έκκεντρες της σωματικότητας, η οποία επιδρά καθοριστικά ώστε αυτές να εκδηλωθούν.

Επίσης ανασχετικός παράγοντας της ύπαρξης ενός ατομικού πνευματικού «χώρου» είναι το γεγονός ότι είναι αδύνατη η διπλή «παρουσία» η κατάσταση δηλαδή όπου κάποιος επικεντρώνεται ολοκληρωτικά σε κάποια εργασία ή σε μια δραστηριότητα, όπως για παράδειγμα το να περπατά και να

⁸¹ Ο.π,σ.133

⁸² G.Ryle, *Critical Essays collected papers, volume I*, Εκδόσεις Routledge, 2009,σ 197

είναι ταυτόχρονα επικεντρωμένος και στη σκέψη του. Ένα τέτοιο συμπέρασμα όχι μόνο δεν συνηγορεί στην εγκυρότητα της πνευματικής υπόθεσης του Καρτέσιου περί της ύπαρξης ενός αυτόνομου νοητικού ιδιωτικού πεδίου αλλά σύμφωνα με τον Ryle είναι η συνισταμένη που αναιρεί τον υποτιθέμενο «ειδικό» χαρακτήρα αυτής. Η νοητική υπόσταση επομένως δεν υφίσταται διότι είναι αδύνατο να επικεντρωθούμε πάνω στην ίδια τη συγκέντρωσή μας, δηλαδή να σκεφτόμαστε για παράδειγμα τη γραμματική ορθότητα των λεχθέντων μας και χωρίς τη διαμεσολάβηση ούτε ενός απειροελάχιστου χρονικού διαστήματος, να περιγράψουμε ένα οποιοδήποτε γεγονός.

Προς την επίτευξη μιας λογικής επικύρωσης των επιχειρημάτων του ο Ryle ισχυρίζεται ότι δεν μπορεί να υπάρξει εποπτεία επί της εποπτείας και ότι μέσα από γραμματικά φαινόμενα, όπως η χρησιμοποίηση του ρήματος και του επιρρήματος(*verb-adverb*) σε συγκεκριμένες γλωσσικές τροπικότητες, υποδηλώνεται η αδυναμία για τη γλωσσική εκφορά μιας εξ ολοκλήρου ισχύουσας αναφοράς, ακριβούς απόδοσης των συμβάντων(*episodes*) της πραγματικότητας. Φανερώνεται κατ' αυτόν τον τρόπο μια προσομοίωση και ανάλογη αυτών εκδήλωση συμπεριφορικών τάσεων παρά μια πιστή γλωσσικά απόδοση του πραγματικώς «υπάρχειν».

Άλλωστε, όπως καταδεικνύεται από τον Ryle, ήδη από την παιδική μας ηλικία και πριν από τη γνώση οποιουδήποτε φυσικού νόμου μπορούμε να σχηματίσουμε τέτοιου είδους προτάσεις, ενσωματώνοντας ένα γλωσσικό «μηχανισμό» εξαιτίας του οποίου δεν κατανοούμε επαρκώς πολλές παραμέτρους της φυσικής πραγματικότητας. Γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα οι διάφορες γλωσσικές αποδόσεις να προσδίδουν σε διάφορες όψεις των δράσεων και αντιδράσεων μας τάσεις αλλοίωσης και παραμορφωτικές αντιλήψεις επί της πραγματικότητας. Ρήματα όπως «πιστεύω» και «αποδίδω» είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα «αποσπασματικής» μερικής περιγραφής που δεν μπορούν να ορίσουν ούτε να αναφερθούν σε αυτοτελείς νοηματικές ενότητες αλλά εμπεριέχουν μια διάθεση-τάση γενικότητας και αοριστίας. Η

συγκεκριμένη κατάσταση της γλωσσικής λειτουργίας καταδεικνύει κατά τον Ryle τη μη δυνατότητα ύπαρξης προσωπικής απόκρυφης(occult) εκ των άλλων υποκειμένων, νοητικής διεργασίας επί των τεκταινόμενων. Ο Ryle καταλήγει επίσης στο συμπέρασμα ότι «τελικά, αυτές οι υποτιθέμενες διεργασίες είναι οι ίδιες, και στην καλύτερη περίπτωση, πράγματα των οποίων την ύπαρξη οι ίδιοι συμπεραίνουμε από το γεγονός ότι μπορούμε να τα προβλέψουμε, να τα εξηγήσουμε και να προσαρμοζόμαστε στις ευδιάκριτες δράσεις και αντιδράσεις των ατόμων.»⁸³

Η ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ (Self-Knowledge)

Σημαντική θέση της θεωρίας του καρτεσιανισμού αποτελεί ο ισχυρισμός περί μιας εξωφυσικής έδρας της νόησης, ως ενός δευτέρου θεάτρου(second theater) όπου απεικονίζεται, καταγράφεται, επισκοπείται και λαμβάνει χώρα η επεξεργασία των προσληφθέντων. Εκεί εκδηλώνεται η πνευματικότητα μέσω των λειτουργιών της συνείδησης(Consciousness) και της ενδοσκόπησης (Introspection). Ο φιλόσοφος εξαρχής αναφέρεται στη σχέση της λέξης «συνείδηση» (Consciousness) με μια ποικιλία σημασιών καθώς και τη χρήση αυτής ως «δηλωτικού» όρου τόσο της γνώσης όσο και της επίγνωσης (I was conscious). Υποστηρίζει ο Ryle με τη συγκεκριμένη συγκριτική παράθεση την άποψή του περί απόρροιας της λειτουργίας της συνειδητότητας από τις παρατηρήσιμες αλλαγές (ροές) ή μη του φυσικού περιγύρου και τη δυνατότητα εστίασης, συγκέντρωσης σε αυτές.

Αναφέρεται επίσης σε παραδείγματα της δραστηριότητας της συνείδησης και στην ευρεία κλίμακα νοητικών ενεργειών που αυτή περιλαμβάνει, από τη γνωσιολογική ανθρώπινη απόπειρα έως τις ηθικές

⁸³ G.Ryle, *The Concept of Mind*, Εκδόσεις The University of Chicago Press, 2000, σ. 124

συνιστώσες και τη δυνατότητα προσήλωσης ή μη σε διάφορα φαινόμενα της φύσεως. Η συνείδηση που, ως λειτουργία του φυσικού κόσμου, είναι εκδήλωση σωματικής φύσης απόλυτα σχετιζόμενη με συγκεκριμένα συμβάντα των οποίων τυγχάνουμε αισθητηριακοί κοινωνοί. Δεν δύναται επ' ουδενί η συνείδηση να αποτελεί μια ατομική ανακοίνωση (self intimating) εις εαυτόν προερχόμενη από την υποτιθέμενη πνευματική μας έδρα χωρίς τη διαμεσολάβηση του φυσικού κόσμου. Ο Ryle επεξηγεί ότι η ύπαρξη μιας δεύτερης παράλληλης ενόρασης επί της υποτιθέμενης συνειδησιακής δραστηριότητας είναι αδύνατη. Επί παραδείγματι, όταν κάποιος αναστοχάζεται για ένα οποιοδήποτε θέμα είναι αδύνατο να έχει μια χρονικά ταυτόσημη εποπτεία επί του αναστοχασμού του(συνείδηση επί της συνείδησης). Αδυνατότητα η οποία πιστοποιείται και από «το γεγονός ότι μιλάμε για αμέριστη προσοχή δείχνει ότι η διαίρεση της προσοχής είναι μια δυνατότητα, μέσω της οποίας μερικοί άνθρωποι περιγράφουν τη διαίρεση αυτή ως μία ταχεία πίσω-εμπρός διακοπή της παρά μια σύγχρονη διανομή αυτής»⁸⁴, η διαδικασία αυτή της ταυτόχρονης διανομής θα ήταν εφικτή μόνο εάν υπήρχε ένας ξεχωριστός, διάφορος του υλικού πνευματικός χώρος.

Διερευνώντας στον ιστορικό χρόνο τη γένεση της συνείδησης ως έννοια και τη θέσπισή της ως μια θεωρητική προκείμενη της ανθρώπινης γνωσιολογίας, ο Ryle την εντοπίζει στην περίοδο της προτεσταντικής μεταρρύθμισης. Η οποία, ως μία αναθεωρητική προσέγγιση, προβάλλει την αξίωση περί της δυνατότητας ορθής ερμηνείας των βιβλικών γραφών μέσα από το προσωπικό πρίσμα του εκάστοτε πιστού. Η προτεσταντική θεολογική εκδοχή επίσης άπτεται των καρτεσιανών και γαλιλαιϊκών θέσεων περί δυνατότητας πρόσληψης των νομοτελειών ενός μηχανιστικά δομημένου κόσμου μέσω του προσωπικού διανοητικού φωτός(God given light of private consciousness). Η ατομική συνείδηση θεωρητικά αποτελεί έναν παράγοντα απαραίτητο για την επίτευξη της ορθής πρόσληψης. Η a posteriori όμως τόσο

⁸⁴ Ο.π,σ. 165

χωρικά όσο και χρονικά επιβεβλημένη σύνδεση της συνείδησης με τα ανάλογα, χωροχρονικά επίσης διατεταγμένα, συμβάντα όσο και η λανθάνουσα πολλές φορές εξαγωγή συμπερασμάτων από τη μερική παρατήρηση φαινομένων, καταδεικνύει το γεγονός ότι δεν υφίσταται ως ξεχωριστή κατάσταση (status) και δεν είναι παρά μια ανάκληση (recollection) παρατηρήσεων επί των συμβάντων.

Με αυτό τον τρόπο, σύμφωνα με τον φιλόσοφο, λαμβάνει χώρα μια διαδικασία που αναιρεί την καρτεσιανή αξίωση περί μιας δεύτερου επιπέδου, πνευματικού τύπου διεργασία αποκομμένη και ανεξάρτητη από τον υλικό φυσικό περίγυρο. Επομένως δεν είναι αποδεκτή από τον Ryle η καρτεσιανή άποψη που εκλαμβάνει τη συνείδηση ως ένδειξη του φυσικού (με την έννοια ενός θεϊκού κληροδοτήματος) φωτός, η οποία εκτός του ότι δεν αποτελεί εκδήλωση πνευματικότητας, δεν δύναται να λειτουργήσει παρά μόνο εντός των ορίων του φυσικού κόσμου. Επίσης, αν και θεωρείται μέσο ορθής επίγνωσης και έγκυρης γνώσης, δεν είναι εφικτό να είναι σε όλα τα συμπεράσματά της αληθής. «Εάν η συνείδηση ήταν οντότητα όπως αυτή περιγράφεται, θα ήταν λογικά αδύνατο να εκπίπτει σε αποτυχίες και λάθη σε ό,τι αφορά την αναγνώριση»⁸⁵ του φυσικού περιγύρου. Αναλύοντας περαιτέρω την οπτική του, ο φιλόσοφος ουσιαστικά δεν αποδίδει ουδεμία συνειδησιακή δυνατότητα στο υποκείμενο. Για τον Ryle η συνείδηση δεν είναι παρά μια ατέρμονη διαδικασία-λειτουργία αναγωγών και συμπερασμάτων (processes of inferences) αποκλειστικά συνάλληλη της φυσικής κίνησης.

Ανάλογα η αυτοσυνείδηση ως ενδοσκόπηση (introspection) του εσωτερικού μας εαυτού δεν είναι παρά μια πλάνη όπου η αντίληψη στρέφεται εντός του υποκειμένου. Φαινομενικά πρόκειται περί της θέασης, αναπαραγωγής και επεξεργασίας εξωτερικών δεδομένων, η οποία δεν επηρεάζεται από πιθανές δυσλειτουργίες των αισθητήριων οργάνων. Η αντίρρηση του φιλόσοφου έγκειται στην αδυναμία ταυτόχρονης συγκέντρωσης

⁸⁵ Ο.π,σ.162

και διανοητικής εστίασης σε δύο διαφορετικές δραστηριότητες καθώς και στην αδυναμία ενδοσκόπησης σε περίοδο έντονης διαταραχής(violent agitations), όπως για παράδειγμα η κατάσταση πανικού, θεωρώντας ότι, αν όντως υπήρχε η δυνατότητα της ενδοσκόπησης, θα ήταν δυνατή και υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες.

Οι ταυτόχρονες δραστηριότητες των υποκειμένων δεν μπορούν να υπερβούν ένα συγκεκριμένο αριθμητικό όριο και ουσιαστικά δεν είναι ορθό να κάνουμε λόγο για μια δυνατή συγκέντρωση επί ταυτιζομένων χρονικά ενεργειών αλλά παρά μόνο για ταχείες αλλαγές αυτής επί των ποικίλων προκείμενων του σωματικού «ενεργείν». Επιπλέον ο Ryle αναλύει την αναλόγως αντίστροφη λειτουργία της ενδοσκόπησης, την ανασκόπηση (Retrospection). Η ανασκόπηση ως μια εξέταση του φυσικού χώρου, ο οποίος αποτελεί την πηγή δεδομένων της, κινητοποιεί την περαιτέρω ανάλογη προσπάθεια, παθητικής πάντα φύσης, για την ευκαταία διευθέτηση των αντιληπτικών δεδομένων μέσω της ανάκλησης τους. Τη διαδικασία αυτή την ονομάζουμε ανασκόπηση. Ο αναμφισβήτητα υποκειμενικός και μοναδικός χαρακτήρας της ενδοσκόπησης είναι δυνατός μόνο και μόνο λόγω της ιδιαίτερης χωροχρονικής και της ανάλογης της σωματικότητας (καθώς και της αντίστοιχης αντικειμενικής πλαισίωσης, δηλαδή του πώς, του πότε και που, ένα σώμα αντίκειται του φυσικού χώρου) τοπικότητας. Σε καμία περίπτωση η προαναφερθείσα λειτουργικότητα δεν συνάδει με την ύπαρξη της ατομικής πνευματικής διάστασης και άνευ των αισθητικών προσλήψεων δεν θα ήταν εφικτή ούτε καν ως επίφαση πνευματικότητας.

Ο Ryle τοποθετεί το υποκείμενο σε έναν άξονα όχι απλώς εγγύτερο αλλά ταυτόσημο της σωματικότητας αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία και προσοχή στις λειτουργίες του σώματος, καταδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο την κοινή σωματική λειτουργία των υποκειμένων η οποία είναι απτή μόνο μέσω της παρατήρησης και της γλωσσικής κατάδειξης των συμπεριφορικών τους εκδηλώσεων. Μέσω αυτής της οδού είναι δυνατή η «γνώση» όχι μόνο του

εαυτού μας αλλά και των άλλων υποκειμένων καθώς και η ανάγνωση του φυσικού κόσμου. Τα υποκείμενα καταγράφουν, ή ορθότερα σύμφωνα με τον Ryle, σε αυτά παθητικά εγγράφεται μέσω της σωματικότητας μια προοδευτική πορεία αναπροσαρμογών επί προϋπαρχόντων γνωσιακών δεδομένων.

Καθίστανται με αυτόν τον τρόπο παρατηρητές τόσο του εαυτού τους όσο και των έτερων υποκειμένων, μάρτυρες των κινήτρων, των διαθέσεων (motives and moods) και των ανάλογων αυτών συμπεριφορικών εκδηλώσεων, οι οποίες εκφέρονται γλωσσικώς με ανάλογους επιθετικούς προσδιορισμούς. Συνεπώς σύμφωνα με την προσέγγιση του φιλοσόφου «η διαπίστωση της πνευματικής ικανότητας ενός ατόμου είναι η ροπή προς μια επαγωγική διαδικασία, η ανάγωση σε εν είδη νόμου (law like) προτάσεις από τις παρατηρήσιμες δράσεις και αντιδράσεις».⁸⁶

Ο Ryle καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η σύγκλιση του υποκειμένου με το περιεχόμενο των αισθητηριακών προσλήψεων ως συμβάντων και ως εξελισσόμενου επεισοδίου, «θεωρώντας μέχρι στιγμής κυρίως τις τροπικότητες της αυτογνωσίας και της γνώσης των άλλων, οι οποίες αποτελούν περισσότερο ή λιγότερο μια κριτική αξιολόγηση μακροχρονίων τάσεων και δεξιοτήτων, μαζί με την εφαρμογή των εκτιμήσεων αυτών σε συγκεκριμένα επεισόδια»⁸⁷ είναι μια λειτουργία σωματικού τύπου. Η ανάλογη προσαρμογή και εξάσκηση του υποκειμένου με τα προσλήψιμα συμπεριφορικά μοντέλα προσδιορίζει τη σχέση του με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο και εμπερικλείει με αυτόν τον τρόπο τις ηθικές επιταγές και επιλογές εντός της σωματικότητας. Επίσης τόσο η προσαρμογή όσο και η ποικιλία συμπεριφορικών εκδηλώσεων υπόκειται σε ένα γενικότερο διανοητικό πλαίσιο-στάση επί της αντιληπτικότητας (frame of mind) μέσα στο οποίο το υποκείμενο «συλλαμβάνει» διάφορες φυσικές «συνέχειες» και αναπροσαρμόζεται επί αυτών μέσω διαφόρων εφαρμογών.

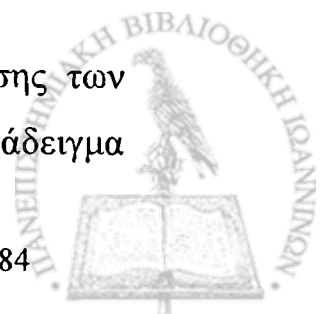
⁸⁶Ο.π,σ.172

⁸⁷Ο.π,σ.174

Πρόκειται λοιπόν για μια διαδικασία ντετερμινιστικού τύπου ανεξαρτήτως των διαφορετικών χρονικών διαστημάτων που απαιτούνται για την ακολουθία της «ακολουθίας» των συμβάντων από τα υποκείμενα, των οποίων η δεξιότητα προσαρμογής είναι φυσικό να ποικίλλει. Γεγονός που σε καμία περίπτωση δεν πιστοποιεί την ύπαρξη μίας υποκειμενικής διάνοιας εφόσον ανεξαρτήτως της χρονικής διάρκειάς της, η σύγκλιση και προσαρμογή είναι σύστοιχη των προσληφθέντων επεισοδίων. Αντιθέτως, είναι η κοινή και μόνο, γνωσιολογική συνισταμένη που μας επιτρέπει να γνωρίσουμε τόσο τον εαυτό μας όσο και τα έτερα υποκείμενα μέσω της κοινής κοινωνικής επαφής και μόνο μέσω της μετοχής μας στη σωματικότητα.

Συνεχίζοντας με το θέμα της κατανόησης αλλήλων των υποκειμένων, ο φιλόσοφος κάνει λόγο για τη γλωσσική λειτουργία, η οποία αποτελεί για το υποκείμενο βασικό παράγοντα επικοινωνίας καθώς και τον άξονα της δραστηριότητας επί της γνωσιολογικής οδού. Ανεξαρτήτως της επιτήδευσης και του επιπέδου επεξεργασίας του λόγου, πρόκειται περί μιας κριτικής στην αντίληψη, ακόμα δεικτικής, αποκαλυπτικής (disclosure) ένδειξης περί της αδυνατότητας παράκαμψης της γλωσσικής αναφορικότητας και κατ' επέκταση της μη ύπαρξης της ατομικής πνευματικής υπόστασης. Επίσης με τη χρήση εννοιών(notion) όπως για παράδειγμα οι προσωπικές αντωνυμίες «εγώ» (I), εμένα(me) ,αυτή(he), αυτός(he), ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι δεν πρόκειται παρά για μια ακόμη σύγχυση γλωσσικής προέλευσης με αρκετές παρεπόμενες γραμματικές «καταχρήσεις». Ο επιχειρούμενος γλωσσικός αυτοπροσδιορισμός, εκτός της περιορισμένης χωροχρονικής ορθότητας(αφού κατά κόρον χρησιμοποιείται για την περιγραφή συγκεκριμένης χρονικά και χωρικά εκτάσεως διαφόρων επεισοδίων (particular moments), ουσιαστικά προέρχεται από την προσπάθεια κατάδειξης της πεπερασμένης σωματικότητάς μας και επομένως είναι αυστηρά προσκείμενος αυτής.

Ο διαχωρισμός των λέξεων(index) και του λόγου (μέσω της κλίσης των αντωνυμιών) σε ευθύ (direct) και πλάγιο(indirect) όπως για παράδειγμα

συμβαίνει με τις κλίσεις εμείς(we) ,αυτοί(they) κ.ο.κ αποτελεί για τον Ryle μια προσπάθεια κατάδειξης της υποκειμενικής ταυτότητας διαμέσου της σωματικής ετερότητας. Η υποκειμενική ετερότητα, επέκεινα της γραμματικής χρήσης, δεν έγκειται σε μια ιδιοσύσταση και μοναδικότητα του πνεύματος ενός υποκειμένου αλλά σε μια επικοινωνιακή απόπειρα κατάδειξης των πολλαπλοτήτων της φυσικής πραγματικότητας μέσω της εκάστοτε υποκειμενικής σωματικής έκτασης.

Εκτός αυτού η γλωσσική χρήση βοηθάει στο να καταστεί καταληπτή από το υποκείμενο μια υψηλής τάξης δράση (high orders action) οι οποίες είναι καθοριστικής σημασίας για την πρόσληψη, την κατανόηση των συμπεριφορικών εκδηλώσεων, τη σύγκλισή του με αυτές και την επικοινωνία με τα άλλα υποκείμενα. Χάρη στη διαδικασία αυτή είναι επίσης δυνατό να αφομοιωθεί και να εκφρασθεί γλωσσικά οτιδήποτε αντικειμενικά προσλήψιμο και ουσιαστικά να δομηθεί μέσω της κοινωνικής ωσμώσεως μεταξύ των υποκειμένων, (μετόχων της φυσικής πραγματικότητας) ένα σώμα κοινής αναφορικότητας(γλώσσα). Γλωσσική λειτουργία χάρις στην οποία (μέσω της κοινώς αντιληπτής αναφοράς επί των προσλήψιμων) καθίσταται δυνατή η επικοινωνία των υποκειμένων. Η διαδικασία αυτή μας παραπέμπει επίσης σε εκφάνσεις τις οποίες ονομάζουμε γνώση, αξίες και κοινωνική κίνηση.

Συνεχίζοντας περί των γλωσσικής λειτουργίας ο Ryle κάνει λόγο για τη χρήση του γραμματικού όρου (idiom) «εγώ», ο οποίος σύμφωνα με το φιλόσοφο φανερώνει μια τάση προς μια παγίωση της συστηματικής αοριστίας (systematic elusiveness), που αφορά την πρόσληψη του υποκειμένου. Η αναφορικότητα είναι ενδεικτική μόνο μιας περιορισμένης χρονικής περιόδου και υπόκειται σε ένα μεγαλύτερο σχήμα δράσεων, αυτό του «ενεργείν» ως φυσική και κοινωνική πραγματικότητα, μέσα από το οποίο προσπαθούμε να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε το υποκείμενο. Ο Ryle υποστηρίζει ότι «...χρησιμοποιώ το συγκεκριμένο γλωσσικό ιδίωμα, διότι με αυτό τον τρόπο εφαρμόζω τη μέθοδο της διαπροσωπικής συναλλαγής, την οποία το ιδίωμα

χρησιμοποιείται για να περιγράψει»,⁸⁸ συνεπώς δεν πρόκειται παρά μόνο για μια αιτιακά καθορισμένη αλληλουχία συμβάντων μέσα από τα οποία αντιλαμβανόμαστε ότι το γλωσσικό ιδίωμα συνδέεται και εκδηλώνεται ως αυτοσυνείδηση(self consciousness).

ΑΙΣΘΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ(Sensation and observation)

Όσον αφορά το διαχωρισμό του φυσικού κόσμου από το υποκείμενο, ως αυτόνομη οντότητα, ο φιλόσοφος ισχυρίζεται ότι είναι αδύνατος. Ο ανθρώπινος νους δεν μπορεί εκ των πραγμάτων να είναι ένα είδος αποθηκευτικού χώρου όπου συσσωρεύονται απομονωμένα δεδομένα που προέρχονται από αισθητηριακές αντιλήψεις. Οι αισθήσεις δεν αποτελούν παρά μόνο μια επίδραση του φυσικού περιγύρου στα σώματα των υποκειμένων, και ένα μέσο «εντύπωσης» των φυσικών απεικασμάτων διαμέσου των αισθητήριων οργάνων. Ο Ryle διαχωρίζει ρητά τον αισθητηριακή αντίληψη από οποιαδήποτε υπόθεση πνευματικής διεργασίας και σε ένα δεύτερο στάδιο αφαίρεσης αποκλείει την νοητικού τύπου πρόσληψη.

Ακολουθώς καταρρίπτει την άποψη περί της θεωρητικής λογικής δόμησης μέσω της συλλογής δεδομένων από την πραγματικότητα χωρίς την παρεμβολή των αισθήσεων, τονίζοντας ότι καμία πρόσληψη δεν είναι δυνατή άνευ αυτών. Επίσης καταδεικνύει τη νοηματική αυθαιρεσία διαφόρων μορφών του λόγου, όπως πιο συγκεκριμένα την αόριστη αναφορικότητα ορισμένων ρημάτων επί των αντιληπτικών δεδομένων. Ρήματα όπως «γνωρίζω», ή «σκέπτομαι» υπονοούν μια άμεση επικοινωνία που εκλαμβάνεται ως «νόηση» των φυσικών πραγμάτων, χωρίς να αποδίδεται η πρέπουσα σημασία στη διαμεσολάβηση των αισθήσεων. Φυσικά αναιρείται η αυτονομία των

⁸⁸ Ο.π,σ. 198

αισθήσεων, που δεν είναι παρά παράγωγο της σχέσης ανθρώπινης σωματικότητας και φυσικού κόσμου. Επιπλέον οι αντικειμενοποιήσεις οιασδήποτε προσληψιμότητας προϋποθέτουν τη γλωσσική επένδυση, ώστε αυτές να καταστούν διανοητές από το υποκείμενο.

Άλλωστε για τον Ryle η συνειδητότητα, η υποτιθέμενη ατομική ανασκόπηση και η νοητικής φύσης αναφορά και αναδρομή σε παρελθοντικά δρώμενα, δεν είναι παρά η δυνατότητα αναφοράς επί συγκεκριμένων αισθητηριακών προσλήψεων, όπως για παράδειγμα κάποιων συγκεκριμένων ήχων. Δεν αποδίδεται από τον Ryle καμία προθετικότητα στις αισθήσεις, σε αντίθεση με την παρατήρηση. Οι αισθήσεις άλλωστε δομικά εδράζονται σε αντικειμενικά και μόνο «σώματα» προσλήψιμων, τα οποία είναι κοινά αισθητηριακά δεδομένα για όλους τους υποτιθέμενους παρατηρητές. Επομένως οι αισθήσεις δεν είναι παρά παράγωγο της σωματικότητας και των εγγενών αυτών λειτουργιών της.

Επομένως δεν είναι δυνατόν να υπάρξει μια δεύτερη παράλληλη εποπτεία πνευματικού τύπου, συναίσθηση επί της ίδιας της συναίσθησης. «Η ενέχουσα των αισθήσεων λειτουργικότητα δεν σημαίνει την εξάσκηση πνευματικού χαρακτήρα».⁸⁹ Η ροή της συνείδησης ως γνωσιολογικός τύπος αποτύπωσης του φυσικού περιγύρου δεν είναι παρά μια σειρά καταγεγραμμένων αισθητηριακών δεδομένων και όχι μια αφαιρετική νοητική διεργασία ιδιωτικού τύπου. Η αναφορά και η κοινή αναγνώριση αντικειμένων δεν ταυτοποιεί σε καμία περίπτωση την υποκειμενική γνώση, είναι δυνατή χάρη στις αισθήσεις στις οποίες η πλειοψηφία των ανθρώπινων όντων μετέχει με τον ίδιο τρόπο και δεν αποτελεί κανενός είδους ένδειξη κάποιου είδους πνευματικού τύπου διάνοιας.

Επίσης η λειτουργία των αισθήσεων είναι αυτή ακριβώς η παράμετρος και γενεσιουργός αιτία της ψευδαίσθησης του ιδιωτικού βιώματος. Επίσης είναι η αιτία που μας ωθεί στην εξίσου ψευδή αντίληψη της διαίρεσης

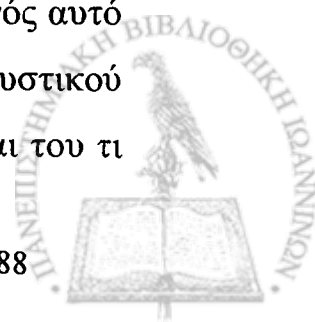
⁸⁹ Ο.π,σ.204

σώματος-νου και της ύπαρξης του ατομικού εαυτού. Η λειτουργία των αισθήσεων, είναι κοινή για τα εκάστοτε υποκείμενα και αναμφίλεκτα είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης-σχέσης υποκειμένου και φυσικού περιβάλλοντος χώρου. Για τον Ryle, σε αυτή τη σχέση που όλοι υφιστάμεθα, η ατομική πνευματική δυνατότητα διεργασίας δεν είναι δυνατή.

Προβαίνοντας σε μια βαθύτερη ανάλυση της σχέσης μεταξύ της αίσθησης και της παρατήρησης, ο Ryle διακρίνει ξανά την σχετικότητα της διττής γραμματικής ερμηνείας του πρώτου ενικού προσώπου. Αφενός ως μια λειτουργία που μας παραπέμπει σε ένα παθητικό δέκτη, (χάρης και μόνο των αισθητηρίων οργάνων), μιας μερικής θέασης της φύσης, αφετέρου κάνει λόγο για την διαφορετική αποδιδόμενη σημασία περί του υποκειμένου, η οποία εμμένει στη δυνατότητα μιας διεισδυτικής εναργούς θέασης επί του φυσικού κόσμου.

Μας υπενθυμίζει επίσης την αναγκαία σχέση αντικειμένου, υποκειμένου και αίσθησης, με το αντικειμενικό συγκείμενο(φυσικός κόσμος) να αποτελεί τη μήτρα οιασδήποτε αισθητικής σύλληψης. Συνεπώς η διαδικασία που αντιλαμβανόμαστε και ορίζουμε ως διανοητική υποκειμενική διεργασία δεν είναι παρά μια σειρά αντικειμενικών εντυπώσεων. Εδώ ο Ryle σε μία βασική του θέση υπενθυμίζοντάς μας ότι κατ' αυτόν λειτουργίες όπως η μνήμη, όπου η δυνατή αναδρομή και αναγωγή σε παρελθούσες προσλήψεις για το φιλόσοφο δεν είναι παρά μια επανειλημμένη αναπροσαρμογή επί των παρελθόντων χρονικά απανταχού προσλήψιμων και τις ανάλογες εντυπώσεις αυτών όπως αυτές κωδικοποιούνται και εγγράφονται μέσω των αισθητήριων οργάνων. «Περίπου το να ξέρουμε το πώς μια μελωδία εκτυλίσσεται είναι το να έχουμε καταλάβει πως έχει μια σειρά από ηχητικές τάσεις και προσδοκίες, το να αναγνωρίζουμε ή να ακολουθούμε μια μελωδία σημαίνει να ακούει κάποιος την προσδόκιμη νότα μετά από μια εξίσου προσδόκιμη νότα. Το γεγονός αυτό δεν συνεπάγεται την εμφάνιση άλλων ασκήσεων επί του ακουστικού προσδόκιμου παρά απλά και μόνο το άκουσμα του τι ήδη ακούεται και του τι

πρόκειται να ακουστεί».⁹⁰ Η εγχάραξη και η ανάκληση της μουσικής ακολουθίας αποτελεί μια ακόμα λειτουργικότητα αισθητηριακής φύσης .

Η αναθεωρητική, αναστοχαστική μας δυνατότητα, δεν είναι παρά μια εσφαλμένη πεποίθηση σύμφωνα με το φιλόσοφο. Πρόκειται για μία ακόμα φυσική διεργασία παράλληλη της σωματικότητας και δεν απαιτείται για την προαναφερθείσα διαδικασία καμία εσωτερική πέραν του σώματος πνευματική διάσταση εκ του υποκειμένου. Άλλωστε μέσω γνωστών προσχηματισθέντων προσλήψιμων δεδομένων ,όπως για παράδειγμα ένα οικείο σε εμάς μουσικό κομμάτι και την απόδοση αυτού, είναι εμφανές ότι καμία πνευματική παραλλαγή δεν λαμβάνει χώρα, αφού στο άκουσμά του, δηλαδή στην αισθητική του πρόσληψη, δεν εμφιλοχωρεί ουδεμία προσδοκία και απορία επί της εξέλιξης του προσλήψιμου.

Όπως προηγουμένως ειπώθηκε εξαιτίας των εμπειρικά –βιολογικά κατακεχωρημένων προσλήψιμων και τις ανάλογες αυτών προσδόκιμες τάσεις(*expectation propensities*), τάσεις οι οποίες είναι αυστηρά συγκλίνουσες με τα υλικής φύσης προσλήψιμα, οι παρελθούσες προσλήψεις καθίστανται άμεσα αναγνωρίσιμες. Σε αυτό το αποτέλεσμα συντελεί τόσο η αισθητηριακή εντύπωση όσο και ο κοινός παρανομαστής πρόσληψης αντικειμένων μέσω ποιοτικών χαρακτηριστικών, όπως ο ήχος, το σχήμα και η οσμή . ποιότητες μέσω των οποίων άλλωστε είναι δυνατή η αντίληψη του αντικειμένου. Ο Ryle ως υποστηρικτής των επιχειρημάτων της λογικής της αναλυτικής φιλοσοφίας και συνηγορώντας στη γλωσσική στροφή αυτής, αναφέρεται στην καταλυτική σημασία της γλώσσας και της καλλιέργειάς της από τη βρεφική ηλικία, χάρις στην οποία είναι δυνατή λειτουργίες όπως η υποκειμενική αντιληπτικότητα, η γλωσσική εκφορά και κατάδειξη των αντικειμενικών προσλήψεων από το εκάστοτε υποκείμενο.

Ο στοχαστής ισχυρίζεται ότι «στην πραγματικότητα, εάν δε μάθουμε να αναγνωρίζουμε τα αντικείμενα μέσω μιας οπτικής και γλωσσικής κατάδειξης,

⁹⁰Ο.π,σ.228

πριν αρχίσουμε να μιλάμε για αυτά δε θα μπορούσαμε να αρχίσουμε ποτέ. Το «ομιλείν» και το «κατανοεῖν» εμπεριέχει το «αναφέρειν» σε αναγνωρίσιμες λέξεις τόσο στην εκφορά όσο και την ακοή αυτών.»⁹¹ Δίνει κατ' αυτόν τον τρόπο τα πρωτεία της γνωσιολογικής εξέλιξης στην πρόσληψη των αντικειμένων και στην εννοιολογική αναφορικότητα που αυτή ενέχει.

Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ (Imagination)

Άλλη μια ιδιότητα της πνευματικής υπόστασης είναι λειτουργία του «φαντάζεσθαι». Λειτουργία εγγενής, σύμφωνα με τον Καρτέσιο του ανθρωπίνου πνεύματος. Σχετικώς ο Ryle αναφέρει, ότι μέσω αυτής της λειτουργίας ανάγουμε τις νοητικές μας διεργασίες σε αυθύπαρκτες άσαρκες οντότητες (fleshless beings). Αισθητηριακώς αντιληπτά δεδομένα, όπως ήχοι και εικόνες, φαινομενικά αναπαράγονται ανεξάρτητα και αυτόνομα από τη σωματικότητα εντός ενός πνευματικού ασώματος μέρους. Ο φιλόσοφος οριοθετεί το υλικό πραγματεύσης της λειτουργίας της φαντασίας ως αντίγραφα (copies) προσλήψεων και τα διακρίνει μεταξύ τους εστιάζοντας στην ικανότητα της όρασης(vision) και στη διάφορη αυτής ικανότητα της απεικόνισης(visualise), προσδίδοντας στις εικόνες αυτές το χαρακτηρισμό ψευδοαπεικασμάτων, ομοιωμάτων των οπτικών μας προσλήψεων.

Τα ψευδοαπεικάσματα αυτά ευθύνονται για την δυνατότητα του «φαντάζεσθαι» και την ανάλογη φαντασιακή διαδρομή καθώς και για τη δημιουργία αυτού που ονομάζουμε ανάμνηση. Συνακόλουθα ο Ryle αναδεικνύει τη διαφορά μεταξύ της λειτουργίας του οράν, (βλέπω) και της θέασης της πραγματικότητας και της λειτουργίας της φαντασίας θέτοντας σε εισαγωγικά την αντίστοιχη λειτουργία του «ορώ» στη δράση του επί της

⁹¹ Ο.π,σ.234

φαντασίας. Η φαντασία, ως σχέση υποκειμένου και των προσληφθέντων αισθητηριακών δεδομένων, όπως συγκεκριμένες εικόνες, ήχοι και οσμές, βασίζεται στην αντιγραφή(copy) και την ανάκληση των προσλήψεων της όρασης ωσάν(like) απεικόνιση, μία αναπαραστασιακή σύμβαση, μια ανάπλαση παρελθόντων συμβάντων τα οποία το υποκείμενο γνωρίζει ότι δεν λαμβάνουν χώρα τη χρονική περίοδο της ανάκλησης.

Η απεικόνιση(visualize) στιγμιότυπων(snapshots) της πραγματικότητας αποτελεί μία εξαιρετικά παρόμοια διαδικασία με αυτή του φαντάζεσθαι. Ο βαθμός της ομοιότητας των ανακληθέντων προσλήψιμων αποδίδεται γλωσσικά από το υποκείμενο με επίθετα όπως «ζωηρός»(vivid) και ρεαλιστικός(lifelike). Καταδεικνύεται κατ' αυτόν τον τρόπο η δομή της φαντασιακής λειτουργίας, η οποία στρέφεται επί των απεικονίσεων των αισθητηριακών μας εντυπώσεων, που με τη σειρά τους προέρχονται από τον αντικειμενικό κόσμο. Η φαντασία ως τάση, διαδικασία και συνέπεια της δυνατότητας της απεικόνισης λαμβάνει χώρα ακόμα και όταν κοιμόμαστε και αποτελεί την αιτία των ονειρικών εκδηλώσεων. Το «φαντάζεσθαι» δεν εκτυλίσσεται σύμφωνα με το φιλόσοφο, σε κάποιο πνευματικού τύπου ιδιωτικό χώρο (private space) και δεν είναι παρά η ανάλογη της εκάστοτε σωματικότητας προσληψιμότητα και αναπαραγωγή ψευδεπίγραφων απεικασμάτων-ιχνών (traces) των παρελθόντων προσλήψιμων. «Το μόνο πράγμα που είναι αλήθεια σε αυτή τη λειτουργία είναι το ότι αυτό που βλέπω με το «μάτι του μυαλού μου» και ότι «ακούω στο κεφάλι μου» προέρχεται με συγκεκριμένους τρόπους από αυτό που από πριν έχω δει και ακούσει.»⁹²

Η λειτουργία του «φαντάζεσθαι» ενέχει επομένως μία ρευστή, ποικίλων διαβαθμίσεων πιστότητα και δεν επεκτείνεται ποτέ πέραν των οίωνδήποτε αντικειμενικών προσλήψεων. Ενισχύοντας την επιχειρηματολογία του ο Ryle αναφέρεται στο διαχωρισμό του Σκώτου φιλόσοφου David Hume μεταξύ εντυπώσεων (impression) και ιδεών(ideas) ως είδη προσλήψεων, με τις ιδέες να

⁹² Ο.π,σ. 271

είναι αποτέλεσμα της αναγωγής των εντυπώσεων σε ιδέες κατόπιν διανοητικής επεξεργασίας, οπτικών ή άλλων αισθητηριακών παραστάσεων. Παρόλα ταύτα ο φιλόσοφος θεωρεί λανθασμένη την απόδοση διαβαθμίσεων από τον Hume, όπως για παράδειγμα την ένταση και την οξύτητα κάποιου ήχου, στις αισθητηριακές εντυπώσεις. Επίσης αναφέρεται στις γλωσσικές λειτουργίες χάρη στις οποίες αποδίδονται εκ του υποκειμένου «σάρκα και οστά» σε φραστικές εκφράσεις, εκφάνσεις ψευδούς περιεχομένου οι οποίες σε πραγματικό επίπεδο είναι από ανόητες έως αναντίστοιχες με τη φυσική πραγματικότητα και συνακόλουθα μη ισχύουσες όπως συμβαίνει σε οραματισμούς ψυχικά ασθενών ή στη γραφή ενός μυθιστορήματος. Άλλωστε ο Ryle ισχυρίζεται ότι «το «φαντάζεσθαι» δεν είναι μια λειτουργία αμιγούς αισθητικότητας».⁹³

Η γλωσσική αυτή αναφορικότητα, ενώ αρχικά φαίνεται ακριβής, κυρίως όταν εδράζεται σε οπτικές παραστάσεις, προοδευτικά γίνεται εμφανής η περιγραφική αδυναμία της, όταν ανατρέχουμε σε ανακλήσεις εντυπώσεων που αφορούν αισθήσεις, όπως η γεύση και η όσφρηση. Οι αισθητικές προσλήψεις είναι εκτός οιασδήποτε αναπαραστατικής διαδικασίας συνεπώς μη υποκείμενες σε μία μετρική προσέγγιση, (όπως οι οσμές εν αντιθέσει με τα σχήματα και τους ήχους) και αναπόδραστα υπόκεινται σε μια μνημονική «αλλοίωση». Στο εύλογο ερώτημα που τίθεται περί της ύπαρξης ή μη μιας αντικειμενικά αληθούς φύσης του λειτουργίας της φαντασίας καθώς και την πιθανή αναγκαιότητα της, ο φιλόσοφος ευθαρσώς απαντά ότι η λειτουργία αυτή δεν είναι τίποτα άλλο εκτός από μία εξάσκηση (exercise) των αισθήσεων.

Η διαδικασία του «φαντάζεσθαι», σύμφωνα με την οπτική του Ryle είναι μια περιγραφική αναπαραγωγή εικόνων, συμπεριφορών και λοιπών αισθητηριακού τύπου δεδομένων, όπως ήχοι και οσμές. Δεν διαβλέπει ο φιλόσοφος στη λειτουργία του «φαντάζεσθαι», παρά τις διάφορες εκφάνσεις της αντικειμενικής δραστηριότητας υπό το πρίσμα μιας υποτιθέμενης ατομικής

⁹³ Ο.π,σ.266

δράσης(nuclear operation) και αναδόμησης αυτής, ωσάν αναγωγή και απόδοση από το υποκείμενο συγκεκριμένων δεδομένων σε συγκεκριμένες λειτουργίες. Η φαντασία είναι η προσωποποίηση, η σωματική υποκειμενοποίηση και κατηγοριοποίηση λειτουργιών, και αισθητικά προσλήψιμων ακολουθιών. « Η λέξη «φαντασία» έρχεται ως διαχειριστής των θεωριών γνώσης »⁹⁴ έστω και αν αποτελεί ένα ελλιπές (malpractice) είδος επεξεργασίας επί της γνώσης(cognition).

Συνεπώς η λειτουργία του «υποδύεσθαι» ως έκφανση του «φαντάζεσθαι» όπως για παράδειγμα η άσκηση της υποκριτικής τέχνης, σύγκειται επί πραγματικών συμβάντων, φαινομένων και προϋποθέτει τη γνώση των λειτουργιών τους. Η παραστασιακή αναπαραγωγή συγκεκριμένων καταστάσεων και η όσο το δυνατόν μεγαλύτερου βαθμού πιστότητα και ανάλογη ομοιότητα που προσπαθεί το μιμούμενο υποκείμενο να επιτύχει, δείχνει τη διαφορά μεταξύ φαντασίας και πραγματικότητας, επίσης αντικατοπτρίζει τη διαφορά μεταξύ του άμεσα(direct) και του συγκεκριμένου προσλήψιμου(oblique). Ο υποδυόμενος ακολουθεί μια οδό αναπαραστατικής ακρίβειας(accurate) προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη πιστότητα στην απόδοση της αναφερθείσας σχέσης, όπως αυτή εκφράζεται μεταξύ υποδυόμενου και γεγονότος. Ο ηθοποιός δεν δύναται να ακολουθήσει παρά μια αναπαραστατική διαδρομή αυστηρά υποκείμενη σε μία δοθείσα γεγονική αναφορικότητα.

Ανάλογα και το φαντασιακώς «επινοείν» ως έκφανση των συμπεριφορικών μας εκδηλώσεων και η συμμετοχή σε καταστάσεις όπως ένα παιχνίδι ή ένας αθλητικός αγώνας, αποτελεί μια συμβατή (compatible) αναδρομή σε ήδη οικεία δεδομένα. Τα αντιληπτικά αυτά δεδομένα δεν είναι αισθητικές εγχαράξεις, για παράδειγμα μέσω της ακοής ή της όρασης παθητικού τύπου, αλλά αντιλήμματα πάνω στα οποία έχουμε ήδη εξασκηθεί και αποτελούν γνωσιολογικές προκείμενες του υποκειμένου. Το «φαντασιακώς

⁹⁴ Ο.π,σ. 257

επινοείν» είναι ουσιαστικά η αποτύπωση στο υποκείμενο αντικειμενικών διατάξεων, και η δυνατότητα αναπαραγωγής ολόκληρων ακολουθιών (series) όπως αυτές παρελθοντικά έχουν προσληφθεί.

Συνεπώς η λειτουργία του «φαντάζεσθαι» και των συνισταμένων αυτού προϋποθέσεων, είναι η κυοφορία ενός προσλήψιμου και μια υπόθεση εξέλιξης αυτού ή η ανάκληση ενός εξασθενημένου ως εντύπωσης (λόγω της χρονικής παρόδου) δεδομένου, καθώς και η σύστοιχη αναπαραγωγή αυτού βάσει ορισμένων υποκειμενικών προσδοκιών. «Με αυτόν τον τρόπο μαθαίνουμε πώς τα πράγματα φαίνονται και ηχούν πραγματικά. Το «φαντάζεσθαι» αποτελεί έναν από τους πολλούς τρόπους αξιοποίησης της γνώσης με την προϋπόθεση ότι η αποκτηθείσα εκ της πρόσληψης σχετική γνώση δεν έχει χαθεί».⁹⁵ Η αντίστροφη διαδρομή δεν θα μπορούσε να είναι εφικτή για τον Ryle, ο οποίος αναιρεί με αυτόν του τον ισχυρισμό για τη φαντασιακή παρθενογένεση και τον υποτιθέμενο πνευματικό χαρακτήρα αυτής.

Ομοίως η «μνήμη»(memory) δεν είναι παρά η αναδρομή επί μιας ακολουθίας ήδη καταγεγραμμένων (βιολογικώς εγχαραγμένων) αντικειμενικών προσλήψεων. Τη διαδικασία αυτή λανθασμένα την ονομάζουμε μνήμη, ενθύμηση, ανάκληση μνημών. Στη δυνατότητα αναδρομής επίσης αποδίδουμε την ιδιότητα μια εναργούς ακριβούς αναπαραγωγής προηγθέντων και αφομοιωθέντων εκ του υποκειμένου επεισοδίων. Βασική προϋπόθεση όμως προκειμένου να ανακληθούν (βέβαια χωρίς την προσδοκώμενη ακρίβεια και γεγονική συνάφεια όπως ακριβώς συμβαίνει και σε περιπτώσεις μνημονικής αλλοίωσης αμνησία, παραμνησία κ.α) είναι ότι τα υποκείμενα υπήρξαν βιολογικά παρόντα και αισθητηριακοί κοινωνοί των συμβάντων αυτών.

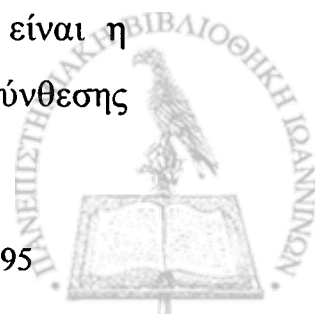
⁹⁵ Ο.π,σ.272

Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΙΑΣ (The intellect)

Εξαιρετικής σημασίας είναι για τον φιλόσοφο η έννοια της διάνοιας και της λειτουργικής διαδικασίας του «διανοεΐσθαι» (Intellectual process-Thinking) ως υποτιθέμενη βάση της ανθρώπινης πνευματικότητας. Μια λειτουργία που για τον Ryle όχι μόνο ενέχει τη σωματική υπόσταση αλλά η οποία αποτελεί το μοναδικό εφόδιο εξέτασης των ιδιοτήτων τόσο της υλικής όσο και της υποτιθέμενης πνευματικής δραστηριότητας. Αυτή καθαυτή η διάνοια, για την «αντίπαλη» καρτεσιανή οντολογική εκδοχή, αποτελεί την αληθινή και ουσιαστική εντέλει υπαρκτική εκδήλωση του όντος. Αντίθετα ο Ryle τοποθετεί τη διανοητική διεργασία σε ένα γραμματικό και χρονικό πλαίσιο ως αφετηρία μιας αναγωγικής, αφαιρετικής και κριτικής διαδρομής όχι όμως υποκειμενικής φύσης, αποκλείοντας με αυτόν τον τρόπο κάθε δυνατότητα ιδιωτικής κατασκευής. Μια κατασκευή της οποίας ο μη ατομικός χαρακτήρας καταδεικνύεται σύμφωνα με αυτόν από ένα σύνολο ρημάτων, ενδεικτικών των τάσεων και της ανάλογης χρονικής έκτασης αυτών. Οι χρονικές περίοδοι, είναι οι απαραίτητες προκείμενες ώστε να εμπεδωθούν οι βιολογικές λειτουργίες και να καλλιεργηθούν ως πρότυπο και μοντέλο παραγωγής των εκάστοτε ιδεαλιστικής φύσης προτάσεων.

Ενδεικτικό παράδειγμα της σκέψης του Ryle είναι η ταύτιση της «πέψης» με αυτήν του «διανοεΐσθαι». Μια εν εξελίξει διαδικασία των αισθητηριακών εντυπώσεων καθώς και της γλωσσικής μας «εξάσκησης», είναι αυτή που ανασυνθέτει τα εκάστοτε γνωσιολογικά μας δεδομένα η οποία απaréγκλιτα εδράζεται στην αισθητηριακή, μαθησιακή εγχάραξη. Η διαδικασία αυτή λαμβάνει χώρα από την οιαδήποτε πτυχή της καθημερινής ζωής έως την ακαδημαϊκή διδασκαλία. Πρόκειται λοιπόν περί μίας βιωμένης σωματικότητας η οποία κατά τη συνήθη οπτική του φιλόσοφου είναι η δεξαμενή της υποτιθέμενης εν δυνάμει κρίσης και ικανότητας σύνθεσης

θεωρητικών σχημάτων που διαμορφώνεται και παράγεται αποκλειστικά και μόνο υπό των συγκεκριμένων βιολογικών παραμέτρων. Νοητικές διεργασίες όπως η αντίληψη, η κρίση και η εξαγωγή συμπερασμάτων, είναι χαρακτηριστικά που διακρίνουν μια μαθηματικού τύπου κληρονομιά και την ανάλογη προσαρμογή του ανθρώπου στον αντικειμενικό χώρο, ο οποίος καθίσταται γεωμετρικά καταληπτός σε αυτόν μέσω μιας σχέσης συγκρίσεων της άπειρης και πεπερασμένης έκτασης (φυσικός περίγυρος-σωματικότητα). «Η τυπική λογική, δυστυχώς, διδάσκεται, από την αρχή διαμέσου του υπολογιστικού γεωμετρικού τρόπου με αποτέλεσμα η επιστημολογία ως λογική δικαιολόγηση και ως διανοητική δραστηριότητα γενικά, να συνεχίζεται να μας παραδίδεται σαν ένα κυρίως στοχαστικού τύπου ιδίωμα...Μας δίνεται να καταλάβουμε ότι το «γνωρίζειν» δεν είναι η εξάσκηση πάνω σε κάτι αλλά η κατάδειξη αυτού.»⁹⁶

Η «διάνοια» ως επίσης εκδήλωση του λόγου(reason) εκ πρώτης όψεως φαίνεται να κατέχει μια πέραν της σωματικότητας έδραση και ως εκ τούτου να ενέχει υποκειμενική, ατομική προθετικότητα ανεξάρτητη από τις επιρροές του φυσικού συγκειμένου. Αν εξετάσουμε την ιδιότητα αυτή λεπτομερώς, θα διαπιστώσουμε, σύμφωνα με τον Ryle , ότι αυτό που ορίζουμε και αποκαλούμε διανοητική δραστηριότητα δεν πραγματώνεται τουλάχιστον σε έναν οριστικό, καταλυτικό βαθμό ώστε να επικυρωθεί οντολογικώς η ανεξαρτησία της διάνοιας από τη σωματικότητα ώστε να πιστοποιηθεί το εξατομικευμένο «εμπρόθετο» ενεργείν και η ατομική πνευματική ταυτότητα. Ο Ryle παραθέτει την εννοιολογική «ταύτιση» όρων, όπως του «σκέπτομαι»(think) με ρήματα που φανερώνουν τάσεις και προδιαθέσεις όπως πιστεύω(believe) και υποθέτω(suppose), ταυτίζοντας τη λειτουργικότητα του σκέπτεσθαι με μια βιολογική συν τω χρόνω αναπροσαρμογή.

Ως πυρήνας της διανοητικής διεργασίας τίθεται αδιαμφισβήτητα η λειτουργία του «σκέπτεσθαι» (thinking). Ο φιλόσοφος θεωρεί τη λειτουργία

⁹⁶Ο.π,σ.306

αυτή ως μια ανακλαστική διάδραση, μία σειρά υποκειμενικών προσαρμογών και αφομοιώσεων επί των δεδομένων της αντιληπτικής λειτουργίας. Μια εξοικείωση επί πρακτικών και μεθόδων ήδη διατεταγμένων εκ του φυσικού ρου. Γεγονός που έχει ως συνέπεια τις διάφορες διαβαθμίσεις της διανοητικής δραστηριότητας όπως αυτή εκδηλώνεται και ανάλογα προσλαμβάνεται από μια ομιλία επιστημονικού ενδιαφέροντος έως τις συζητήσεις της καθημερινής ζωής. Η διανοητική αυτή δραστηριότητα η οποία, παρά την ευρύτητά της, διέπεται από τη χρήση αναλυτικών όρων που αποσκοπούν σε μια λογική διασάφηση, είτε πρόκειται για επιστημονικούς όρους που προϋποθέτουν ειδικό τύπο γνώσεων(studied), είτε για όρους μέσω των οποίων διεξάγονται οι καθημερινές μας συζητήσεις (sociable chat-unstudied).

Η διανοητική διεργασία εκτυλίσσεται λοιπόν χάρη στην κοινά καταληπτή λεκτική αναφορικότητα περί των αντικειμενικών προσλήψεων, αντανakλάσεων (reflection) και των παραδιδόμενων σε εμάς δηλώσεων τους (delivered pronouncement). Οι διαφορές της δραστηριότητάς μας ως προσαρμογής και ως κλιμακούμενης αφομοίωσης των ποικίλων φυσικών δράσεων, επόμενης βεβαίως του προσλήψιμου φυσικού αντικατοπτρισμού, εκλαμβάνεται εσφαλμένα και ως εμπρόθετη διανοητική διεργασία. Γεγονός που δηλώνει ότι σε κάποιες εκφάνσεις της, όπως για παράδειγμα μια ομιλία επί επιστημονικών θεμάτων, όπου απαιτείται υψηλή λογική συνοχή και επίρρωση επιχειρημάτων, φαινομενικά εμπεριέχει αποδεικτικές της ατομικής προθετικότητας ιδιότητες, όπως η κρίση, η δικαιολόγηση, η ανάλυση και επιλογή διαφόρων προκείμενων απαιτήτων για την εξαγωγή λογικού συμπεράσματος. Παρόλα ταύτα, δεν πρόκειται παρά για μια ελάχιστη απόκλιση εντός ενός ομογενοποιημένου λειτουργισμού, ο οποίος εκτοπίζεται από το ανθρώπινο σώμα και μετατοπίζεται σε μια πνευματική σφαίρα αυθαίρετα, αφού η διανοητική δραστηριότητα καθόλα εδράζεται σε μια κοινή των υποκειμένων αισθητηριακή αναφορικότητα και αναγωγή.

Η αναίρεση της όποιας ενδεχόμενης προθετικού προσανατολισμού της πνευματικής διεργασίας (εφόσον για το Ryle ο όρος διάνοια είναι ενδεικτικός, όπως αυτός χρησιμοποιείται, της πνευματικής διάστασης του υποκειμένου) επιχειρείται και μέσω της κατάδειξης της πορείας κατασκευής της ανθρώπινης θεωρητικής γνωσιολογικής παρακαταθήκης. Η θεωρία ως ένα σύνολο προτάσεων προϋποθέτει τόσο τη μεθοδολογική οδό όσο και τις υποδείξεις προς αξιοποίηση (utilisation) ενός συνόλου ενεργειών. Ο Ryle ισχυρίζεται «... ότι η ορθή χρήση μιας ενδεικτικής πρότασης αντανακλά μια πράξη «κρίσης» ή «την κριτική διεργασία», και ότι η σωστή χρήση μιας ενδεικτικής πρότασης που ενσωματώνουν σύνδεσμοι όπως «εάν», «έτσι» και «γιατί» αντανακλά μια ενέργεια «συλλογισμού», «εξαγωγής συμπερασμάτων» ή κατάληξη σε ένα συμπέρασμα εκ των προτάσεων»⁹⁷ εμπερικλείοντας τη θεωρία σε μια ακολουθητική αναφορά επί δεδομένων αποκλείοντας με αυτό τον τρόπο την αυτοδιάθεση της διάνοιας.

Αναπόφευκτα λοιπόν η θεωρία ως προκάτοχος του ενεργείν, ως διδακτική μέθοδος γνώσης (cognitive act), ως κίνητρο προετοιμασίας και εξάσκησης, είναι η «πρόσληψη» και η πρακτική επί ποικίλων λειτουργιών, και είναι τα συγκεκριμένα συμβάντα που ουσιαστικά κινητοποιούν το υποκείμενο. Μια διαδικασία που έπεται μια ανάλογης σειριακής εξέλιξης. «... το να διδαχθεί κάτι σε κάποιον, στον ίδιο τον εαυτό του ή σε κάποιον άλλο, έγκειται στην προετοιμασία για μια ποικιλία εργασιών, μερικές από τις οποίες θα είναι η αιτία για περαιτέρω διδασκαλίες».⁹⁸

Η στοιχειοθέτηση και η «ανάγνωση» της εκάστοτε θεωρίας δεν λαμβάνει χώρα σε κάποιον πνευματικά απόκρυφο μη καταδείξιμο χώρο. Η θεωρία κεφαλαιοποιείται βάσει μιας συνεχούς ενασχόλησης και εξοικείωσης με τα αντιληπτικά δεδομένα. Η διαδικασία αυτή καταδεικνύεται επίσης τόσο γλωσσικά όσο και ως παράσταση μέσω διαγραμμάτων και της αρμόζουσας

⁹⁷ Ο.π,σ.290

⁹⁸ Ο.π,σ.287

ορολογίας και με αυτόν τον τρόπο γίνεται καταληπτή από το εκάστοτε υποκείμενο. Πρόκειται λοιπόν περί μίας διαδικασίας προοδευτικής που αέναα συντελείται βάσει των συνεχόμενων ανανεώσεων της «συγκομιδής» δεδομένων και των ανάλογων επισκοπήσεών τους.

Επομένως η διανοητική διεργασία καταδεικνύεται γλωσσικά με όρους και φράσεις όπως κρίση (judgment), συλλογισμός (reasoning), σύλληψη (conception), ιδέα (idea) συμπεραίνοντας (inferring), εξάγοντας συμπέρασμα (drawing conclusion) κ.λπ. Οι όροι αυτοί αποτελούν ένδειξη της πορείας της λειτουργίας που ονομάζουμε διάνοια. Εξετάζοντας λοιπόν προσεκτικότερα τους όρους αυτούς, θα διαπιστώσουμε μια «αφηρημένη» αναφορικότητα σε λειτουργίες οι οποίες φαίνεται να λαμβάνουν χώρα στην πνευματική διάσταση του ανθρώπινου όντος, πίσω από τις κλειστές πόρτες (behind closed doors) του προσωπικού μας εαυτού, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ryle. Οι προτάσεις όμως που αποτελούν προκείμενες επίρρωσης συμπερασμάτων συμπεριλαμβάνουν όρους όπως «διότι»(because) και «έτσι»(so), όροι οι οποίοι είναι δεικτικοί επί των ήδη προσληφθέντων δεδομένων. «Η μάθηση οιασδήποτε λειτουργίας δεν συμβαίνει όταν ξέρουμε πώς κάτι λειτουργεί αλλά όταν η λειτουργία αυτή μας δείχνεται».⁹⁹ Η θεωρία και τα ανάλογα αυτής συμπεράσματα και πρακτικές αποτελούν επομένως και ανεξαιρέτως μια βάση προσλήψιμων και παρατηρήσιμων αντικειμενικών δεδομένων, στα οποία το εκάστοτε υποκείμενο προσκολλάται και με τα οποία αλυσιδωτά εξασκείται εφαρμόζοντας τις οποιεσδήποτε προσλήψεις επιτυχώς ή μη.

Το να καθίσταται ένα αντικείμενο ή μία έννοια προσλήψιμη σημαίνει ότι εκφάινεται μέσω παραστάσεων, αναφορικοτήτων όπως η κατανόηση των λέξεων, της γλώσσας στην καθημερινή επαφή, τα σχήματα στην περίπτωση της γεωμετρίας, τα εκδοθέντα κείμενα και βιβλιογραφία στην περίπτωση της συγγραφής μιας επιστημονικής εργασίας. Οι παραστάσεις και τα γεγονότα αναφορικά αντιστοιχούν και εδράζονται αντιληπτικώς σε ένα διυποκειμενικό

⁹⁹ Ο.π,σ.294

σωματικό επίπεδο. «Μια έννοια, μια σκέψη ή μια έκφραση αποτελούν ένα δημόσιο ίχνος».¹⁰⁰ Ίχνος το οποίο δεν είναι άλλο από την αναγνώριση και μετοχή σε μία κοινή μεταξύ των υποκειμένων αντίληψη. Η κοινή αντιληψιμότητα, είτε ως βάση αισθητηριακών δεδομένων είτε ως σώμα γνώσης(το οποίο ενέχει την εξάσκηση και ανάπτυξη της γλωσσικής λειτουργίας), της οποίας το υποκείμενο μετέχει, είναι η αιτία χάρη στην οποία δύναται να δομηθεί και να εξελιχθεί η διανοητική διεργασία του υποκειμένου.

Η διάταξη όλων αυτών των όρων, που αντιστοιχούν σε επεισόδια του φυσικού κόσμου, απαιτεί μια εξοικείωση, μια ανάλογη χρονική διάρκεια η οποία κυοφορεί τη διαδικασία εξαγωγής συμπεράσματος (inferring). Η χρονική έκταση, ενδεικτική της απαραίτητης διαδικασίας που ακολουθεί της πρόσληψης, καταδεικνύεται μέσω σταδίων όπως η προετοιμασία, η αρμοστικότητα, και η εξοικείωση. Η οιαδήποτε θεωρία ως προϊόν της διάνοιας απαιτεί μια αφετηρία και μια χρονικά εκτεταμένη «τριβή» και πρακτική εφαρμογή(practicing) επί των φυσικών δρώμενων και σε ουδεμία περίπτωση δεν μπορεί η οποιαδήποτε «οικείωση» επί των λειτουργιών να εκδηλωθεί αυτοστιγμεί.

Απαιτείται λοιπόν χρόνος ώστε να εξαχθεί το οποιοδήποτε συμπέρασμα, όπως επίσης απαιτείται «μαρτυρία» για τις προκείμενές του. Η επιτυχημένη ή μη εφαρμογή(application misapplication) μιας θεωρίας δεν ενέχει ουδεμία προθετικότητα και οιαδήποτε εξάσκηση αυτής από κάποιον ατομικό πνευματικό φορέα. «Μόνο όταν κατασκευάζονται και παραδίδονται τα επιχειρήματα μπορούν να εξεταστούν και μόνον όταν ένα συμπέρασμα έχει αμφισβητηθεί, τότε μόνο μια εφαρμογή να δειχθεί ή όχι»,¹⁰¹ στο εκάστοτε υποκείμενο. Το να γίνεται αντιληπτή μια θεωρία σημαίνει την κατάδειξη αυτής στο υποκείμενο, έστω και εν μέσω μιας αφηρημένης ιδέας (abstract idea), όπως συμβαίνει με τα σημεία ενός τοπογραφικού σχεδίου ή ενός χάρτη

¹⁰⁰ Ο.π,σ.295

¹⁰¹ Ο.π,σ.305

όπου οι ιδιαίτερες προκείμενες των γεωγραφικών μερισμάτων, προκειμένου αυτές να καταστούν αντιληπτές, δεικνύονται μέσω μιας κωδικοποίησης,- παραστασιακής γενίκευσης των εκάστοτε μορφολογικών τους χαρακτηριστικών.

Εξετάζοντας περαιτέρω τα είδη του λόγου και των εκφράσεών του, ο Ryle εμμένει στη διδασκαλία (didactic discourse) ως τρόπο επίτευξης της γνώσης. Κάνει λόγο περί μιας διαλεκτικής εκφοράς παρελθόντων δεδομένων από και προς συγκεκριμένα υποκείμενα τα οποία μετέχουν σε ένα εκπαιδευτικού τύπου δομικό πλαίσιο είτε ως εκπαιδευτές είτε ως εκπαιδευόμενοι. Η διδασκαλία ως δραστηριότητα δεν είναι δυνατό να αποκοπεί από τον ιστορικό χρόνο και ουσιαστικά αποτελεί μια επεξεργασία, διαδικασία πολλαπλασιασμού και διαίρεσης επί των αντικειμενικών προσλήψεων (multiplying and dividing) από την οποία επέρχεται η πρόοδος της γνώσης. Οι διδασκαλίες ενέχουν καθοδηγητικό χαρακτήρα ώστε να επιτευχθεί η κατάλληλη (proper) απόδοση και η ανάλογη αυτής ορθή μετάδοση των γνωσιακών παρακαταθηκών και ώστε να εξασφαλισθεί, υπό κοινούς όρους, η γνωσιολογική «κατάληψη» διαφόρων αντικειμενικών λειτουργιών ως ενός κοινά προσλήψιμου συμβάντος.

Επιπλέον η διανοητικού τύπου εξάσκηση φαντάζει ως η πρωταρχική οντολογική εκδήλωση του ανθρώπινου όντος (primacy). Χάρη λοιπόν σε αυτήν την πεποίθηση μάς δημιουργείται η αυταπάτη της ατομικής πνευματικής υπόστασης. Άνευ της εξοικείωσης με συγκεκριμένες δομές βιολογικού τύπου, όπως η διαδικασία του «ομιλείν» και της σύνταξης προτάσεων, δεν θα ήταν δυνατό να υπάρξει ουδεμία εκδήλωση διανοητικής έκφρασης και προόδου. Η σταδιακή εξοικείωσή μας με τη γλώσσα είναι η διαδικασία που συντελεί στη λανθασμένη μας αντίληψη περί έλλογου(reasonable) όντος και της ύπαρξης της συνείδησης (consciousness) ως φορέα των πνευματικών μας ενεργημάτων. Όμως, εντέλει, σύμφωνα με τον Ryle δεν πρόκειται παρά για μία διαδικασία «αναπαραγωγής» και εξάσκησης επί ήδη προσληφθέντων δεδομένων.

Ο φιλόσοφος εντοπίζει μια ανάλογη διαδικασία εξοικείωσης και αφομοίωσης επί ποικίλων συμπεριφορικών προτύπων πάνω στα οποία συγκροτείται και εντέλει καθορίζεται η ηθική και κοινωνική μας στάση. Η «πνευματική ανάπτυξη είναι μια συνθήκη-κατάσταση(condition)»¹⁰² αναλογικά συνδεδεμένη με τα των προσλήψιμων χάρη στην οποία συντελείται το αποτέλεσμα που εκλαμβάνουμε ως διανοητική πρόοδο.

Καταλήγοντας, ο Ryle θεωρεί ότι η επιστημολογία (ως ένα ανώτερο επίπεδο δικαιολόγησης και θεωρητικής κεφαλαιοποίησης της μαθησιακής οδού) είναι μια μέθοδος κατάδειξης των φυσικών συμβάντων. Αποτελεί λοιπόν η επιστημολογία ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της εξέλιξης ενός γνωσιολογικού διανοητικού δομισμού, όπου η έρευνα, η παρατήρηση και ο λογικός γραμματικός –συντακτικός έλεγχος των θεωριών είναι ουσιαστικά ο ρόλος της φιλοσοφίας των επιστημών. Η επιστημολογία, ως φορέας δεδομένων που διέπεται από έναν δημόσια ελέγξιμο χαρακτήρα, δεν δύναται να ενέχει ιδιωτικά επεισόδια (*private episodes*) αλλά μόνο κοινά καταδείξιμες «δηλώσεις» στα εμπλεκόμενα υποκείμενα και μόνο μέσω αυτής της διαδικασίας είναι δυνατή η κατανόηση και η συνεπακόλουθη πρόοδος αυτής.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Ο Ryle ανατρέχει ιστορικά στις πρώιμες καταβολές, τις εξελίξεις και διάφορες τάσεις στην επιστήμη της ψυχολογίας διαβλέποντας σε αυτήν μια αντιθετικού τύπου παραλληλία με τη νευτώνεια φυσική και μία οιονεί σύμπλευση με τον καρτεσιανισμό. Η ψυχολογία φαίνεται εξ αρχής να τοποθετείται στον αντίποδα των ορατών παρατηρήσεων, θέτοντας ως πεδίο δραστηριοτήτων της την επιχειρούμενη ανίχνευση και θεμελίωση αξιωμάτων

¹⁰² Ο.π, σ.317

επί των ψυχικών αόρατων υποκειμενικών διεργασιών. Ο φιλόσοφος προσπαθεί να συνδέσει την επιστημολογική προοπτική της ψυχολογίας με μια ορθή επικύρωση των αξιώσεών της και την ανάλογη επαλήθευση αυτής, μόνο μέσω βιολογικών δεδομένων.

Κάνει λόγο περί των μεθόδων της ψυχολογίας και την εξαγωγή συμπερασμάτων αποκλειστικά και μόνο μέσω της παρατήρησης-μελέτης φαινομένων βιολογικής, σωματικής φύσης, όπως για παράδειγμα οι κινήσεις του σώματος και η άσκηση της γλωσσικής λειτουργίας, διαχωρίζοντας με αυτόν τον τρόπο από την επιστημονική λειτουργία εικασίες όπως τα πάσης φύσης ψυχονοητικά φαινόμενα (mental phenomena). Ευθαρσώς ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι « μια μέρα έρευνας δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητική παρατηρώντας ανύπαρκτες οντότητες και περιγράφοντας μυθεύματα. Οι ασκούμενοι ψυχολόγοι βρίσκουν τους εαυτούς τους να εξετάζουν τις ενέργειες, τους μορφασμούς και τις εκφράσεις παραφρόνων, ψυχικά ασθενών και θυμάτων εγκεφαλικών κακώσεων».¹⁰³ Τονίζοντας με αυτόν τον τρόπο το «χιμαιρικό» χαρακτήρα και το άτοπο της ερευνητικής εργασίας επί μη καταδείξιμων φαινομένων.

Οι επιστημολογικές αρχές αυτής της φαινομενικά και μόνο διάφορης επιστημονικής δραστηριότητας, δεν είναι ορθό να διαφοροποιούνται τροπικά από τις άλλες επιστήμες, όπως για παράδειγμα η επιστήμη της οικονομικής θεωρίας, της φυσικής ή της ιατρικής. Επιστήμες οι οποίες μεθοδολογικά εδράζονται σε μια απτή πραγματιστική βάση δεδομένων και όχι σε υποτιθέμενες διεργασίες ενός μη παρατηρήσιμου πεδίου, όπως από τον Καρτέσιο ορίζεται και περιγράφεται η πνευματικότητα και στο οποίο λαμβάνουν χώρα διάφορα ιδιωτικά επεισόδια.

Η ψυχολογία δεν μπορεί παρά να είναι μια επιστήμη βασισμένη σε σταθερές προκείμενες, όπως η έρευνα και η παρατήρηση, απαλλαγμένη από την παράδοση που την τοποθετεί στην αντίποδα της νευτώνειας φυσικής. Η

¹⁰³ Ο.π., σ. 321

άλογη δημηγορία και η αποδοχή ενός πνευματικού κόσμου και των φαινομένων του καθώς και η υιοθέτηση του ανάλογου συμπεράσματος, περί της ύπαρξης του «φαντάσματος στη μηχανή», είναι παντελώς εσφαλμένη σύμφωνα με τον φιλόσοφο. Όσοι επιχειρούν να προσάψουν μια ιδιαίτερη υφή και φύση στην επιστήμη της ψυχολογίας αγνοούν ότι μόνο μέσω των σωματικών ενδείξεων και συμπτωμάτων είναι δυνατή η όποια δυνατότητα διασάφησης των αιτιών που προκαλούν τις ποικίλες υποκειμενικές κλινικού τύπου εκδηλώσεις.

Προβλέποντας ο φιλόσοφος την κατηγοριοποίηση του συγγράμματός του στη σχολή του συμπεριφορισμού, ως ορθής εκδοχής επί της επιστημονικής δραστηριότητας στον κλάδο της ψυχολογίας, προβαίνει σε ένα σύντομο σχολιασμό των απόψεων της σχολής αυτής. Ο Ryle διαβλέπει στο «συμπεριφορισμό» μια ορθή μεθοδολογική προσέγγιση και ανάλυση των διαφόρων φαινομένων ψυχολογικού τύπου μόνο μέσω της μαρτυρίας απτών σωματικών συμπτωμάτων, απορρίπτοντας την ατομική μύχια υποκειμενική σκέψη ως μια φυσικαλιστική «ηχώ» η οποία δεν ενέχει ουδεμία ατομικά συγκροτημένη διανοητική, πνευματική επεξεργασία. Η θεώρηση ότι η επεξεργασία αυτή λαμβάνει χώρα σε ένα άυλο και άβατο μέρος του όντος πρέπει να οδηγήσει και στην απόρριψή της. Δεν παραλείπει για μία ακόμα φορά να αναφερθεί στα «ρήγματα» της λογικής δικαιολόγησης των απόψεων του Καρτέσιου.

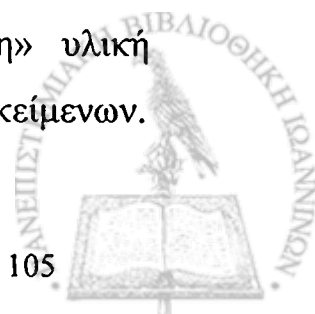
Συνοψίζοντας καταλήγουμε στο αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η ομόκεντρη, συχνά μη επαρκώς δικαιολογημένη σκέψη του Ryle συνηγορεί υπέρ ενός οριστικού και ακατάλυτου φυσικαλισμού, απόλυτου διαμορφωτή των ανθρώπινων ενεργειών. Με αυτόν τον τρόπο το υποκείμενο καθίσταται μια φυσικού υλιστικού τύπου εκδήλωση εμπερικλείοντας στο φυσικό «ενεργείν» τις εκάστοτε τροπικότητες του υποκειμένου, το οποίο καθίσταται από τον Ryle ένα μέρος μίας ντετερμινιστικά καθορισμένης φυσικού τύπου ροής-πορείας εξελισσόμενης εντός του φυσικού κόσμου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Στοχασμοί περί της πρώτης φιλοσοφίας του Ρενέ Ντεκάρτ δεν αποτελούν απλά ένα θεμελιώδες φιλοσοφικό έργο αλλά θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως έργο «κατάδειξης» των αντίληψεων της πλειονότητας των ανθρώπων (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ιστορικά δεν υπήρξαν αρκετές εξαιρέσεις και δεν αναπτύχθηκαν ριζικά διαφορετικές απόψεις) για τη συνείδηση και την πνευματικότητα του ανθρωπίνου όντος. Η ύπαρξη ενός μη υλικού μέρους του ανθρωπίνου υποκειμένου, ο διαχωρισμός και η παντελώς διάφορη υπόσταση σώματος και πνεύματος αποτελεί πεποίθηση πολλών, συχνά ετερόκλητων, με εξαιρετικά διαφορετικά θεσμικό, θρησκευτικό, πολιτισμικό και ηθικό πλαίσιο πληθυσμιακών ομάδων και κοινωνιών. Η καρτεσιανή οπτική είναι όμως αυτή που διαμόρφωσε ένα νεωτερικό πλαίσιο πάνω στο οποίο θεμελιώνεται η πνευματικότητα βάσει της ολικής αμφισβήτησης και της επιστημονικής διεργασίας και όχι βάσει άκριτων «κληρονομικού» τύπου θρησκευτικών, φυλετικών και άλλου τύπου πεποιθήσεων.

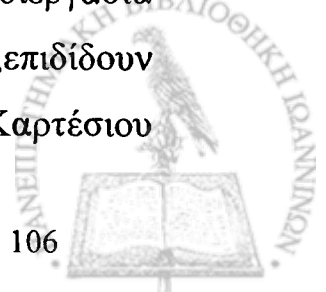
Στη σύγχρονη εποχή η καρτεσιανή θεώρηση λόγω της προόδου των επιστημονικών πεδίων όπως η φυσιολογία, οι νευροεπιστήμες και η γλωσσολογία φαίνεται σταδιακά να χάνει την όποια φυσική-βιολογική της βάση εφόσον η ανθρώπινη σωματικότητα ενέχει διαφορετικές, μακράν πολυπλοκότερες και πολυσύνθετες λειτουργίες από αυτές που η καρτεσιανή προσέγγιση περιγράφει. Παρόλα ταύτα η γνωσιολογική αναζήτηση που άπτεται της αιτιότητας του ανθρωπίνου «ενεργείν» όπως αυτό εκτυλίσσεται ως ελεύθερη βούληση, αξιολόγηση της γνώσης, την εκάστοτε λογική δικαιολόγηση ποικίλων πρακτικών καθώς και την εκδήλωση διάφορων συμπεριφορικών εκδηλώσεων μη υπαγόμενων σε μια «ανάλογη» υλική αιτιοκρατία ενέχει ομολογουμένως ένα ακόμη πλήθος αγνώστων προκείμενων.

Αναμφίβολα η επίσης ιστορικής αξίας αντίρρηση και ανάλογη κριτική του Gilbert Ryle στον καρτεσιανό δυϊσμό αναδεικνύει μία μείζονος σημασίας φιλοσοφική διαμάχη περί της αληθινής φύσεως του υποκειμένου. Η ύπαρξη της πνευματικής υπόστασης απορρίπτεται κατηγορηματικά από το βρετανό φιλόσοφο και υποδεικνύεται ως μία εσφαλμένη πρόσληψη των διαφόρων λειτουργιών αυστηρά βιολογικού-υλιστικού και γλωσσικού τύπου και την εσφαλμένη αναγωγή αυτών σε αυτό που η κοινή λογική ονομάζει «πνευματικότητα».

Ο Ryle είναι κατηγορηματικός, η μοναδική υπόσταση του ανθρωπίνου όντος είναι η σωματική, η οποία αποτελεί απaréγκλιτα μέρος του φυσικού περίγυρου. Το ανθρώπινο υποκείμενο δεν δύναται να έχει ουδεμία αυτονομία και βουλευτική ελευθερία πέραν ενός βιολογικού τύπου περιορισμένου «ενεργείν», το οποίο «εμπερικλείεται», ουσιαστικά προέρχεται και είναι εφικτό μόνο εξαιτίας των υλικών διαδράσεων. Διαμέσου σωρείας παραδειγμάτων, τα οποία μας καταδεικνύονται ως εσφαλμένες αποδοχές των πνευματικών εκδηλώσεων και τα οποία δεν αποτελούν παρά «γλωσσικά ολισθήματα», επιχειρείται από τον Ryle μία προσδοκώμενη αναθεώρηση της κοινής λογικής αλλά και ο ανάλογος εξοστρακισμός του καρτεσιανισμού από τη σύγχρονη γνωσιοθεωρία.

Η γλωσσική λειτουργία όπως επίσης η λειτουργία των αισθήσεων είναι τελεσίδικα οι αιτίες σύμφωνα με τον φιλόσοφο χάρις στις οποίες μας δημιουργείται η εντύπωση της ύπαρξης της συνείδησης ως ενός διάφορου του σώματος μέρους του ανθρωπίνου όντος, το οποίο εδράζεται έξωθεν της σωματικότητας. Γεγονότα όμως όπως κατά η εξακολούθηση μεγάλη απόκλιση των συμπεριφορικών εκδηλώσεων των υποκειμένων, παρόλο το εν πολλοίς κοινό υλικό υπόβαθρο και άλλες προκείμενες συνάλληλες της ανθρώπινης δραστηριότητας όπως η εσαεί φαινομενολογική προσέγγιση και η διεργασία των διαφόρων συμβάντων βάσει ποικίλων παραμέτρων αξιολόγησης, επιδίδουν μια σχετική πάντοτε, μα πραγματιστική προοπτική στο έργο του Καρτέσιου

Στοχασμούς περί της πρώτης φιλοσοφίας ακόμα και τώρα τριακόσια εβδομήντα τρία συναπτά έτη ύστερα από τη συγγραφή του.

Πέραν των διαφορών τους, αδιαμφισβήτητο επίσης παραμένει το γεγονός ότι και οι δύο φιλοσοφικές προσεγγίσεις διακρίνονται για την σκεπτική τους διεισδυτικότητα και αποτελούν γόνιμη αφετηρία για περαιτέρω ερευνητικές δραστηριότητες. Κατέχουν επίσης σημαντική θέση ως κομβικά σημεία της ανθρώπινης διανοητικής αναζήτησης όχι μόνο στην ιστορία των ιδεών αλλά αποτελούν σημείο αναφοράς και επίδρασης σε μία ευρεία κλίμακα δραστηριοτήτων από τη λογοτεχνική συγγραφή έως και την επίρρωση επιστημονικών συμπερασμάτων (όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην ιατρική, τη φυσική και την κοινωνιολογία). Η καταλυτική επιρροή των συγκεκριμένων αλλά και πολλών άλλων φιλοσοφικών θεωρήσεων στον τομέα της γνωσιολογίας καθιστά αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι η φιλοσοφία μέσα από την ιστορική της διαδρομή συνεχώς και συνεπώς αναδεικνύεται ως μία πανταχού παρούσα εποπτική αρχή των εκάστοτε δεδομένων και θεωρήσεων καταδεικνύοντας κατ' αυτό τον τρόπο την χρησιμότητα της αλλά και τον εν κατακλείδι προεξάρχοντα ρόλο της στη γνωσιοθεωρητική και όχι μόνο αναζήτηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α.ΠΗΓΕΣ

A. (i). Descartes

-Descartes R., *Meditations on First Philosophy With Selections from the Objections and Replies* ,trans. Michael Moriarty, Editor OXFORD UNIVERSITY PRESS, New York,2008

-Descartes R., *The Philosophical Writings of Descartes Volume I*, trans. John Cottingham, Robert Stoothoff, Dugald Murdoch, Editor CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, New York, 1985

-Descartes R., *The Philosophical Writings of Descartes Volume II*, trans. John Cottingham, Robert Stoothoff, Dugald Murdoch, Editor CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, New York, 1984

-Descartes R., *The Philosophical Writings of Descartes Volume III the Correspondence*, trans. John Cottingham, Robert Stoothoff, Dugald Murdoch, Anthony Kenny, Editor CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, New York, 1991

-Descartes R., *Selected Philosophical Writings*, trans. John Cottingham, Robert Stoothoff, Dugald Murdoch, Editor CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, New York, 1988

-Descartes R., *Τα Πάθη της Ψυχής*, μτφρ. Γιάννης Πρελορέντζος, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα, 1996

-Descartes R., *Οι Αρχές Της Φιλοσοφίας*, μτφρ. Νίκος Μακρής, Εκδόσεις ΔΡΟΜΩΝ, Αθήνα, 2008

- Descartes R., *Κανόνες για τον κατευθυσμό της γνωστικής δύναμης*, μτφρ. Θεόδωρος Πενολίδης, Εκδόσεις ΚΡΑΤΕΡΟΣ, Αθήνα 2011
- Ντεκάρτ P., *Οι Αρχές της Φιλοσοφίας I&II*, μτφρ. Βασιλική Γρηγοροπούλου, Εκδόσεις ΕΚΚΡΕΜΕΣ, Αθήνα 2012
- Ντεκάρτ P., *Στοχασμοί Περί Της Πρώτης Φιλοσοφίας*, μτφρ. Ευάγγελος Βανταράκης, Εκδόσεις ΕΚΚΡΕΜΕΣ, Αθηνά, 2003
- Ντεκαρτ P., *Λόγος Περί Της Μεθόδου*, μτφρ. Χριστόφορος Χρηστίδης, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθηνά, 1976

A. (ii) Ryle

- Ryle G., *The Concept Of Mind*, Editor THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS, Chicago, 2002
- Ryle G., *Dilemmas The Turner Lectures*, Editor CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, Cambridge, 2002
- Ryle G., *Critical Essays Collected Papers Volume 1*, Editor ROUTLEDGE, London, 2009
- Ryle G., *Critical Essays Collected Papers Volume 2*, Editor ROUTLEDGE, London, 2009
- Ryle G., *Plato's Progress*, Editor CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, Cambridge, 1975
- Ryle, G.(1975). Κατηγορίες. Μτφρ. Μήτσου- Παππά Μαριλίζα, *Δευκαλίων*.4 (15), 268-285

B.Μελέτες (i) Descartes

- Cottingham J., *Descartes*, Εκδόσεις OXFORD UNIVERSITY PRESS, New York, 1998

-Cottingham J., *The Cambridge Companion to Descartes*, Εκδόσεις CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, Cambridge, 1992

-Dicker G., *Descartes An Analytical And Historical Introduction*, Editor OXFORD UNIVERSITY PRESS, New York, 1993

-Garber, Daniel (1998, 2003). Descartes, Rene. In E. Craig (Ed.), *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London: Routledge, Ανακτήθηκε 30 Ιουνίου 2013 από ιστοσελίδα, <http://www.rep.routledge.com/article/DA026SECT7>

-Hartfield Gary., *Descartes and the Meditations*, Εκδόσεις ROUTLEDGE, London, 2003

-Kenny A., *Descartes, A Study Of His Philosophy*, Εκδόσεις ST AUGUSTINE'S PRESS, South Bend, Indiana, 2009

-Voss S., *Essays on the Philosophy and Science of Rene Descartes*, Εκδόσεις OXFORD UNIVERSITY PRESS, New York, 1993

B.Μελέτες (ii) Ryle

-Tanney, Julia, (Winter 2009 Edition), Gilbert Ryle, Edward N. Zalta (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Ανακτήθηκε 3 Ιουλίου 2013 από ιστοσελίδα <http://plato.stanford.edu/archives/win2009/entries/ryle/>.

-Tanney, Julia, Rethinking Ryle. Ανακτήθηκε 3 Ιουλίου από ιστοσελίδα http://www.kent.ac.uk/secl/philosophy/articles/tanney/rethinking_ryle

Δευτερεύουσα Βιβλιογραφία

Γ. Άλλες Μελέτες

- Βέϊκος Θ., *Αναλυτική Φιλοσοφία*, Εκδόσεις ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Αθήνα, 2000
- Cottingham J., *Φιλοσοφία Της Επιστήμης, Οι Ορθολογιστές*, μτφρ. Σοφία Τσούρτη, Εκδόσεις ΠΟΛΥΤΡΟΠION, Αθήνα, 2003
- Craib I., *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία, Από τον Πάρσονς στον Χάμπερμας*, μτφρ. Μαριάννα Τζιαντζή-Παντελής Ε. Λέκκας, Εκδόσεις ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Αθήνα, 2000
- Εσε Χ., *Ο Λύκος της Στέπας*, μτφρ. Νίκος Μαστοράκης, Εκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Αθήνα, 1991
- Graukroger S., *The Renaissance and 17th Century Rationalism. Descartes Methodology*, Εκδόσεις ROUTLEDGE, London, 1993
- Husserl E., *Καρτεσιανοί Στοχασμοί*, μτφρ. Παύλος Κόντος, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Αθήνα, 2002
- Kennedy A., *Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας*, Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ, μτφρ. Δέσποινα Ρισσάκη, Αθήνα, 2005
- Κονδύλης Π., *Η Κριτική Της Μεταφυσικής Στη Νεότερη Σκέψη*, Εκδόσεις ΓΝΩΣΗ, Αθήνα, 1983
- Κουμανούδης, Στ., *Λεξικόν Λατινοελληνικόν, μετά συνωνύμων και αντιθέτων της Λατινικής*, Εκδόσεις ΜΠΓΡΗΓΟΡΗΣ, Αθήνα, 2002.
- Κοϋρέ Αλέξανδρος, *Από τον Κλειστό Κόσμο στο Άπειρο Σύμπαν*, μτφρ. Παυλίνα Λάμψα, Εκδόσεις ΕΥΡΥΑΛΟΣ, Αθήνα, 1989

-Κοϋρέ Αλέξανδρος, *Δυτικός Πολιτισμός: Η Άνθηση της Επιστήμης και της Τεχνικής*, μτφρ. Βασίλης Κάλφας - Ζήσης Σαρίκας, Εκδόσεις ΥΨΙΛΟΝ, Αθήνα 1991

-Losse J., *Φιλοσοφία Της Επιστήμης*, μτφρ. Θεόδωρος Μ. Χρηστίδης, Εκδόσεις ΒΑΝΙΑΣ, Θεσσαλονίκη, 1993

-Parkinson G.H.R, *Routledge History Of Philosophy, Volume IV, The Renaissance and 17th Century Rationalism*, Εκδόσεις ROUTLEDGE, London, 1993

-Russell Bertrand, *A History of Western Philosophy*, Εκδόσεις ROUTLEDGE, London, 2005

· -Ρουσόπουλος Γ., *Γνωσιολογία, Φιλοσοφία και Επιστήμη Υπό Το Καθεστώς Της Παράστασης*, Εκδόσεις GUTENBURG, Αθήνα, 2009

-Shapin Steven, *Η Επιστημονική Επανάσταση*, μτφρ. Ηλίας Καρκάνης, Εκδόσεις ΚΑΤΟΠΤΡΟ, Αθήνα, 2003

-Σατελέ Φ., *Η Φιλοσοφία, Τόμος Α*, μτφρ. Κωστής Παπαγιώργης, Εκδόσεις ΓΝΩΣΗ, Αθήνα, 2006

-Windelband, W.-Heimsoth H., *Εγχειρίδιο Ιστορίας Της Φιλοσοφίας, Τόμος Β, Η Μεσαιωνική Φιλοσοφία, Η Φιλοσοφία Της Αναγέννησης, Η Φιλοσοφία Του Διαφωτισμού*, μτφρ. Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Εκδόσεις ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2003

-Ζιλσόν Ε., *Το Ον και Η Ουσία*, μτφρ. Θανάσης Σαμαρτζής, Εκδόσεις ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ, Ηράκλειο, 2009

Summary

“The Cartesian dualism and the objection of Gilbert Ryle”

A quest of exceptional significance for philosophy, cognitive in its nature, is the examination of the function of the human subject as seen from various philosophical viewpoints. In the specific paper, two utterly different ontological approaches are presented, the view of the French philosopher Rene Descartes(1596-1650), obviously similar to prior stances but one which partakes in a radically modern hermeneutics of the distinctive and clearly perceptible dualism between cognition and physicality.

Descartes attempts, through thorough questioning and based on perennial unshakeable mathematical functionalities, to axiomatically reestablish various metaphysical premises, like the existence of a field of mental activity, cognitive in nature, beyond physicality, functionally independent from physical-biological contingencies, as for example linguistic practice and sensory input and impressions.

Following, the British philosopher Gilbert Ryle (1900-1976) adopting the premises of analytical philosophy on language criticism and the ensuing ultimate disambiguation of meaning, a process which entails a quasi elimination of the philosophical question and the metaphysical interferences it allows. He rejects, as a consequence, the Cartesian theory, supporting that no subjective cognitive expression is possible since what is perceptible as cognitive functionality is nothing but the result of influences from the natural surroundings on the subject via its physicality. Both viewpoints constitute fine examples of remarkable coherence in reasoning and logical corroboration bringing forth the breadth and successful focus of philosophical reasoning argumentation and practice as a disciplined scientific activity.

